

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

ved L. Vesten.

Slægten Winter fra Tislund i Sønderjylland :
Samlinger til en Slægtshistorie

Næstved : L. Vestens Bogtrykkeri, 1909

141 s.

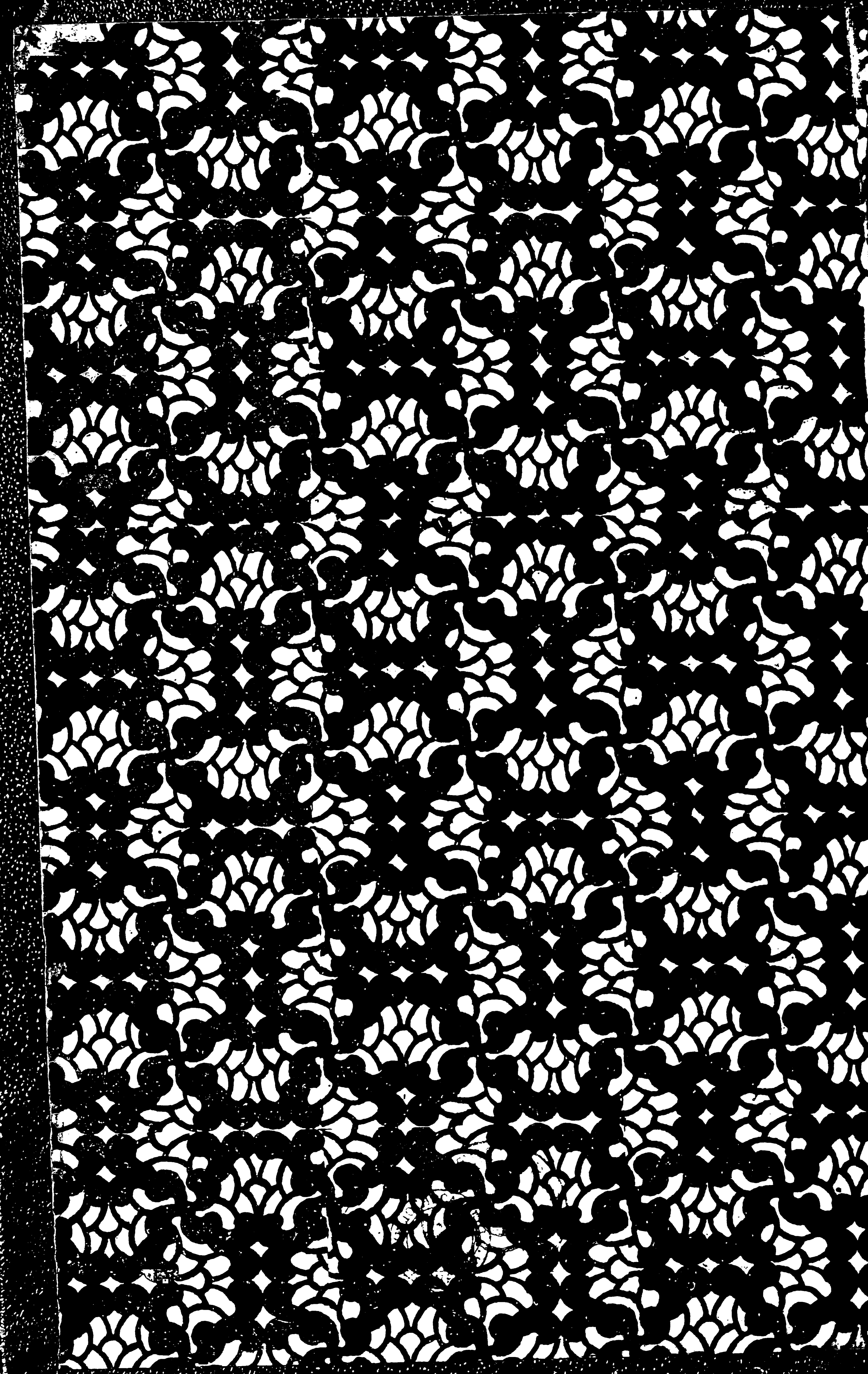
DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

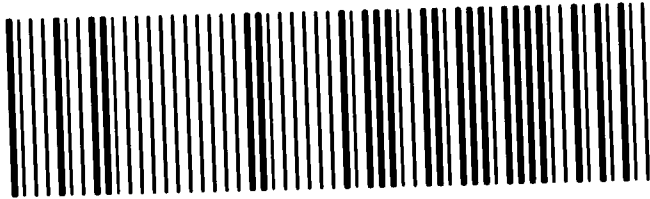
UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

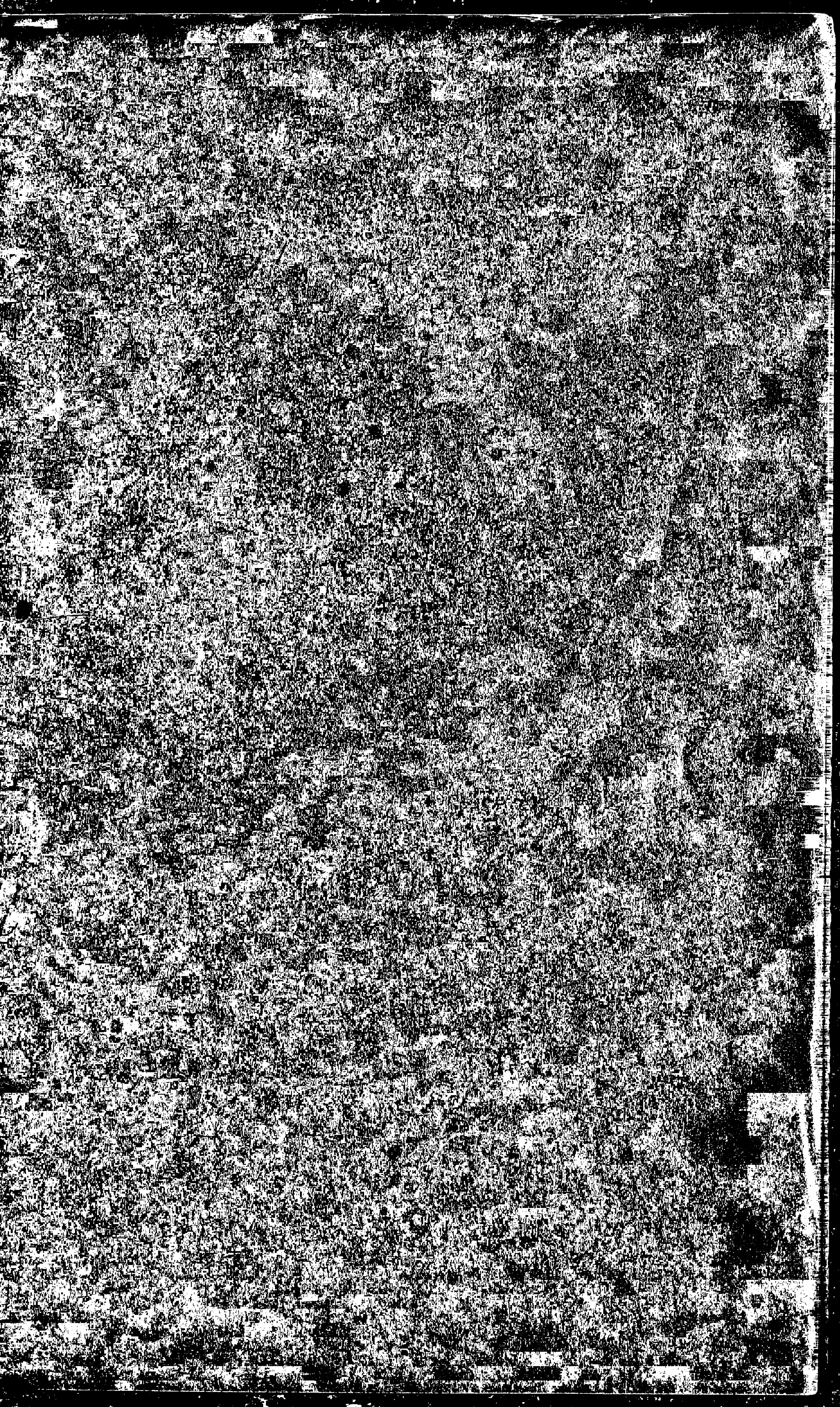

130018173779

46,-272

8°

Ex 2

SLÆGTEN WINTER

FRA

TISLUND I SØNDERJYLLAND

SAMLINGER

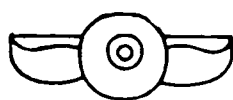
TIL EN SLÆGTSHISTORIE

VED

L. VESTEN

TRYKT SOM MANUSKRIFT

NÆSTVED

L. VESTENS BOGTRYKKERI

1909.

1949. K. 174

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
KØBENHAVN

Navnet Winter er gammelt her i Landet, hvilket vi kan slutte deraf, at der findes gamle Stednavne, som er udledede af Personnavnet Winter, f. Eks. Vintersbølle ved Vordingborg og Vinterslev ved Hadsten. Nu har man ad sproglig-historisk Vej godtgjort, at de Byer, der ender paa —lev, er ældre end Aar 1000, og Navnet Winter eller Wintar, som det oprindelig har maattet hedde i dets fællesgermanske Form, maa da ogsaa være ældre end Aar 1000. Fra den Tid er der dog ikke opbevaret noget skriftligt Vidnesbyrd om dets Forekomst. Derimod har Saxo opbevaret et noget lignende Navn, Windar, hvormed han benævner en af de Høvdinge, der kæmpede paa Kong Rings Side i Braavallaslaget. Dette Navn kommer dog af den oldhøjtyske Ordform Winidhari og har intet med Wintar at gøre.

Det er nu først saa sent som i det 14. og 15. Aarhundrede, at vi finder Navnet i opbevarede Breve og historiske Aktstykker, og det skrives da paa mange forskellige Maader: Vinter, Winter, Windter, Winther, Wynter, Wyntter. Formerne med y er en Gengivelse af den folkelige Udtale af Navnet; endnu i Midten af det 19. Aarhundrede kunde man paa sine Steder høre det udtalt paa lignende Maade.

At føre alle de mange Slægter, der nu bærer Navnet Winther, tilbage til et fælles Udspring, er selvfølgelig ugørligt, ikke blot fordi vi savner de skriftlige Oplysninger fra hine graa Tider, men ogsaa fordi Navnet fra først af slet ikke var Kendingsnavn for en eller anden enkelt bestemt afgrænset Familje eller Slægt; det var, hvad vi nu om Dage vilde kalde et Fornavn, et ganske almindeligt Navn, i Lighed med Ake, Bo, Sune, Ubbe eller Hans, Peter og Jørgen senere hen. Hed en Mand f. Eks. Ubbe, kunde hans Søn hedde Wintar Ubbesøn og dennes Søn igen Sune Wintarsøn. At dette er rigtigt, har vi udtrykkelige Vidnesbyrd om. I et Tingsvidne fra Jerlev Herred angaaende Vingsted Mølle nævnes 1459 en Winter Jenson i Twtwith (Tudved i Ødsted Sogn) og 1503 nævnes hans Søn Morthen Vintersson af Twdeuedh. 1479 hed Sognepræsten i Tønder Jesper Wintersøn, og i et Tingsvidne fra 1480 angaaende Lovhævd paa Urup nævnes en Jepp Winterson fra Lundh (Bredstenlund). I Tistrup ved Varde levede 1518 en Eski Vinterssen o. s. v.

At samle alle af Navnet Winther under et stort fælles Stamtræ vil derfor være lige saa umuligt og urigtigt, som at samle alle af Navnet Hansen i en og samme Slægt.

Ved Reformationstiden synes Navnet Winter dog de fleste Steder at have fæstnet sig som et Slægtsnavn, og man finder allerede paa den Tid Navnet udbredt i Tyskland, Danmark og Norge, og for Danmarks Vedkommende findes det repræsenteret i alle Landsdele, dog synes navnlig Limfjordsegnene og særlig Mors at have været Hjemsted for Winterslægter og lige saa den jydske Vestkyst mellem Ribe og Tønder. Ogsaa paa Østkysten omkring Haderslev fandtes en Winterslægt, hvortil hørte de tre (Brødre?) Reformatoren Jørgen Winter i Haderslev, „Toftemanden“

Claues Winter i Fredsted i Gl.-Haderslev og Bolsmanden Nis Petersen Winter i Simmersted.

Medens der altsaa i Reformationstiden er Overflod af Navnet Winter i Dokumenter fra disse Egne, vil man et Hundred Aar senere næsten forgæves søge efter Navnet i de samme Egne. I den første Halvdel af det 17. Aarhundrede forsvinder Sansen for Bevarelsen af de gamle Slægtsnavne, og man nævner sig kun ved sin Faders Fornavn. Derfor er det saa vanskeligt at følge Slægterne forbi denne „døde“ Tid, over hvilken intet Slægtsnavn vejleder, og da Brugen af Kirkebøgerne endnu ikke var bleven paabudt.

Hertil kommer en anden væsentlig Vanskelighed, den nemlig, at Aarene 1627—1660 var en for hele Danmark meget urolig Tid, og særlig gælder det da for Sønderjyllands Vedkommende. Gang paa Gang hjem-søgte Landet paa det grusomste af krigerske Horder, der skændte og brændte og plyndrede og efterlod det øde og mennesketomt. I Aarene 1627—29 oversvømmes Jylland af Wallensteins Røverbander, og disse Aar danner den sørgelige Mærkepæl i vor Historie; til hine Krigsaar kan vi tilbageføre den tragiske Nedgang, der siden da har været vor Skæbne. De frygteligste Slag tilføjedes ikke umiddelbart Staten, ikke dens Hær og det officielle Finansvæsen, men vort Folk. Landets største og vigtigste Landsdel blev mishandlet, udplyndret og ødelagt saaledes, at den først gennem lange, tunge Tider kunde arbejde sig op af Elendigheden, og det er for en stor Del der, vi maa søge Aarsagen til vore Ulykker, for saavidt, som de beror paa indre danske Forhold.

Wallenstein rykkede ind med sine 100,000 Mand, og dette Anløb var forfærdeligt. Hans Soldater fik

ingen Sold; de skulde leve af Rov. Ved denne Hensynsløshed langt mere end ved Feltherretalent høstede han sine Sejre. Tropperne var Europas Bærme: Tyskere, Italienere, Kroater, Kosakker, Katoliker og Protestanter i broget Blanding. Mange af Officererne var rene Djævla. De fraadsede nu i de danske Kødgryder efter at have forladt det udplyndrede og udpinte Tyskland. Fra Elben til Kongeaaen lød et eneste Rædselsskrig fra den sanseløst fortvivlede Befolkning. Beboerne fordreves fra deres Huse, Mænd dræbtes, og Kvinder voldførtes, Gaardene ødelagdes, Heste, Kvæg og Husredskaber bortslæbtes; det gik ud over alt, hvad der kunde tænkes at have Penges Værdi, og man træffer i Arkiverne paa uhyre Lister over Tyvekoster. Et enkelt Sogn havde i Tiden omkring Mikkelsdag 1627 et Tab af 41,000 Mark, hvilket svarer til $\frac{1}{4}$ Million Kroner i Nutidspenge. For den samlede Tid, hvori Landet var besat af Horderne, udskrev Wallenstein til Underhold 26 Millioner Mark af hele Halvøen, hvilket er lig med 130 Millioner Kroner.

Da Uvejret trak bort, og Befolkningen samledes igen, udsendte Regeringen Mænd, der skulde afgive Indberetninger over Skaden paa de enkelte Gaarde og derefter anvise Lempelser i Skatteydelse. For Haderslev Amts Vedkommende, hvor Italieneren Torquato Conti havde huseret, var det Lensmanden i Ribe Albert Skeel og Befalingsmanden paa Koldinghus Gunde Lange sammen med Sekretæren Seuren Winter, der afgav de lidet lystelige Indberetninger.

Og med korte Mellemrum brød fjendtlige Hære i de følgende Aar ind over det ulykkelige Land. I 1645 kom Lennart Torstensons sejrvente Tropper, og 1658 plyndrede Carl Gustavs Skarer omtrent paa samme Maade som Wallensteins, og da Befolkningen enkelte Steder

satte sig til Modværge, blev den ubarmhjærtigt nedhugget. I en Beskrivelse af Haderslev Amt hedder det om Aarene 1658 og 59: „Landet blev øde, og Beboerne fattedes. I disse to Aar creperede, tænk! i dette Amt alene vist-omtrent 28 Præstemænd“.

Umiddelbart efter disse forfærdelige Tider er det, at vi første Gang træffer den Slægt nævnet, hvorom der i det følgende er samlet nogle Meddelelser.

Paa det vestlige Fald af den sønderjydske Højderyg, hvor Hedepræget først nu i væsentlig Grad begynder at svinde under en planmæssig drevet Mærglings Eftervirkninger, ligger syd for den Bakkeø, hvorpaa Nustrup Kirke og Mølle ses viden om, de to Sogne Bevtoft og Tislund. Jardeaaen med dens forskellige Tilløb, der har givet Navn til saa mange af de omliggende Bebyggelser: Jærdsdal, Jardeaabro (Hjærtbro), Aabøl o. fl., danner her Skellet mellem Gram Herred og Nørre Rangstrup Herred.

Medens Bevtoft Kirke med sit høje Spir ses langt ud i det flade Landskab, fjæler den uanselige kullede Tislund Kirke sig i en Forsænkning af Jordsmonnet i den vestlige Del af Tislund By over mod Gøttrup til. I Jordfællesskabets Dage laa Gaardene samlede dels paa Bakkehældet mod Vest om Kirken, dels paa den jævne Skraaning mod Syd og Sydøst; den sidstnævnte Del kaldtes ofte kun Lund, medens den Bebyggelse, der samlede sig om Kirken, kaldtes Tislund. Navnet Tislund viser, at der her i den hedenske Tid har været et Gudehov, en hellig Skov viet til Guden Tyr. Sagnet vil vide, at i Tislund byggedes den første kristne Kirke i Danmark næst efter den, som Ansgar lod bygge i Hedeby, det vil sige, at Tyr's Helligdom i Skovlavningen er bleven omdannet og indviet til Kristi Tjeneste. Man vil vide, at det var ved Tislund Kirke,

Thule Vognsen hævnede sine Forældre ved at dræbe Svend Graa, og ligeledes skal Folkevisen „Hr. Thor han bor sig ude ved Aa“ have sin Oprindelse fra Tislund-egnen.

Tislund var baade før og efter Reformationen et selvstændigt Kirkesogn; det blev betjent af en egen Sognepræst, der havde en 4 Ottingers Gaard i Tislund til sit Underhold; endvidere fandtes der i Lund en 2 Ottingers Gaard saakaldet Kirkejord, der var en Slags Fæstegaard under Kirken. 1542 blev Kirkebetjeningen imidlertid lagt ind under Bevtoft, som det er den Dag i Dag.

I Middelalderen, da Sønderjylland var delt mellem en Mængde Adelsmænd, hørte Gaardene i Tislund Sogn til Ejsbølgaard. Under Kristian den førstes vanskelige Pengeforhold var en Del af Kongelevet, Krongodset, blevet pantsat eller solgt til disse Adelsmænd; men fra Frederik den førstes Tid bestræber Kronen sig for ikke blot at indløse og tilbagekøbe dette Kongeleve, men i det hele taget at afkøbe Adelen saa meget Bøndergods som muligt, og alle Ejsbølgaardstjenere blev allerede før 1500 af Frederik den første indkøbt under Kronen fra Henneke v. d. Wisch. Bønderne i Tislund blev altsaa paa et tidligt Tidspunkt Kronens Fæstere.

Skønt Tislund ligger afsides skjult og borte fra Alfavej, led Byen dog ogsaa sin Part af Ulykkerne i Wallensteinstiden, hvorfor Albert Skeel og Gunde Lange i deres Indberetninger har eftergivet Gaardene Halvdelen af alle deres Skatter, eller som det hedder i Jordebogen: „Effthergiven di thoupart aff alt“. En kendelig Tilvækst af nye Navne i Jordebogsfortegnelserne umiddelbart efter 1660 og en tilsvarende Forsvinden af gamle Navne tyder ogsaa paa, at Rædslerne i Aarene 1658—60 ikke er

gaaet sporløst hen over Byen. Ganske vist var Gaardene kun Fæstegaarde, der først et Hundred Aar senere gik over til Arvefæste; men alligevel kan man følge Slægtled efter Slægtled ved de samme Gaarde, Søn følger som Regel efter Fader, og naar der da dukker ny Navne op, er man under de daværende Forhold berettiget til at antage, at det er herreløse Gaarde, der har faaet ny Brugere. Usandsynligt er det jo heller ikke, at den Straffeekspedition, Svenskerne lod hjemsege Nabosognet Nustrup, ogsaa har strakt sig til Tislund. De Nustrup Mænd indlod sig nemlig paa en Sammensværgelse med det Formaal at fordrive Svenskerne fra Slottet Gram. Resultatet skal kun være blevet, at de sammen med deres to Ledere, Fogden paa Gram og Præsten Peter Hjort i Nustrup, blev nedluggede, saa at kun tre af Bønderne undslap Blodbadet.

Paa en af de Gaarde, der hørte til Tislund Bys østlige Del, Lund, finder vi den første Mand, der bevist kan henregnes til den Winterslægt, som her behandles. De tidligere omtalte Vanskeligheder for Undersøgelser af denne Art har ikke tilladt at trænge længere tilbage end til den Christen Hansen, der nævnes første Gang i Jordebogen og Amtsregnskabet for 1664. Det er meget muligt, at hvis en Fagmand vilde tage sig af Sagen, kunde han føre Slægten endnu længere tilbage. Men der har ikke været levnet saa megen Tid, at der kunde gøres udtømmende Undersøgelser i de vidt adspredte Kilder; ja, selv de nærmest for Haanden liggende, Rigsarkivets Jordebøger og Amtsregnskaber, har kun i Ny og Næ kunnet raadspørges. Deri ligger Grunden til de Unøjagtigheder og Ufuldstændigheder, der kan være i Udarbejdelsen. At det er lykkedes at samle saa meget, som sket er, skyldes der i meget væsentlig Grad Pastor H. Schmidt i Bevtøft Tak for, idet han har været utrættelig i at meddele Oplysninger fra Bevtøft og Tislund Kirkebøger.

Slægtens første Tid.

I en „Fortegnelse paa, hvad af adskillige Slags Korn-tiender hans kgl. Maytz. Anpart er“ for 1664, nævnes i Tislund By en Mand ved Navn Christen Hansen, der svarer i kgl. Tiende 3 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og 3 Tdr. Boghvede. Hvornaar eller hvorledes denne Christen Hansen er kommen til Gaarden i Tislund, kan ikke nu afgøres. Det ses kun, at han i Forening med en Peter Bennich havde en hel Gaard eller 4 Ottinger i Fæste. Disse to Mænd var, hvad man den Gang kaldte „Socii“, Gaardfæller. Om denne Peter Bennich hørte til den gamle sundevedske Adelsslægt Bennich, eller hans Navn er en Fordrejelse af Bendit(sen), faar vi lade staa hen. Til Fordel for den sidste Antagelse kan anføres, at der tidligere havde levet en Nis Benditsen i Tislund. Men Navnet forsvinder iøvrigt snart efter af Jordebøgerne. Om selve den Gaards Skæbne, som Christen Hansen og Peter Bennich i 1664 havde i Fæste af Kronen, kan meddeles, at den i 1542 synes at have været beboet af to Brødre Jens Andersen og Pouel Andersen. 1597 sad paa Gaarden Marquart Christensen og Hans Pouelsen, den sidste aabenbart en Søn af Pouel Andersen. Men 1620 er det helt andre Navne, der møder os i Gaarden.

Da er Søren Mouritzen og Jep Smidt til Huse der, og de findes der endnu 1640, saa de har udholdt Wallensteintidens haarde Vilkaar, men dog lidt saa megen Overlast, at deres Gaard i Lighed med de andre Tislundgaarde ved Indberetningen 1629 fik eftergivet Halvparten af deres Skatteudgifter. Jep Smidt hørte antagelig til en gammel kendt Gøttrupslægt af det Navn. I de Aar, der følger efter 1640, savner vi Jordebøgernes og Amtsregnskabernes Oplysninger; det blev jo en ulykkelig og skæbnesvanger Tid, hvor al Administration var i rovgridske og vilkaarlige Fjenders Hænder. Jylland hærgedes fra Ende til anden af fjendtlige Svenskere og af „venligsindede“ Polakker og Brandenborgere.

Straks efter Krigens Slutning ved vi, at der i Tislund henlaa 3 halve Gaarde i øde og forladt Stand, 1 hel og 4 halve Gaarde blev fritaget for at svare Skat. I Bevtøft saa det endda værre ud; der laa 7 hele og 4 halve Gaarde øde, medens 1 hel og 3 halve Gaarde blev fritaget for at svare Skat. Og disse Byer ligger endda afsides borte fra Troppernes slagne Veje. Langs Hovedlandevejene i Øst og Vest stod kun sodede og sværtede Ruiner tilbage af Landsbyernes Bygninger. Christen Hansen og Peter Bennich har altsaa antagelig været ny paa Egnen, da vi i 1664 træffer dem i Tislund, formodentlig paa en af de Gaarde, der var bleven øde under Krigen.

Det var fattige og usle Tider for den sønderjydske Landmand. Kvæget var røvet, Heste til at dyrke Jorden med fandtes ikke, og Sæd til at lægge i Jorden var næsten ikke til at opdrive. Et Par Aar efter Krigen, 1662, kostede en Td. Rug 48 Mark iybsk, medens den 8 Aar senere kun kostede 2 Mark. Og ikke blot det, men der indtraf desuden ugunstige Forhold, som yder-

ligere forringede den mishandlede Jords fattige Grøde. Dette fremgaar af en Bemærkning, som Sognepræsten Jørgen Boysen*) fremsætter under den tidligere nævnte Fortegnelse over kgl. Korntiender; den lyder saaledes:

„Item er det vitterligt, at disverre udi fornævnte Tiislund og Aabøll, Gud hafver hiemsøgt dennem, saa deriss Rug og Biug, i lige maade ogsaa Bogwede en stor Skade bekommet hafver, baade paa Foder og Korn, saa at Straaet intet duer, og en Trave Rug kand næppe lig give $\frac{1}{2}$ Schip i Sandhed.

Bekræftes aff mig.

Jørgen Boysen.“

Christen Hansen ses fra 1667 af stadig at skrive sit Navn paa Plattysk, altsaa Carsten Hansen. Den Gaard, han drev sammen med Peter Bennich, blev 1670 ved Indførelsen af den ny Ordning til et nationalt Rytteris Underhold en af de to Ryttergaarde, der oprettedes i Tislund. Endnu i Jordebogen 1672 opføres den samlet som en hel Gaard i 4 Ottinger; men i den store Jordebog af 1709 er den udskilt i 2 halve Gaarde, hver paa 2 Ottinger. Saa vidt man kan se ved Sammenligning mellem de forskellige Jordebøger og Jordebogen af 1797, efter at Udskiftningen havde fundet Sted, har Slægtens

*) Fra 1542 til 1657 var 4 Præster af Navnet Wulff, Søn efter Fader, Sognepræster til Bevtøft og Tislund. Den sidste, Jacob Pedersen Wulff, var kun Præst i $6\frac{1}{2}$ Aar, han døde sidst paa Aaret 1657, hvorefter Jørgen Boysen, en Præstesøn fra Øsby ved Haderslev, blev kaldet straks efter Nytaar 1658 og var Præst der til 1704. Han var gift med en Præstedatter fra Løgumkloster, og da han var kaldet, blev Formandens Enke — saaledes fortælles der — saa fortørnet over, at han ikke kunde gifte sig med hende og hun derved „blive ved Kaldet“, at hun giftede sig med en Bonde i Bevtøft og slæbte alle Præstearkivets Papirer med sig hen til hans Gaard, der senere brændte tillige med alle Papirerne.

Stamgaard ligget øst for den Vej, der nu fra Landevejen fører op til Tislund By. I 1797, da Gaarden for nylig var gaaet ud af Slægtens Eje, var den slaaet sammen med Nabogaarden mod Vest, der i gammel Tid havde været henlagt til Kirkens Underhold og hvis Tilliggende derfor kaldtes „Kirkejord“. Den meget store trelængede Gaard, der laa ved Toften, og hvorfra en Markvej førte mod Syd ned over de vidstrakte Jorder, er i sidste Halvdel af 1800'erne nedrevet, da den samlede 4 Ottings-Gaard paa ny udstykkedes, og de nye Gaarde opbyggedes oppe ved selve Tislund By. Ved Udskiftningen blev der tillagt den et Areal af ialt 129 Tdr. $5\frac{3}{4}$ Skp., der var boniteret til ialt 8 Tdr. $6\frac{1}{2}$ Skp. Af Arealet var kun 45 Tdr. $3\frac{3}{8}$ Skp. egentlig Agerland, godt 6 Tdr. var Eng, 73 Tdr. Hede, 4 Tdr. $6\frac{1}{3}$ Skp. var Mose. De forskellige Marker, der hørte til Gaarden var følgende foruden den bebyggede Gaardsplads: Gadetoften, en Del af Søndre Toft, Terkels Toft (den laa umiddelbart ved Bygningerne, og antagelig kaldtes den saadan efter Terkel Winter, der nylig havde afhændet Gaarden), en Part af Søndre Mose, Tislund Mose, Søndre Eng, Dyndengen, en Part af Søndre Hede, Baslund, Hovedparten af Klovenhøj og af Skadager, en Part af Broengen og af Vraekrog. Af en 2 Ottings Gaard at være var det et meget betydeligt Areal, der var tillagt den.

I Jordebogen for 1672 staar Christen Hansen og Peter Bennichs samlede 4 Ottings Gaard ansat til følgende Afgifter: Landgilde: 3 Rdl. 12 Sk., Kontribution 5 Rdl. 10 Sk.; af andre Afgifter nævnes „2 Schweine, 2 Fuderholtz, Dienstgeld 8 Rdl., Zeunroggen 1 Schip“.

Hvornaar Christen Hansen er død, vides ikke, men af Amtsregnskabet for 1689—90 fremgaar det, at han den Gang er død; hans Hustru, hvis Navn ingen Steder

er bleven fundet, overlevede ham imidlertid længe, og det ses, at hun endnu 1709 fik Aftægt af Gaarden.

Christen Hansen efterlod sig tre Sønner; flere Børn kendes i hvert Fald ikke, men det udelukker ikke Muligheden af, at der kan have været Døtre, som har giftet sig ind i de omboende Familier. *De tre Sønner førte alle sammen Navnet Winter.* Den ældste hed Peter Christensen Winter; de to andre bar deres Fadernavn i den plattyske Form ligesom Faderen efter 1667, de er altsaa rimeligvis født efter dette Aar, medens Peter er født før dette Tidspunkt. De to yngre Brødre hed Hans Carstensen Winter og Jens Carstensen Winter. Hele den nu kendte Del af den her behandlede Winterslægt nedstammer udelukkende fra Hans Carstensen, idet der ikke hidtil har kunnet paavises nogen Efterslægt efter Peter Christensen og Jens Carstensen.

I Haderslev Amts Regnskab for Aaret 1689—90 ses det af „Fortegnelse over kgl. Mayest. tilk. Tiende“, at Peter Winter har overtaget Faderen Carsten Hansens Gaard, og det fremgaar endvidere, at han resterer med „Landgeld und Dienstgeld“ ialt 6 Rdl. 9 Sk. 6 P. Men allerede i Regnskabet for 1698—99 er han afløst af Hans Winter. Det er dog muligt, at denne kun har bestyret Gaarden midlertidig for Broderens Enke, „an Statt Peter Christensens Witwe“, som det hedder, idet der i den store Amtsbeskrivelse af 1709 udtrykkeligt staar, at han fæstede Gaarden 1701, og at han i Indfæste gav 2 Rdl.

Peter Christensen Winter er altsaa død i sin kraftigste Mandomsalder, og det ovennævnte er alt, hvad vi foreløbig ved om ham. Broderen Jens Carstensen Winter blev heller ingen gammel Mand. Forinden vi gaar over til at omtale Hans Carstensen Winter og hans Efterkommere, vil vi følge Jens Winter paa hans ret korte Livsbane.

Ovre i Brøndlund By i Nustrup Sogn, ca. 1 Mil nord for Tislund, laa en øde og forfalden Gaard, hvis sidste Bruger hed Hans Hansen. Maaske havde den ligget øde hen siden Krigens Tid, der i saa høj Grad gik ud over Nustrup Sogns Indbyggere. Det at blive sat ind paa en saadan Gaard blev i lange Tider anset for at være næsten lig en Straf, og der haves Eksempler paa, at en saadan ulykkelig Mand i Fortvivlelse er flygtet bort fra den faldefærdige Gaard og de uopdyrkede Marker. Fandtes der modige Mænd, der turde binde an med Opgaven, blev der som oftest givet dem „Frihed“. det vil sige, de fik Lov til at svare Skat, som de bedst kunde, indtil Gaarden kom i ordentlig Drift igen. I Aaret 1707 blev denne Gaard i Brøndlund stillet til Avktion, og Jens Carstensen Winter, der paa dette Tidspunkt vel har været en Mand lidt op i Trediveerne, havde Mod nok til at byde 54 Rdl. 21 Sk. for Gaarden, og for dette Bud blev den ham tilstaaet som Fæstegaard. De 54 Rdl. 21 Sk. overgav han straks eller i hvert Fald Aaret efter, da han tiltraadte Gaarden, til Amtstuens Varetægt, indtil Forholdene ved Gaardens Overtagelse kunde blive ordnede. Men disse Penge kom siden efter til at volde ham mange Kvaler, idet han Gang paa Gang blev rykket for dem, og i Restanceregnskaberne staar de stadig opført som en Gæld, dertynger paa Gaarden; da han imidlertid opdyrkede Gaarden med Flid og betalte sine Skatter saa nogenlunde, gik man ham maaske ikke alt for stærkt paa Klingen. Endnu efter at Jens Winter var død omtrent 1715 opføres Summen paa Gaardens Restanceregnskab, indtil man ved Udarbejdelsen af det store Generalrestantregister 1725 kom under Vejr med, hvorledes Sagen forholdt sig. Den kongelige Ridefoged Rye i Gram havde i sin Tid ganske rolig puttet Pengene i Lommen uden

at aflægge Regnskab for dem, og derfor bestemmer Restantregisteret nu, at Beløbet „soll aus des Reitvoigten Rye Mittel oder Concours kommen.“

Efter Jens Carstensens Død blev det mere og mere vanskeligt for Enken at klare sig paa Gaarden, og af et „Register von denen, auf welche der hohen General Landuntersuchungs Comission bis ultim. 1722 contrahirten und zu courant reducirten Landgelte, Dienstgelte und Landg. Korn“ ses det, at hun de første Aar efter Mandens Død resterer med næsten hele Landgildebeløbet, og først 1719 sker der Omslag til det bedre saaledes, at der slet ikke opføres Restancer for 1720 eller 1721. Dette kunde tyde paa, at der var kommen en ny Kraft til Gaarde, der bedre kunde holde sammen paa Tingene, og den Gisning ligger da nær, at Enken paa ny har giftet sig i Aaret 1718. Hvis denne Gisning er rigtig, er der et Par Ting, der taler for, at den ny Mand i Gaarden har været tidligere Fæstegaardmand Hans Simonsen i Aabøl By i Tislund Sogn; han var Søn af Gaardmand Simon Simonsen i Aabøl og havde i et Par Aar haft en Kvartgaard i Fæste, da han i 1718 overdrog denne Gaard til Hans Carstensen Winter i Tislund. Derved kan denne driftige Mand have hjulpet sin Svigerinde og hendes nye Husbond paa Gled med de Penge, han har betalt for Gaarden i Aabøl, samtidig med, at han har erhvervet sig en Gaard til en af sine Sønner. En anden Omstændighed, der taler for Gætningens Rigtighed, er det, at Navnene Simonsen og Carstensen senere hen jævnlig findes sammen i Nustrup Kirkebog. 1765 paa 18. Søndag efter Trinitatis lader saaledes Cæsten (d. e. Carsten) Siemonsen i Brøndlund en Søn døbe med Navnet Jens Cæstensen; denne Jens Cæstensen, der ligeledes boede i Brøndlund, lod 1805 en Søn døbe med

Navnet Simon Hørlykke, og en Søn af Simon Hørlykke fødtes den 29. Avgust 1834 og fik Navnet Jens Kæstesen Hørlykke.

Gaarden i Brøndlund beskrives saaledes i Jordebogen af 1709:

$\frac{1}{2}$ Hoff, 2 ottingen, $\frac{1}{2}$ Pflug (veste). So in Anno 1708 wüste angenommen.

Die Gebäude bestehen in 11 Fach Haus.

Aus-Saat an Rochen 4 Tdr.

Garsten 4 Skp.

Haber 4 „

Buchw. 2 „ 4 „

Heuwindung: 6 Fuder.

Gräszung zu 6 Stk. Vieh, 4 Pferde, 10 Schaaf.

Hat gegenwärtig 2 Kuhe, 1 Stk. 2-jähr. Vieh, 5 Schaaf, 4 Pferde.

Hat Soden-Torff zur Notturft.

Solte dagegen im Register geben:

Landgeld und dienstgelt 7 Rdlr. 46 Sk. 6 Pf.

Kontribution

Magazin Korngelt } 8 Rdlr.

Wegen der Freyheit aber musz mit ihnen accor-diet werden.

Restanten:

Aus der ergangenen Wurdierung des Anno 1707 und darauf beschehene Auction mit Ihr. Königl. Majtz. Zugefallen — 54 Rdlr. 21 Sk., welche bereitz bey der Amtstube deponirt sind.

Musz auf Michaelis 1709 berigtigt werden.

Zehende:

Rochen 1 Td. 12 q.

Garsten 8 „

Havre 4 „

Buchw. 2 „

Wird sonst für $\frac{1}{2}$ Hoff consideriret.“

Hans Carstensen Winter og hans Efterslægt.

Da Hans Carstensen Winter efter Broderen Peters Død overtog Styret paa Fædrenegaarden, har han antagelig været en ung Mand i Slutningen af Tyverne og vistnok ugift. Men da han 1701 overtog Gaarden i Fæste, har han sikkert nok samtidig giftet sig. Hans Hustrus Navn var Maren. I hvert Fald ses det af de Brudstykker, der er tilbage af Tislund ældste Kirkebog, at hans ældste Søn Peder Hansen Winter er døbt i Tislund Kirke nittende Søndag efter Trinitatis 1703 af Pastor Chr. Eichel, der var Kapellan hos Svigerfaderen Pastor Boysen og senere blev hans Eftermand.

Det har ingenlunde været lette Forhold, Hans Carstensen er gaaet ind til; men han har efter alle Kendetegn at dømme været en driftig og energisk Mand, til at begynde med maaske vel hurtig til at gaa paa og vove sig ind i for mange Forpligtelser for at skaffe sig Driftskapital. Af den store Jordebogs Beskrivelse fra 1709 faar vi et rent ydre Indtryk af, at Gaarden paa den Tid har været noget forud for andre jævnstillede Gaarde med Hensyn til Drift og særlig med Hensyn til de Bygninger, der findes paa den, Grundlaget for den

senere store 3 Længers Gaard; der er saaledes en særskilt Lade, hvilket ikke var almindeligt paa den Tid, hvorfor man maaske tør antage, at den er bleven opført af Hans Carstensen.

Det er efter vore Begreber om Hygge og Bekvemmelighed et saare fattigt Indtryk, vi modtager, naar vi sætter os ind i Datidens Bygningsforhold. Vi ser ovenfor, at Jens Carstensen Winters Gaard i Brøndlund havde 11 Fag Hus. I disse 11 Fag skulde der altsaa være baade Beboelsesrum, Lo og Staldrum til 3 Stkr. Kvæg, 5 Faar og 4 Heste. Den almindelige Form for Landsbygaarde var endnu paa den Tid en Længe, og for saa vidt Forholdene tillod det, byggede man helst saaledes, at Hovedfacaden laa mod Syd. Selvfølgelig var der Afvigelser fra denne ældgamle Bygningsform, idet man, særlig i de frugtbarere Egne, byggede en Ladelænge til, men i Almindelighed var den enlængede Gaard endnu fremherskende. Denne enlængede Gaard var ofte saa smal, at der kun var Plads til en Række Beboelsesrum, som da har indskrænket sig til en Pisel med Alkover og et Køkken. Var Længen tilstrækkelig bred, kunde der komme en Række Rum til i Form af en Kløve og et Forraadsrum, hvor Saltmadskarrene, Mel og Øl opbevaredes, maaske fandtes ogsaa et Pigekammer, som ellers ofte var anbragt ved Framgulvet. Dette var en smal Gang, der i Reglen gik gennem hele Husets Bredde, hvis da ikke Pigekamret eller et andet Aflukke var indrettet i den ene Halvdel. Framgulvet adskilte Beboelsesrummene fra Loen og Stalden, oftest laa vel Loen inden for Framgulvet, men der findes ogsaa Eksempler paa, at man fra Framgulvet til den ene Side traadte ind i Piselen eller i Køkkenet og til den anden Side kom lige ind i Staldens Grebning, og først bag ved Stalden kom

saa Logulvet, hvor Kornet, der sad pakket ind over Stalden og Piselen, blev tærsket, og hvorfra Kvæget blev fodret. Det almindelige Fagantal for en 2 Ottings Gaard varierede fra 25 til 30 Fag. Men i Gram, Frøs og Nørre Rangstrup Herreder, der ødelagdes i Krigen 1658—60, og hvor endnu mange Gaarde laa øde 1709, var Bygningsforholdene saa slette, at en stor Del af Befolkningen boede i 2 til 5 snævre Fag, der ikke havde Plads til 2 Rækker Værelser. 1723 havde 22 Gaarde i Skrydstrup i Gennemsnit kun $3\frac{1}{2}$ Fag Stuelejlighed, og Forholdene i Nabosognet Tislund har ikke afveget synderligt derfra. Hans Carstensen Winter havde i 1709 efter Jordebogsbeskrivelsen 14 Fag Beboelseshus og 7 Fag Lade; men de 14 Fag har i hvert Fald været delt mellem Beboelser for Mennesker og Stald til Dyrene. Det samlede Fagantal, 21, var alligevel mere anseligt end paa de andre Tislundgaarde.

Den store Sognebeskrivelse eller Jordebog, som oftere er omtalt, indeholder talrige Vidnesbyrd om den Byggenød, hvorunder Bondestanden sukkede i de ovenfor nævnte Herreder Gram, Frøs og Nørre Rangstrup og Egnene der omkring. I Følge gammel Sædvaneret kunde den kongelige Fæstebonde gøre Krav paa at faa Bygningstømmer udleveret fra de kongelige Skove; men disse Skove var ved Misrøgt bleven saa forhuggede, at de ikke mere kunde tilfredsstille Behovet. Tømmer var snart ikke til at opdrive, og mange Gaarde truede med at falde sammen over Beboerne. Det var derfor nødvendigt at skaffe nye Bygningsemner til Veje, og særlig maatte det efter de uhyre Ødelæggelser, der gik hen over Landsbyerne i Løbet af det 17. Aarhundrede, blive et tvingende uomgaaeligt Krav, at faa de klinede Træbygninger erstattede af grundmurede Huse.

Den Mand, der til at begynde med gik i Spidsen for denne Bevægelse i Haderslev Vesteramt, synes at have været den ovenfor nævnte Præst i Bevtøft og Tislund Jørgen Boysen. I hvert Fald skriver en Mand 1760 en Beretning om disse Forhold og bemærker da blandt andet: „Det bliver nu 80 à 90 Aar siden, da en Provst*) i Beftøft, Hr. Jørgen Boysen, enten ved egen Drift eller og ved det, at han i Tyskland havde bekommet Viden- skab derom, som en af de første i disse Egne satte Tegl-Brænderi istand, skjønt af ringe Betydenhed. Bøn- derne begyndte da og at brænde Sten, det er siden den Tid bleven i disse vestre Herreder i Haderslev Amt saa godt som almindeligt, at der i hver By er bleven Tegl- ovne.“ — I Tørninglen synes de første Teglovne — ganske simple Udgravninger i en Lerskrænt — altsaa at kunne henføres til Tiden omkring 1670.

Disse Meddelelsers Rigtighed støttes i høj Grad af et mærkeligt Reskript, som Kong Frederik den fjerde under 13. December 1704 tilstillede Amtmand C. D. Reventlow i Haderslev. Kongen udtaler deri, at det saavel for de kongelige Skove som for Beboerne vilde være nyttigt, om „anstatt desz vielen Holtz-Werkes, so bishero zu Aufbaung ihrer Häuser erfordert worden, ermelte unsere Hadersl. Amtunterthanen sich dahin mit allem Fleisz bearbeiteten, solche ihre Häuser hiernächst mit Mauer- steinen nach gerade aufzubauen, und zu dem Ende überall im Amte Hadersleben, an denen Orten, wo es noch nicht introducirt und doch füglich geschehen kann, auch dero Behuf Torf zu bekommen, eigene Ziegel- oder Steinbrennereien anzulegen“. Amtmanden skal der- for paalægge enhver Gaardbruger, der endnu ikke har indrettet sig en saadan Teglovn, men har Ler og Tørv, hvert Foraar efter Saatiden at brænde nogle Tusende

*) Jørgen Boysen var ikke Provst.

Sten til eget Brug og fortsætte dermed, til han har forsynet sin Gaard med Brandmur i Stedet for Træ- og Bindingsværk. For Fremtiden vil Undersaatterne kun faa Overtømmeret anvist i de kongelige Skove, der ikke vedvarende kan taale de store aarlige Tømmerudvisninger.

Det er aabenbart i Belysning af dette Reskript, at man skal læse de Bemærkninger, der i Amtsbeskrivelsen af 1709 omhyggeligt gøres ved hver enkelt Gaard, om den har tilstrækkeligt med Tørv eller ej. Det er antagelig ogsaa det Reskript, der staar i Forbindelse med den mærkelige Iver, som den ejendommelige Præst i Nustrup Lauge Wedel udviste for at faa Bønderne til at opføre ny Huse af brændte Sten. Selv gik Præsten, der altsaa blev en værdig Afløser af den gamle Pastor Boysen i Nabosognet, i Spidsen for Arbejdet. Provst Wedel, der døde 1733, efter en 41-aarig Præstevirksomhed i Nustrup, skal have været et mekanisk Snille, hvis gode Formuesvilkaar tillod ham at tilfredsstille sin Interesse for Glaslibning og Metalarbejde; han forestod selv sine Teglovne og skal have anlagt de senere saa bekendte Teglovne omkring Flensborg.

Der har utvivlsomt været en livlig Byggevirksomhed i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede rundt om i Landsbyerne i Haderslev Amt. Men selvfølgelig har der ogsaa paa dette Omraade været konservative Naturer, der ikke kunde vinde med i det moderne Kapløb. Dette giver sig ret morsomme Vidnesbyrd i de gamle Bødeprotokoller, der findes vedlagt Amtsregnskaberne. I disse Bødefortegnelser er der atter og atter Tale om Bøder for at have foretaget ulovlig Tømmerhugst i Skovene til Udbedring af Bygninger. Ogsaa adskillige af de Tislund Bønder ses at have gjort sig skyldig i noget saadant, ja, en enkelt af dem, den eneste, hvis Gaard gennem

lange Tider vedblev at være en udelt 4 Ottingers Gaard, og som paa denne Tid vistnok var en gammel og efter Datidens Forstand rig Mand, optræder Gang paa Gang og Aar efter Aar i Bødebøgerne, fordi han har hugget Tømmer til sine Bygninger, og man faar næsten ligefrem Respekt for den konservative Pietet, hvormed den gamle, rige Mand trods de mange og dyre Bøder vedbliver at afstive sin faldefærdige Rønne, som han har arvet fra Fædrene, i Stedet for at erstatte den med en mere tids-svarende Bolig.

Saa det fattigt og smaat ud indenfor Husenes Vægge, var det lige saa trøstesløse Forhold, der herskede paa Marken. Hertil bidrog Efterveerne fra de ulykkelige Krigsaar i det 17de Aarhundrede, og netop ved Aarhundredskiftet blussede Krigens Fakkelt op paany ikke ret langt fra disse Egne, idet Fæstningen Tonning blev Stridens Æble i den kortvarige Fejde i Aaret 1700. Dette blev i endnu højere Grad Tilfældet i den første Del af den store nordiske Krig, der udbrød 1709. Da den svenske Feltherre Magnus Stenbock 1713 havde kastet sig ind i Tonning, men maatte overgive sig der til Frederik den fjerde med sine 11000 Mand, fik Kongen gennem den beslaglagte Brevveksling saa stærke Vidnesbyrd om den gottorpske Hertugs Forræderi, at han fandt sig beføjet til at indlemme Hertugens slesvigske Andele under Kronen, som en „i onde Tider paa uretmæssig Maade fra Kronen Danmark løsreven Pertinens“.

Det kunde sikkert ikke undgaas, at disse Begivenheder rent umiddelbart mærkedes ogsaa i disse nordlige Dele af Sønderjylland. Men selve Krigens Byrde føltes ogsaa middelbart gennem de tyngende Skatter, den medførte, og den Forarmelse af Landet, som paafulgte. Ikke blot var Statsgælden efter Krigens Slutning vokset til 8

Millioner Rigsdaler, hvilket i Sølvværdi svarer til 25,600,000 Kr., men værre end dette var den Forarmelse, som Kri-gen havde paaført Befolkningen, og den Forværrelse af Landboforholdene, som blev dens mest skæbnesvangre Følge. Agerbruget gav et usselt Udbytte i Almindelighed, paa bedre Jorder kun fire til fem Fold Byg og Rug og tre til fire Fold Havre, og det kunde man endda ikke drive det til paa Tislunds magre Hedemarker. Det var en helt naturlig Følge af en ganske forældet, ud-pinende Driftsmaade, ringe Gødningskraft og elendige Markredskaber. Man brugte højst besværlige Hjulplove, som der maatte fire eller seks Heste til at trække, Har-ver med Trætænder, der idelig knækkede over, naar de traf paa Sten eller haarde Jordklumper, trange Vogne, der kun kunde rumme smaa Læs, og hvis Hjul baade manglede Jærnskiner og var saa slet indrettede, at de kun med Møje drejede sig om Akslen. Kvæget bestod af smaa og daarlige Malkekøer, som jævnligt blev sultefødede, da det holdt haardt at samle det nødvendige Vinterfoder til dem. Endnu ringere saa det dog ud med Bøndernes Heste, af hvilke en Del, de saakaldte Ud-gangsøg — af Størrelse omtrent som de islandske Heste i vore Dage — maatte gaa ude den største Del af Vin-teren og søge deres Føde, hvor de kunde finde den i Mark og Skov. Intet var naturligere med et saadant Agerbrug, end at der blev Misvækst, naar der kom min-dre gode Aar. Vi har allerede nævnet Pastor Boysens Attest fra 1664, og noget lignende var Tilfældet i Aarene 1706, 1709 og 1719. Værst var Vinteren 1708—09, der var forfærdelig for Danmark som for det meste af Evropa; i det Aar varede Vinteren og Frosten fra straks efter Mikkelsdag til op i April Maaned. Rugen blev ødelagt, og mange fattige Folk maatte „æde Brum af

Lyng og Bark af Træ til Brødet, mange døde af Sult.“ Bolignøden og Agerbrugets triste Tilstand var ikke mindre følelig paa Tislundegnen end andre Steder. Et bedrøveligt Eksempel derpaa findes endnu opbevaret fra den første Tid af det ny Aarhundrede. Ovre i Gøttrup, der hører til Tislund Sogn, træffer vi i Aarene fra 1690 til 1720 en Mand ved Navn Pouel Terckelsen, der var Fæster af et Landbol. Dette Bol var i sin Tid udskilt fra en af Gaardene der, og fra gammel Tid havde Landbolets Bruger lagt Beslag paa den ene Ende af Gaardens Længe til Bolig, Stald og Lade. Med den foranstaaende Beskrivelse af Boligforholdene i Minde vil man kunne forstaa, hvor generende dette maa have været for Gaardens egentlige Bruger. Det endte da ogsaa med, at denne, der hed Jens Hansen og var Sognefoged eller præfectus, da han var kommen i alt for stor Restance med sine Skatter, skrev et i højeste Grad begrædeligt Klagebrev til Amtet. Dette Brev er endnu opbevaret, og Sognefogden søger deri at vise, at al hans Elendighed stammer fra den Omstændighed, at denne Landbolsmand sidder der og lægger Beslag paa en betydelig Del af Gaardens Husrum, hvorfor han andrager om, at der maa blive bygget Hus til Poul paa et passende Sted ude paa Overdrevet. Om Mandens ydmygelige Begæring er bleven bevilget, kan ikke ses; men nogle Aar efter er Jens Hansen ikke mere præfectus, derimod er han stadig paa Restancelisten.

— Under disse forarmede Forhold voksede Hans Carstensen Winter op og blev Mand. Gennem de sparsomme Meddelelser, der haves om ham, tegner sig, som alt bemærket, Billedet af en Personlighed, der tog livlig Del i Tidens uvilkaarlige Bestræbelser efter at komme op af den Elendighed, hvori Ulykker og de ledendes

uforberedte Politik havde styrtet Landet. Han naaede adskilligt længere end de fleste. Den Gaard, han overtog 1701 efter Broderens Enke, var ingenlunde nogen attraaværdig Besiddelse, de Skatterestancer, der paahvilede den, var omtrent hele Gaardens Værdi; men derfor gav han ogsaa kun 2 Rdl. (6 Kr. 40 Øre i Sølvværdi) i Indfæste. Hans Winter tog imidlertid fat med friske Kræfter og et for den Tid meget moderne Syn paa, hvorledes man skulde arbejde en Gaard op. Af den store Jordebog for 1709 ses det gennem de tørre og skematiske Oplysninger, at Hans Winter ikke blot havde privat Gæld, men han havde ogsaa Penge udestaaende, han har med andre Ord nydt Kredit og givet Kredit og ikke nøjedes med den gammeldags Tuskhandel; han har forstaaet Betydningen af moderne Omsætningsmaade, og han maa i Aarenes Løb have faaet gode Frugter af sin Maade at arbejde paa, efter som han opnaaede at kunne give sine to Sønner hver en Gaard i Arv og endda selv berede sig et Alderdomshjem paa en tredje.

Gaarden i Tislund beskrives saaledes i den store Jordebog fra 1709:

$\frac{1}{2}$ Höff, 2 ottingen, $\frac{1}{2}$ Pflug, Reuterhoff, Ao. 1701 für 2 Rdl. gefestet.

Die Gebäude bestehen in 14 Fach Wohnhaus.
7 Fach Scheune.

Aus-Saat von Rothen 5 Tdr.

„ Garsten	4 Schp.
„ Habern	4 „
„ Buchw. 1 „	4 „

Heuwindung: 6 Fuder.

Gräsung zu 8 Stk. Vieh.

4 Pferde.

15 Schaaf.

Hat gegenwärtig 3 Kuhe.

2 Stk. jung Vieh.

12 Schaaf.

4 Pferde.

Hat Torff zur nothigen Feurung,
Einschulden bey Boy Pedersen in Bevtoft 6 Rdl.

Gibt dagegen im Register:

Landgeld und Dienstgeld 6 Rdl. 4 Sk.

Kontribution 5 "

Magazin Korngeld 30 "

Kuhegeld an Tieslund Kirche 9 P.

Abgehandelt
zu 16 Rdl. in
4 Terminen,
als auf Ostern
1710, Mich. sel-
bigen Jahres,
Ostern 1711
und dan auf
Mich. hier-
nächst; jedes-
mahl 4 Rdl.
zu bezahlen.

Restanten:

In sehl. Peter Hansens Zeit 36 Rdl. 20 Sk.

wegen Carsten Hansen 32 " 7 "

Koefodten Zeit 53 " 18 "

Meyen Zeit 7 " 19 "

129 Rdl. 16 Sk.

Privat Schulden:

an:

Anders Madsen zu Castrup 40 Sk.

Jørgen Nisen zu Torning 2 Rdl.

Margret Tiels zu Apenrade 2 " 8 "

Hans Nielsen zu Mastrup 1 " 32 "

Giebt dessen Mutter als Abtegt freyen Unterhalt.

Zehende: Rochen 3 Td.

Garsten 6 q.

Habern 6 "

Buchw. 4 Schip.

Sonsten $\frac{1}{2}$ Hoff.

De store Skatterestancer, der nu en Gang for alle
afgøres med 16 Rdl. eller 12 $\frac{0}{10}$ af hele Beløbet, er
for største Parten gamle Skader; de strækker sig over
hele tre Amtsforvalteres Embedstid og de 32 Rdl. 7 Sk.
siges udtrykkelig at skrive sig fra Faderens, Carsten
Hansens Tid; maaske er det den Sum, hvorfor han i

sin Tid har indfæstet Gaarden. Kun en ganske forsvindende Del af Restancebeløbet kan tænkes at være kommen til i Hans Carstensens Tid, allerhøjest de 7 Rdl. 19 Sk., der stammer fra den daværende Amtsforvalters Tid. Naar det store Beløb nedakkorderedes til en saa beskeden Sum — andre ses forøvrigt at have faaet forholdsvis større Afslag — da kan Myndighederne have taget det Hensyn, at det var bedre at beholde en driftig Fæstebonde paa Gaarden end drive ham bort og lade Gaarden forfalde. I det store Restantregister fra 1725 findes Hans Carstensens Navn ikke, han har altsaa kunnet klare sine Pligter, da først han var bleven befriet for de Byrder, der hvilede paa Gaarden fra Forgængernes Tid.

Og ikke nok med, at han formaar at svare enhver sit, men han maa aabenbart ogsaa være gaaet frem i Velstand. Af en Slags Jordebog fra 1720 ses det, som allerede berørt under Omtalen af Broderen i Brøndlund, at han 1718 har fæstet Hans Simonsens 1 Ottings Gaard i Aabøl, og af den Gaard svarede han 1720 i ordinær Kontribution 1 Rd. 1½ Mk. Efter den Tid har man ikke mere Jordebøgerne og Amtsregnskaberne i Rigsarkivet at holde sig til; men af Kirkebogen for Tislund Sogn oplyses det, at han senere har opslaaet sin Bolig i Gøttrup, idet „Hanss Winter i Gøttrup“ 1733 faar en Søn døbt i Tislund i Kirke. Paa hvilken Maade han har erhvervet dette Alderdomshjem er ikke endnu opklaret, men man kan fristes til at antage, at han har indgaaet nyt Ægteskab, da der saa sent bliver tildelt ham en Arving; hans ældste Søn var den Gang 30 Aar, og selv har han været omkring de Treds, snarere over end under de tre Snese.

Den ny Ejendom, der saaledes toges ind under Winterslægtens Omraade, var en 1 Ottings Gaard, der

laa i Gøttrup tæt hen imod Tislund Skel; den ejes nu af Hans Chr. Huusmann, og som den var den sidst erhvervede af Winterslægtens Hovedbesiddelser i Tislundegnen, var det, saavidt det hidtil er oplyst, den, der sidst gled ud af Familiens Eje. Efter Udskiftningen tildeles der den i Flg. Jordebogen af 1797 følgende Jordstykker: Kirkebjærget, 2 Parter af Østre Kjær og en Part af Hollundsmosen, tilsammen 41 Tdr. $3\frac{7}{8}$ Skp. Land, hvoraf dog kun de $15\frac{1}{2}$ Td. Land var regnet for egentligt Agerland, Resten var Eng (6 Tdr. $5\frac{3}{8}$ Skp.), Hede (7 Tdr. $4\frac{1}{8}$ Skp.) og Mose (11 Tdr. $6\frac{1}{4}$ Skp.). Desuden var der en ret rummelig Gaardsplads. Samtidig med, at Hans Carstensen slog sig ned paa Gøttrupgaarden, overdrog han Gaarden i Tislund til Sønnen Peder og Aabølgaarden til Sønnen Mads.

Hvornaar Hans Carstensen og hans Hustru Maren er død, har ikke kunnet oplyses, da Kirkebogen først fra 1746 begynder at nævne, hvem der er bleven begravet. Han maa imidlertid være afgaaet ved Døden i Tidsrummet mellem 1733 og 1743. Sidstnævnte Aar findes nemlig i det „oprindelige Mandtal til Ekstraskatten“, der blev udskrevet i Anledning af den truende Krig med Sverrig, Peder Hansen Winter opført som Besidder af saavel Tislundgaarden som Gøttrupgaarden.

Af Hans Carstensens Børn kendes Navnene paa 6, om der har været flere, faar staa hen. Det er allerede nævnt, at Peder blev født 1703. Tislund Kirkebog fra disse Aar er imidlertid meget ufuldstændig; efter nogle faa Optegnelser angaaende Aaret 1703, hvoriblandt Meddelelsen om Peder Winters Fødsel, er Bladene for de følgende Aar lige til 1712 forsvundne; men det er højst sandsynligt, at der i de 8 Aar er født flere Børn i Tislund-

gaarden. En Dreng er der i hvert Fald født, nemlig Mads Hansen Winter, og da han i 1733 ses at have stiftet Familie paa Aabølgaarden, er han antagelig født omtrent 1705. Med Aaret 1712 begynder man atter at kunne følge Begivenhedernes Gang i Tislundgaarden. Under Onsdagen den 2. Marts 1712 har Pastor Boldich, der var Sognepræst fra 1707 til 1727, anført: „Døbt Maren Winters Barn i Lund: Kjerstina“. Og 1715 noterer han under tredje Søndag efter Paaske: „Døbt Maren Winters Barn i Lund: Anna“. Aaret efter, 24. Søndag efter Trinitatis, døbes „Hans Windters Barn i Lund: Kærsten“. Denne Dreng, der fik Navn efter sin Bedstefader, maa imidlertid være død som Dreng eller i sin første Ungdom; thi da Hans Carstensen Winter i Begyndelsen af Trediveerne har slaaet sig ned i Gøttrup, fødes der her 1733 en Dreng, som Pastor Chrystalsin i Daaben giver det samme Navn, nemlig Kersten. Det er denne Efternølers Fødsel, der leder Tanken hen paa, at Hans Carstensen paa sine ældre Dage har indgaaet et nyt Ægteskab, og at Maren Hans' altsaa er død før 1732.

Om denne sidste Søn vides foreløbig intet ud over det, Kirkebogen meddeler om hans Fødsel, og lige saa lidt vides om de to Døtre, Kjerstina og Anna. De to eneste af Hans Carstensens Børn, som kan følges længere frem i Tiden, er Sønnerne Peder Hansen og Mads Hansen, der blev Stamfædre til de to Grene: Tislundslægten og Aabølslægten. Om dem skal her først meddeles det lidet, der vides om Aabølslægten, inden vi gaar over til at behandle Hovedstammen.

Aabøslægten.

Allerede 1733 er Mads Hansen Winter gift, idet Pastor Chrystalsin i Kirkebogen for Tislund Sogn oplyser, at trettende Søndag efter Trinitatis døbttes Mads Winters Søn Christen; der nævnes i Kirkebogen ikke nogen By, hvor Mads Winter den Gang havde hjemme; men Nytaarsdag 1735, da Datteren Kjesten blev døbt, siges han udtrykkeligt at bo i Aabøl, og det er da ogsaa rimeligt, at han har overtaget Aabølgaarden, da Faderen trak sig tilbage til Gøttrupgaarden og overlod Sønnen Peder Gaarden i Tislund. Om Mads Hansen Winter oplyser Kirkebogen yderligere, at toogtyvende Søndag efter Trinitatis 1740 døbttes Sønnen Hans, og endelig blev der tredje Pinsedag 1745 døbt et fjerde Barn, hvis Navn ikke nævnes, hvorfor det maaske er død straks efter.

1746 begynder Kirkebogen at omtale dem, der begravnes, og Trinitatis Søndag dette Aar begravnes Mads Winters Datter Kjesten, knap 12 Aar gammel. Om Mads Winter selv erfarer vi ud over dette intet andet, end at Ekstraskatmandtallet fra 1743 nævner ham blandt Beboerne af Aabøl; end ikke hans Dødsaar kan oplyses; han er altsaa rimeligvis død i Aarene fra 1747 til 1763, da der fra den Tid mangler Kirkebogsoptegnelser. Med Aaret 1746 glipper i Virkeligheden ethvert fast Holde-

punkt med Hensyn til Aabøslægtens Historie, indtil en Gang en Undersøgelse af Landraadsarkivet i Haderslev maaske vil kunne give nogle Oplysninger. I Jordebogen af 1797 synes ethvert Spor af Slægten at være forsvunden fra Aabøl.

Godt og vel 60 Aar efter den sidste udtrykkelige Omtale af Aabøslægten dukker der imidlertid en Winterslægt op ovre i Bevtøft nord for Aaen. I Kirkebogen for 1808 findes under 22. Oktober indført et Brudepar nemlig Jacob Jacobsen og Kjerstine Hans Jørgens Datter, begge af Bevtøft. Alle de Børn, der fødtes i dette Ægteskab, døbt med Navnet Winther, og det er da at formode, at Kjerstine Hans Jørgens Datter har været en født Winter. Der er nemlig det mærkelige, som vi vil faa bekræftet, naar vi kommer til at omtale Tislundslægten, at naar Winterslægtens Pigebørn gifter sig, bliver det i Reglen dem og ikke Manden, der giver deres Efterslægt Navn, et Tegn paa, at Winternavnet har været vel anset der paa Egnen.

Vi maa derfor gaa ud fra, at Kjerstine Hans Jørgens Datter har været Datter af en Hans Jørgen Winter. Vi kender to Mænd ved Navn Hans Winter, som hun efter Tiden kan være en Datter af, nemlig Mads Hansens Søn i Aabøl og en Søn af Peder Hansen i Tislund; denne sidste døde imidlertid ugift og Kjerstine har derfor rimeligvis været en Datter af Hans Jørgen Madsen Winter; hun maa da være født omtrent 1780, og Jacob Jacobsen har rimeligvis hørt til en ret talrig Familie fra Aabøl, indenfor hvilken Navnet Jacob var stadig tilbagevendende. Jacob og Kjerstine boede paa „Trossenborg“ paa Hjartbro Mark, han kaldtes Indsidder og Tjenestekarl, og Trossenborg har vel derfor allerede den Gang været stærkt i Forfald, om end ikke i den Grad

som nu, da den Bevtøft Møller har vanskeligt ved at lappe paa det, saa stærkt som Hyrdedrengene bryder det ned. Tidligere var Trossenborg en Gaard med et betydeligt tilliggende Areal, hele Strækningen fra Hjartbro og over til Skrydstrup Skel hørte under Gaarden, men blev lagt ind under den kongelige Mølle i Bevtøft, og efter den Tid forfaldt Bygningerne mere og mere, saa at der nu som sagt kun er et faldefærdigt Skur tilbage af den gamle Gaard. Her boede Jacob Jacobsen og Kjerstine, og her fødtes deres 5 Børn. Hvornaar Jacob og Kjerstine er afgaaet ved Døden, er endnu ikke funden.

Den ældste Søn fødtes allerede den 18. April 1809 og fik i Daaben Navnet Hans Jørgen Winther. Den 24. August 1813 døde en lille Pige Kjerstine Winther i spæd Alder; den 31. Marts 1815 fødtes Sønnen Christen Jacobsen Winther, den 4. Marts 1818 kom Anne Marie Winther til Verden, og den 18. November 1821 fødtes det yngste af Børnene Jens Peter Winther.

Naar undtages den ældste Søn Hans Jørgen, kendes intet til disse Børns Skæbne foreløbig. Hjemmet har kun været fattigt, og Børnenes Lod er vel bleven som den, der oftest tilfalder Fattigfolks Børn. Hans Jørgen voksede op derude paa „Trossenborg“ sammen med sine andre Søsken, og har vel tidlig maattet være med at tjene til Udkommet. Han blev en ældre Karl, inden han giftede sig. Den 25. November 1842 har Pastor Rosendahl indført følgende i Kirkebogen: „Kopuleret Ungkarl Hans Jørgen Winther paa Trossenborg og Sidsel Cathrine Lund, tjenende sammesteds“; Hans Jørgen Winther har altsaa den Gang været 33 Aar. Han havde i sit Ægteskab med Sidsel Cathrine Lund 4 Døtre, der alle fødtes paa Trossenborg. Den ældste af disse Pigebørn hed Kjerstine og fødtes den 24. Jul

1843; ved hendes Daab nævnes hendes Farbroder Jens Peter Winther som Fadder, han opholdt sig endnu stadig i Hjartbro og var den Gang 22 Aar. Den næste Datter fødtes den 28. August 1844 og hed Anne Marie. Kjerstine og Anne Marie konfirmeredes samtidig i Tislund Kirke den 17. April 1859; i Aaret 1847 den 11. September fødtes derefter Datteren Jacobine, der konfirmeredes den 27. April 1862. Den fjerde Datter, Anne Johanne, fødtes den 13. September 1849, men døde ung, vist nok før Konfirmationen.

Hans Jørgen Winther erhvervede sig kort efter Treaarskrigen Kaadnerstedet „Løgterpol“ i Tislund, hvorfor vi ogsaa ser hans Døtre blive konfirmeret i Tislund Kirke. Allerede 1863, den 25. April, døde hans Kone Sidsel Cathrine, endnu før alle Børnene var helt vokset fra det lille Hjem. Selv overlevede han hende i 17 Aar, han døde i en Alder af $71\frac{1}{2}$ Aar i Lerdt ved Sommersted den 21. Oktober 1880. Her i Lerdt havde nemlig Datteren Kjerstine giftet sig, og til hende var den gamle Fader flyttet hen i de sidste Par Aar af hans Levetid, efter at han mod en Smule Aftægt havde afstaaet „Løgterpol“. Den 29. Oktober begravedes han paa Tislund Kirkegaard.

Den næstældste Datter Anne Marie blev i en Alder af næppe 22 Aar gift med (sin Fætter?) Parcellist Jørgen Thomsen Lund den 21. April 1866; de boede paa det Parcelsted, der ligger lidt nord for Tislund Kirke. Anne Marie døde dog allerede 1877 den 1. Juli i en Alder af 33 Aar. En Datter, der fødtes i Ægteskabet, blev senere gift med en Mand paa Bevtøft Mark, hvor hun endnu skal bo. — Om Datteren Jacobine kan der for Tiden intet oplyses.

Dette er alt, hvad der foreløbig kan siges om Aabøslægten. Ganske vist menes det, at en Anders Winther, der tidligere havde Tislund Mølle i Forpagtning, men som senere flyttede til Rødekro, hørte til denne Gren af Slægten; det er imidlertid ikke lykkedes at faa Forholdet oplyst.

=

Tislundslægten.

Den ældste af Hans Carstensen Winters. Sønner, Peder Hansen Winter, var, som tidligere nævnt, født i Aaret 1703. Næste Gang, vi ser ham nævnet, er i Aaret 1734, da hans ældste Søn Terkel blev døbt af Pastor Chrystalsin fjerde Søndag efter Paaske. Hvornaar og hvor han viedes til sin Hustru Anne Christine, har der hidtil ikke kunnet oplyses noget om; men man kan formode, at det er sket et Aars Tid eller saa i Forvejen, antagelig samtidig med, at han har overtaget Fædre-gaarden i Tislund, da Faderen flyttede til Gaarden i Gøttrup, og Broderen Mads overtog Aabølgaarden. Da det den Gang var ret almindeligt, at den ældste Søn fik Navn efter Morfaderen, tør man slutte, at Anne Christines Pigenavn har været Terkelsdatter; men dermed er ogsaa alt sagt om, hvad der kan formodes angaaende hendes Oprindelse. Terkelnavnet var ikke meget almindeligt i de Egne paa de Tider, og man kan jo godt gætte paa Slægtskab med den tidligere nævnte Pouel Terckelsen i Gøttrup og Efterslægtsforhold til den Mats Terckilsen, der 1542 var Gaardfælle paa en 4 Ottingers Gaard i Tislund; men ud over en løs Formodning kommer man ikke ad den Vej.

Vender vi os fra Gætningerne til det, der fremgaar af Kilderne, ser vi af Mandtallet til Ekstraskatten i 1743, at Peder Hansen Winter staar opført som Bruger af saavel Gaarden i Tislund som Göttrupgaarden. Faderen Hans Carstensen maa da antagelig være død paa det Tidspunkt, og hvis hans Søn Kersten har levet, har han kun været 10 Aar; det var derfor kun i sin Orden, at Gaarden i Göttrup gik over til Peder Hansen.

I Kirkebogens Fadderlister nævnes Peder Hansen Winter adskillige Gange; 1746 er han saaledes Fadder til Nikolaj Tobakspinders Søn. Denne Nikolaj Tobakspinder var efter Ekstraskatmandtallet at dømme en ret velstaaende Embedsmand, d. v. s. Haandværker, men hvilket Haandværk han har drevet, kan ikke ses, Tobakspinder har han næppe været. Aaret efter var Peder Winter Fadder til Peder Clausens Søn i Göttrup.

Af Peder Hansens og Anne Christines Børn er allerede nævnt Terkel Pedersen Winter, der fødtes 1734; i Aaret 1736 fødtes en Datter, der i Daaben tredje Søndag efter Trinitatis fik Navnet Kjesten; hun døde imidlertid som Barn. En Søn Hans, der døbttes ligesledes tredje Søndag efter Trinitatis 1738, døde ogsaa i en ung Alder, og det samme var Tilfældet med Sønnen Johannes, der døbttes Søndagen Domine reminiscere 1740; han begravedes sekstende Søndag efter Trinitatis 1747. Tolvte Søndag efter Trinitatis 1743 døbttes en Datter, der fik Navnet Kjesten efter sin afdøde Søster; om hende vil vi senere komme til at tale, naar *Götterupslægten* skal nævnes. Sjette Søndag i Fasten 1745 er der atter døbt et Barn; men da Pastor Chrystalsin ikke har anført noget Navn i Kirkebogen, er det maaske umiddelbart efter afgaaet ved Døden. Om den Søn Christen, der Allehelgensdag Aaret efter blev døbt, kender vi foreløbig heller ikke andet end Navnet.

Fra 1747 til 1763 mangler Kirkebogsoptegneiserne, hvad enten de i Tidens Løb er gaaet til Grunde eller Pastor Chrystalsin, der 1756 blev Provst, og hans forskellige Kapellaner Gutfeldt og Outzen har sløset med dem. I dette Tidsrum maa Anne Christine Peders være afgaaet ved Døden. Peder Hansen Winter giftede sig vistnok derefter for anden Gang med en Anne Marie, og i dette Ægteskab fødtes i Foraaret 1760 en Dreng, der i Daaben fik Navnet Hans Jørgen.

Da Peder Hansen Winter den 28. Juli 1771 blev begravet paa Tislund Kirkegaard, 68 Aar gammel, har han rimeligvis kun haft 3 Børn i Live, Terkel, Kjesten og Hans Jørgen. Terkel, der var 37 Aar gammel, har antagelig paa et tidligere Tidspunkt overtaget Gaarden i Tislund, medens Kjesten drog med Faderen, Stemo-deren og Halvbroderen til Gøttrupgaarden. Her skal med det samme nævnes, at Hans Jørgen Pedersen Winter døde ugift i Gøttrup Mandag den 21. Oktober 1793, hvorefter Broderen Terkel overtog denne Gaard efter at have afhændet Tislundgaarden. Om Hans Jørgen Winter, der blev 33 Aar og 6 Maaneder gammel ved vi, at han 1790 den 1. December var Fadder hos Thomas Nissen i Tislund; det var en Dreng, der blev døbt, og han fik i Daaben Navnet Peder Lund. Thomas Nissens Gaard var Nabo mod Vest til Terkel Winters Gaard, og det var Thomas Nissen, der senere erhvervede Winter-slægtens Stamgaard og lagde den til sin egen 2 Ottings Gaard, hvis tilliggende Areal var saa kaldet „Kirkejord“.

Det Tidsrum, hvori Terkel Winter var vokset til under sin Faders Opsyn, var i mange Henseender en tung Tid for den danske Bondestand. Det var en Tid rig paa Besværligheder og Plager, indtil det i Slutningen

af Peder Hansens Levetid begyndte at gry af den Dag, der senere skulde skabe Vilkaar for en fri og driftig Landbostand.

I Slutningen af Frederik den fjerdes Regeringstid, efter Afslutningen af den store nordiske Krig, da Bønderne skulde til at gøre Forsøg paa at arbejde sig i Vejret ved det usigeligt lidt lønnende Agerbrug, maatte de gaa i Gang med at afbetale den Gæld, Staten var kommen i under Krigen, og samtidig ramtes de af den Ulykke, at Kornpriserne faldt og blev lavere, end de havde været i mange Aar; denne Nedgang vedblev nu de første Aar af Kristian den sjettes Regeringstid. Kongen maatte da ogsaa omsider lytte til Klagerne og nedsatte Hartkornsskatterne med 11 pCt. Landmilitsens Oprettelse paa ny, hvorved der i Sønderjylland oprettedes Regimenter, hvis Ordning stærkt lignede den, der fulgtes i Kongeriget, havde for den sønderjydske Bondestand ikke saa skæbnesvangre Virkninger som andet Steds, fordi Udskrivningen til Militzen ikke blev sat i Forbindelse med noget Stavnsbaand. I Begyndelsen af 1740'erne begyndte det for saa vidt at lysne, som Kornpriserne atter var i Stigning, men da ramtes Landet i 1745 og de nærmeste Aar derefter af en forfærdelig Ulykke, idet en frygtelig Kvægpest paa den mest ødelæggende Maade ryddede op blandt Besætningerne. Allerede i Slutningen af Aaret 1745 havde Pesten bortrevet ca. 124,000 Kvæghoveder; og den vedblev at rase lige stærkt; alle Midler, der forsøgte mod den, viste sig ganske frugtesløse. De to følgende Aar bortrev Pesten et lignende Antal Hoveder og i flere Aar derefter dræbte den adskillige Tusinder, om den end nu var i Færd med at tage af. I Aaret 1752 hørte den op som Farsot betragtet, og 1755 kan man sige, at Landet

var saa temmelig forsynet med Kvæg igen; men saa kom der Misvækstaar, og i Frederik den femtes sidste Aar fra 1762 af tog Kvægpesten atter fat med sine Ødelæggelser.

Men midt under al denne Mistrøstighed vaagnede der hos en Del dygtige Mænd en Forstaaelse af, at Agerbruget maatte kunne forbedres betydeligt.

Endnu herskede som Aarhundreder tilbage det saa kaldte Trevangsbrug, hvorved den Del af Landsbyernes Jorder, der kom under Ploven, dyrkedes i tre Skifter saaledes, at der i to Aar efter hinanden toges Kornafgrøder, medens Jorden hvert tredje Aar laa hen til Græsning og altsaa hvilede. Men denne Drift var fuldstændig udpinende, især da der gødedes aldeles utilstrækkeligt. Hertil kom det hæmmende Fællesskab, som Landet havde kendt siden Middelalderen. Fællesskabet bestod deri, at alle, som hørte til samme Landsby, ikke blot var fælles om den Jord, der henlaa til stedsevarende Græsning, de saa kaldte Overdrev; men de havde ogsaa alle deres Jordlodder liggende i de samme tre store Marker, Landsbyens Vange, der omfattede alt, hvad der kom under Ploven. Hver Bonde havde vel nok sine bestemte Lodder; men de laa blandede imellem de andres, oftest endog indtil et halvt Hundrede vidt adspredte ganske smalle Strimler, saa at der kun kunde pløjes, saas eller høstes paa samme Tid over hele Vangen.

Den massevisse Sammenslutning af Jordbrugere, som fremkaldtes herved, havde i tidligere Tid kunnet have sit Værd, da den gav det hele Samlag en forøget Styrke udadtil, og den havde skabt et vist kommunalt Liv med særegne Vedtægter og med Møder under Ooldermandens Forsæde, hvor nødvendige Aftaler blev truffene, og Overskridelser af Vedtægterne straffedes med

Bøder. Men i Tidens Løb traadte Skyggesiderne stærkere og stærkere frem. Jo mere der trængtes til forøget Virksomhedsaand hos den enkelte Jordbruger for at arbejde Agerbruget i Vejret, desto mere føltes det som ødelæggende, at ingen kunde røre sig frit, pløje, saa, høste, naar hans Jord og Grøde var bekvem dertil, men alle skulde rette sig efter det Tidspunkt, der paa Bystævnet var fastsat til Udførelsen af hvert enkelt forefaldende Arbejde i Bedriften. Lige saa lidt kunde nogen paa egen Haand indhegne sin Jord og skaffe sig Markfred eller selv sørge for at aflede skadeligt Vand ved Afgrøftning. Og hvilket Tidsspild var det saa ikke, naar Malkepigen skulde opsøge sine Køer blandt alle de andre, der græssede paa de umaadeligt store Græsmarker og Overdrev, eller naar Karlen Timer igennem skulde lede efter sin Husbondes Heste? Aabenbart virkede Fællesskabet ogsaa til at forøge Ødelæggelsen ved Kvægpesten. Denne udbredte sig med dobbelt rivende Hurtighed, hvor Kreaturerne græssede sammen. Og det Samliv, som det fælles Tarv skulde fremkalde, havde efter Haanden vist sig at have uheldige Sider ikke alene ved alt det smaalige Kævl, det fremkaldte, men ogsaa ved det Svireri og den Drukkenskab, det gav Anledning til. Der herskede nemlig den Uskik, som ikke var til at faa udryddet, at de Penge, som indkom i Bøder, blev drukne op i Øl og Brændevin.

At der i dette laa umaadelige Fejl, begyndte at gaa op for kyndige Landmænd. I Holsten og enkelte Steder i Sønderjylland havde man forsøgt at løse Fællesskabet, saa at hver Mand fik sine Marker for sig selv, og der var vunden god Nytte derved. Indberetninger baade fra Kongeriget og Hertugdømmerne fremhævede det ønskelige i, at dette gennemførtes alle Vegne. Regeringens Bestræbelser gik da ogsaa under A. G.

Moltkes Ledelse ud paa at finde Former, hvorunder Udskiftning lempeligst kunde finde Sted. Hertil sigter en Række Forordninger, der udkom i Aarene 1758 og derefter.

Maalet naaedes dog ikke lige straks, men der var fra Regeringens Side brudt Hul paa hele det nedarvede Landbrugssystem. Hertil kom de Fremskridt, som Landbruget gjorde ad ren praktisk Vej ved Indførelsen af Kløver og andre Foderurter. Hist og her saa man ogsaa Trevangsbruget afløst af en ny Drift med langt flere Skifter. Og samtidig hermed gik Priserne paa Korn og Fedevarer stærkt i Vejret. Dette havde atter til Følge, at Jordens Værdi forøgedes, saa at en Tønde Hartkorn i Frederik den femtes Tid betaltes med fra ca. 125 til ca. 200 Rdlr. i Forhold til Jordens Beskaffenhed; det svarer i Sølvværdi til 400—640 Kr. Under Frederik den fjerde og Kristian den sjette havde man ikke kunnet udbringe større Pris end 40—50 Rdlr.

Bestræbelserne for at faa Udskiftningen sat ordentlig i System resulterede endelig under Kristian den syvende i Forordningen af 23. April 1781, der bestemte, at hvis blot en enkelt Lodsejer vilde have sin Del af de i Fællig liggende Jorder udskiftede og samlede for sig selv, skulde han ikke blot have Lov dertil, men de andre Lodsejere skulde endog i Forhold til deres Hartkorn tage Del i Bekostningen, og der skulde tillige finde en Opmaaling Sted af hele Byens Jord paa samtlige Lodsejeres Bekostning og Kort optages derover, ligesom der ogsaa straks skulde udarbejdes en Plan over, hvorledes en fuldstændig Udskiftning kunde finde Sted, naar det ønskedes at gaa videre dermed. Da det var let at forudse, at Udskiftningen vilde medføre Udflytning af en Del Gaarde, lovede Regeringen at betale

en Bygningshjælp paa 50—100 Rdlr. for hver Gaard, det skete med.

Denne vigtige Forordning, der kan siges at aabne de store Landboreformers Bane herhjemme, udkom da Terkel Petersen Winter alt havde været selvstændig Mand i en Del Aar; men den fulde og hele Gennemførelse af Forordningens Bestemmelser tog selvfølgelig lang Tid, dog ser vi, at i Aaret 1797 er Udskiftningen af Jorderne i Tislund Sogn fuldført, fhi i det Aar udarbejdes en fuldstændig ny Jordebog over Sognet med Angivelse af de Jorder, der var tillagt hver enkelt Gaard og et tilsvarende Kort afstikker yderligere Jordernes nøjagtige indbyrdes Begrænsning.

— Terkel Pedersen, der var født 1734, var endnu ugift, da Faderen døde, og det varede yderligere 3 Aar, inden han førte en Hustru hjem til sin Gaard. Han var altsaa 40 Aar og ingen letsindig Aarsunge, da han gjorde sit Valg, og Valget har sikkert været godt.

Ved Foraarstid 1774 holdt Søsteren Kjesten eller Kirsten, som hun nu skrives, Bryllup med en Gaardmandssøn fra Gøttrup ved Navn Hans Madsen. Samme Efteraar giftede Terkel Pedersen sig med Hans Madsens Søster, saa der altsaa blev dobbelt Svogerskab mellem de to Huse. Pastor Gutfeldt har om dette Bryllup optegnet i Tislund Kirkebog: Den 12. November kopuleredes i Tieslund Kirke Ungkarl Tærkild Pedersen og Bodil Madsdatter, begge af Tieslund“. Naar Bodil Madsdatter her opføres som opholdende sig i Tislund, kan det tænkes, at hun har følt sig overflødig hjemme paa Fædregaarden i Gøttrup, hvor der nu ikke blot var en ung Husmoder, men ogsaa en ældre Stemoder, og derfor har hun søgt sig en selvstændig Stilling. Det kan jo formodes, at hun har styret Huset for den ugifte

Terkel Pedersen, og at han paa den Maade har lært hendes huslige Dyder at kende.

Bodil Madsdatter var 29 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, da hun holdt Bryllup med Terkel Winter; hun fødtes i Foraaret 1745 og hendes Forældre var Mads Hansen og Merret Pedersdatter i Gøttrup. Ægteskabet mellem Terkel Winter og Bodil Madsdatter varede kun i 9 $\frac{1}{2}$ Aar, men i disse Aar blev de to Stammeforældre for en talrig Efterslægt, hvis enkelte Medlemmer i det store og hele har hævdet sig i Tilværelseskampen ved en trofast og redelig Færd.

Ved Hjælp af Kirkebogen og Terkel Pedersens gamle Familiebibel, som han tyede til, hver Gang en Familiebegivenhed skulde fastslaaes for Efterverdenen, kan vi følge Samlivet mellem ham og hans Hustru i Sorg og i Glæde i de Aar, der blev dem givet at leve sammen. Men da Bodil Terkels Død var indført, blev Familiebiblens hvide Blade ikke mere berørt. Ordene: „Den 27. April døde min Kone Bodil Mads Datter og blev begravet paa Tiislund Kirkegaard“, satte Punktum for den bedste Del af Terkel Pedersens Tilværelse, og da hun den 2. Maj 1784 var bleven stedt til Jorde, stod han ene tilbage med 5 Børn, af hvilke den ældste var 8 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, den yngste knapt en Maaned. Det var ikke nogen let Opgave for en ensom Mand at opdrage et saadant Børnekuld.

Det første Barn i Terkel Pedersens og Bodil Madsdatters Ægteskab fødtes Tirsdagen den 12. September 1775 Kl. 6 om Morgen, som Familiebiblen oplyser med gammeldags Nøjagtighed og Tilforladelighed. Det var en Dreng; han døbttes Søndagen næst efter, den fjortende efter Trinitatis, og Pastor Gutfeldt gav ham i Daaben Navnet Peder. Godt halvandet Aar efter fødtes

atter en Søn, der i Daaben blev opkaldt efter Morfaderen, Mads Hansen i Gøttrup, der forøvrigt et Par Maaneder i Forvejen var blevet Enkemand for anden Gang. Den lille Mads blev døbt femte Søndag efter Trinitatis, 29. Juni 1777. Om hans Fødselsdag foreligger der to indbyrdes afvigende Meddelelser; men da ingen af disse Meddelelser er originale, men kun Afskrifter, hidrører Uoverensstemmelsen antagelig fra en Fejlskrivning. I den Afskrift, der foreligger af Terkel Pedersens Familiebibel, staar der, at Mads Terkildsen Winther fødtes 1777 den 21. Juli Kl. mellem 11 og 12 om Eftermiddagen. I en anden gammel Afskrift af nogle Optegnelser, som Mads Winter selv den 8. Marts 1811 har nedskrevet i Lyø Skole, staar der, at han var født den 25. Juni. Hvilken af disse to Dage, der er den rigtige, kan ikke nu afgøres. Den 4. August 1780 blev der saa født Tvillinger, en Dreng og en Pige; det skete, som Terkel Pedersen nøjagtig anfører, mellem Kl. 5 og Kl. 8. Børnene blev straks hjemmedøbte af Provst Gutfeldt, men da de aldrig senere blev fremstillede i Kirken til Daabens Bekræftelse, er deres Navne ikke indførte i Kirkebogen. Af Familiebiblen ser vi imidlertid, at deres Navne var Johannes og Ane Kirstine. Johannes døde dog snart og blev begravet den 27. August. Næste Aar, 1781, Onsdag den 21. November, Kl. 8¹/₂, blev Merrit Terkildsdatter født og døbt Søndagen derefter, den 24de efter Trinitatis. Da Bodil Madsdatter derefter i 1784, Mandagen den 12. April, Kl. 5 Eftermiddag, fødte en Dreng, medførte denne Barselaffære, at hun to Uger efter, den 27. April, afgik ved Døden. Under almindelige Forhold vilde Drengen være bleven døbt Søndag den 18. April, men da Moderens Tilstand var saa alvorlig, døbt han først Søndagen Dom. Misericord. den

25. April, 2 Dage før Moderens Død. Han fik i Daaben Navnet Hans Terkildsen Winther.

Skønt Terkel Winter ved sin Hustrus Død endnu ikke var nogen gammel Mand, han fyldte netop lige 50 Aar, har han i den følgende Del af sin Levetid vistnok følt sig som en ensom Mand, der med gammeldags Fromhed læste sin Familiebibel og tog Vare paa sine vidtstrakte Jordlodder. Noget muntert Hjemsted for Børnene har det næppe været, og det har maaske været en medvirkende Aarsag til, at Sønnerne, opvakte og livlige som de var, tidlig søgte bort fra Hjemmet for at vinde en videre Synskreds, end Slægten havde haft i det forløbne Hundrede Aar. Og da Datteren Merrit begik et sædeligt Ungdomsfejltrin, har dette vistnok været en væsentlig Aarsag til for nogen Tid at fjærne Fader og Datter fra hinanden. Den eneste, der synes at have været om Faderen til Stadighed, var Tvillingen Ane Kirstine, der sad hjemme og lærte sig Kniplehaandværket, som hun senere hen ernærede sig med.

Da Terkel Pedersens Halvbroder Hans Jørgen Pedersen Winter, ugift og uden nærmere Livsarvinger, døde paa Gøttrupgaarden i Oktober Maaned 1793, har Terkel Winter følt sig træt af at drive den store Gaard i Tislund og ønsket at overtage den mindre Gaard i Gøttrup; han var den Gang en Mand paa henved 60 Aar. Hans Nabo mod Vest, Gaardmand Thomas Nissen, var villig til at afkøbe ham Gaarden, der i 1766 vistnok var gaaet over til at blive Arvefæste. Med Aaret 1794 kan man regne, at Winterslægts Hovedstamme har forladt Tislund By for bestandig, og for en Tid har den nu sit Hjemsted i Gøttrup. Ved denne Gaardhandel kan Terkel Winter have faaet Midler til at bekoste sine to yngste Sønners Uddannelse paa Brahetrolleborg Se-

minarium, hvorfra de gik ud som Lærere og knyttede Slægtens Fremtid til Kongeriget.

I Gaarden i Gøttrup boede nu Terkel Winter en Aarrække og saa Børnene komme i Vej andet Steds, kun Ane Kirstine beholdt han hjemme hos sig. Men efter Haanden følte han Alderens Tryk og længtes efter at finde en Afløser, og da hans Søstersøn Mads Gøttrup i Aaret 1808 giftede sig, afstod han Gaarden til ham og flyttede til Datteren Merrit, der den Gang boede i Vraa i Bevtøft Sogn, senere flyttede hun til selve Bevtøft By, hvor hun i mange Aar virkede som Jordemoder. Den Misstemning, der en Tid havde hersket mellem Merrit og Faderen, maa altsaa have fortaget sig. Her hos Datteren levede han i nogle Aar, indtil Døden tog ham. Den 1. Marts 1812 døde han, 78 Aar gammel, og den 8. Marts blev han jordet af Pastor Juul, i hvis Præstegaard hans Børnebørn senere hen efter Tur var betroet Tyende.

Gøtterupperne.

Som tidligere omtalt giftede Terkel Winter og hans Søster Kirsten sig begge ind i en og samme Familie, der havde været bosiddende paa en stor 2 Ottings Gaard i Gøttrup i lange Tider. Samtidig med Hans Carstensen Winter boede paa den her omtalte Gøttrupgaard, hvorfra senere alle Parcelstederne paa Gøttrup Mark er udstykkede, en Mand ved Navn Hans Pedersen.

Hovedparcellen af Gaarden, der efter Fællesskabets Ophør fik tildelt et Areal paa $232\frac{1}{2}$ Td. Land, er nu et lille Sted, hvis brøstfældige Bygninger ligger lidt nord for Landevejen til Toftlund, omtrent overfor Bjorholms Gaard; Stedet tilhører nu Martin Henningsen. Den ovenfor nævnte Hans Pedersen, der døde omtrent 1740, havde en Søn, som hed Mads Hansen og var født 1714. Mads Hansen giftede sig i Begyndelsen af 1740'erne med Merrit Pedersdatter fra en af Nabogaardene i Gøtrup, hendes Fader Peder Hansen døde 1747 i en Alder af 59 Aar. Merrit Pedersdatter døde vistnok tidlig og Mads Hansen giftede sig igen, men om han i sidste Ægteskab havde Børn, vides ikke; sammen med Merrit Pedersdatter havde han i det mindste 2 Børn: Bodil Madsdatter, f. 1745, gift med Terkel Winter og Hans Madsen, f. 1746, gift med Kirsten Winter; endelig havde han en Søn til, Peder Madsen, der var født 1752, men om han er født i første eller andet Ægteskab, kan ikke afgøres. Kirsten Winter, der var født 1743, døbt 12. Søndag efter Trinitatis, var saaledes omtrent 3 Aar ældre end sin Mand. Efter Brylluppet den 28. Maj 1774 drog de antagelig ind paa Hans Madsens Fædregaard; Mads Hansen er vel saa gaaet paa Aftægt, skønt han endnu ikke var nogen gammel Mand. Han var som sagt gift anden Gang, men 1777 døde hans Kone, Kirsten Madses, i en Alder af 62 Aar; hun blev begravet den 25. April. Mads Hansen selv levede endnu en Del Aar, han døde først 1788 i en Alder af 74 Aar og blev begravet den 4. September.

Hans Madsen og Kirsten Winter fik i deres Ægteskab to Børn, af hvilke den ældste, Mads, er døbt den 7. Maj 1775; en Datter, Anne Christine, opkaldt efter Mormoderen i Tislund, blev døbt den 22. September 1782.

Af en eller anden Grund er Hans Madsen og Kirsten Winter imidlertid paa et Tidspunkt, der ligger senere end Datterens Fødsel, den 13. September 1782, flyttet fra Gaarden i Gøttrup og har opslaaet deres Bopæl i Bevtøft Sogn, saavidt skønnes kan i Vraa. Hans Madsen var vist en Mand med et noget vaklende Helbred, og maaske har det været Grunden til, at den store og besværlige Gaard blev overladt til hans yngre Broder Peter. Ejerskiftet har i hvert Fald fundet Sted før 1797, thi i det Aar nævner Jordebogen Peter Madsen som Indehaver af Gaarden.

Om denne Peter Madsen kan oplyses, at han og hans første Kone, der hed Merret, den 15. Juni 1783 havde en lille Pige til Daaben, hun blev døbt med Navnet Karen. Merret Peters døde imidlertid allerede den 17. Juni 1787 i en Alder af 37 Aar — hun har altsaa været et Par Aar ældre end Manden. Efter hendes Død har Peter Madsen giftet sig anden Gang med en Cathrina, hvorfra kan ikke ses; hun døde den 3. Maj 1808 i en Alder af 57 Aar og 4 Maaneder. Den 23. December samme Aar giftede Peter Madsen sig allerede igen for tredje Gang med Bodil Marie Pedersdatter fra Toftlund, og i dette Ægteskab fødtes i det mindste en Datter og en Søn. Datteren fødtes den 10. Oktober 1809 og fik i Daaben 5 Dage senere Navnet Merret. Sønnen fødtes den 27. Maj 1811 og fik Navnet Peder Westergaard, antagelig har dette været den store Gaards Kendingssnavn. Ved Drengens Daab den 3. Juni var Terkel Winters Datter, Tvillingen Ane Kjerstine, blandt Fadderne. Peter Madsen døde som Aftægtsmand den 28. Maj 1823.

Dette er foreløbig alt, hvad der kan siges om Gøttrupslægtens Skæbne paa dens oprindelige Stamgaard.

Da Peter Madsen døde, ejedes Gaarden af en Jens Nissen, maaske en Svingersøn af Peter Madsen.

Navnet *Gøtterup* knyttes ikke til Slægten paa Fædrenegaarden, men derimod til den ældre Broder Hans Madsen. Da han og Kirsten Winter flyttede til Bevtøft Sogn, flyttede hans Bynavn med som Kendingsnavn i daglig Tale, og Navnet har siden fulgt hans Efterslægt. Gøtterup er den almindelige stedlige Udtaleform for Bynavnet Gøttrup, der findes foruden i Tislund Sogn ogsaa i Hanherrederne og syd for Løgstør. Oprindeligt har Navnet været Gøtes Torp (Gøtestrup) af Mandsnavnet Gøtar.

At Hans Madsen Gøtterup har slaaet sig ned i Vraa, kan sluttet deraf, at Datteren Anne Christine Hansdatter udtrykkeligt siges at være fra Vraa, da hun den 29. Juni 1805 viedes til sin Dobbeltfætter Peter Terkildsen Winter af Gøttrup. Om disse to og deres Efterslægt vil der senere blive meddelt udførligere Oplysninger. Ogsaa Anne Christines Børn af andet Ægteskab, der maaske rettest burde behandles under Gøtterupperne, vil blive omtalt sammen med Børnene af hendes Ægteskab med Peter Winter, hvilket vel ogsaa slægts-historisk kan tillades, da der ogsaa rullede Blod af Winterslægten i Anne Christines Aarer.

Her holder vi os foreløbig til hendes Broder Mads Gøtterup og hans Slægt.

Mads Hansen Gøtterup, fødtes, som tidligere meddelt, en af de første Dage i Maj Maaned 1775. I en Alder af 33 Aar viedes han den 28. Maj 1808 i Bevtøft Kirke til Pigen Bodil Lauesdatter. De nævnes begge som hjemmehørende i Bevtøft Sogn.

Antagelig har Terkel Winter opladt det nygifte Par sin 1 Ottings Gaard i Gøttrup straks efter Bryllupet. Der var nemlig ingen af hans Sønner, der havde Lej-

lighed til at overtage Gården efter ham, og Mads Gøtterup var derfor som hans Søstersøn den nærmeste til at løse ham af.

Mads Gøtterup og Bodil Lauesdatter skal imidlertid ikke have levet lykkeligt sammen. Deres Ægteskab siges at være bleven opløst efter nogle Aars Forløb. Dette, at et Ægteskab lovformeligt ophæves, var den Gang lidet almindeligt hos Bondestanden, hvorfor det vakte saa megen Opsigt og Omtale og voksede sig saa fast i Omgivelsernes Bevidsthed, at Efterretningen derom har forplantet sig gennem den mundtlige Overlevering gennem 100 Aar lige ned til vore Dage, et Vidnesbyrd om, med hvilken Trofasthed den almindelige Befolkning opbevarer saadanne enkelte Træk, der er udenfor det sædvanlige.;

I Aaret 1814 giftede Mads Gøtterup sig igen, denne Gang med en Pige, der hed Mette Jensdatter. Hun var født 1784, og med hende fik han i det mindste 1 Datter og 5 Sønner. Efter Lærer Boysens nedenfor anførte Oplysninger har Mads Gøtterup haft ialt 9 Børn, og det er sandsynligt, at et Par af dem hidrører fra første Ægteskab; om dem vides imidlertid lige saa lidt som om Bodil Lauesdatters Skæbne efter Skilsmis- sen. I 1875, da Sønnen Hans Madsen blev begravet, levede kun Datteren Bodil og fire af Sønnerne.

Mads Hansen Gøtterup boede til sin Død paa Gaarden i Gøttrup, de sidste Aar som Aftægtsmand hos Sønnen Hans Madsen. Han døde den 27. November 1854 i en Alder af 79 $\frac{1}{2}$ Aar og blev begravet paa Tislund Kirkegaard den 7. December. Hans Kone Mette Jensdatter overlevede ham i 3 Aar; hun døde den 8. December 1857 i en Alder af 73 Aar og begravedes den 17. December.

Den ældste af Mads Gøtterup og Mette Jensdatters Børn var Datteren Bodil Gøtterup, der fødtes den 15. December 1815. Hun blev en gammel Pige, inden hun giftede sig. Den 30. Oktober 1857, altsaa efter Faderens Død, og kort før Moderen lukkede sine Øjne, blev hun i Tislund Kirke viet til Kaadner, Enkemand Peder Nissen Schmidt i Tislund. Dette Ægteskab var vistnok barnløst, og Bodil døde den 7. Avgust 1892, omtrent 77 Aar gammel. Før hun blev gift, ernærede hun sig som Kniplerske og hjalp sine yngre Brødre, der rejste rundt i Kongeriget som Kniplingshandlere.

Den næstældste af Børnene var Hans Madsen Gøtterup, der fødtes den 19. September 1817. Denne Mand har sammen med sin udmærkede Hustru Anne Catrine Kloppenborg, med hvem han levede i barnløst Ægteskab, sat sig et smukt Minde i Tislund. De to blev grebne af den kristelige Vækkelse, der gik hen over Sønderjylland saavel som over Kongeriget, og inderligt og alvorligt lod de Kristendommen blive til Liv og Virkelighed i og ved dem selv. Anne Catrine, der var af den kendte Kloppenborgslægt, blev særlig en agtet og anset Kvinde; først og fremmest i sin Hjemegn og dernæst ogsaa i videre Kredse indenfor Kirke- og Forsamlingsfolket. Hendes faste og retlinjede Karakter, hendes milde og hjælpsomme Færd overalt, hvor Hjælp tiltrængtes, bevirkede, at man fra alle Sider søgte til Gøttrupgaarden for at hente Raad og Trøst. Hvor der var Sygdom til Huse, var hun en trofast Gæst, og mange har takket hende for aandelig og legemlig Pleje. Hun overlevede sin Mand i 19 $\frac{1}{2}$ Aar; den 27. September 1894 døde hun i Hygum og blev begravet paa Tislund Kirkegaard den 4. Oktober.

Da Hans Madsen Gøtterup begravedes 1875, blev

der fra Prædikestolen oplæst en kortfattet Levnedsskil-
dring af ham, nedskreven af Lærer Boysen i Tislund.
Denne gamle Skik har holdt sig mange Steder i Søn-
derjylland helt ned til vore Dage. Ordlyden af Lærer
Boysens Optegnelser hidsættes her efter det oprindelige
Haandskrift i dens trohjærtede Form:

„Vor i Herren hensovede chr. Medbroder Hans
Madsen Gøtterup i Gøtterup, som stille hensov i Herren
den 23. April d. A., oplevede i det hele en Alder af
57 Aar 7 Mdr. og 4 Dage.

Han blev født i Gøtterup, Tiislund Sogn, den 19.
September 1817 og var Søn af længst afdøde Ægtefolk
Mads Hansen Gøtterup og Hustru Mette Gøtterup, f.
Jensdatter, i Gøtterup, og var Broder til 8 Søsken-
de, hvoraf kun 5 ere levende. Den 21. September s. A.
blev han døbt og, efter at have deltaget i Skoleunder-
visningen hersteds, blev han i sit sextende Aar, 1833,
confirmeret her i Tiislund Kirke.

Han lærte nu Snedkerprofessionen og blev et due-
ligt og agtværdigt Medlem i Samfundet, ikke alene som
Professionist, men ogsaa som Landmand, da han mod-
tog sin Fødegård, hvorpaa han levede indtil sin Død.
Hans Duelighed blev heller ikke upaaskjønnet, idet han
nemlig af Regjeringen blev beskikket til det lige saa
vanskelige som samvittighedsfulde Hverv, at være Brand-
taxateur.

I Aaret 1850 den 1. Juni giftede han sig med
Anne Catrine Kloppenborg, Datter af Gaardm. Johannes
Kloppenborg og Hstr. Anne Kloppenborg i Harreby, med
hvem han levede et lykkeligt Ægteskab indtil sin Død.

Omendskønt det ikke var den Afdøde forundt at
nyde Lykke at blive Fader, var han dog i Besiddelse
af et ægte faderligt Sind, der med Kjærlighed omslut-
tede Alle; og manges Forældreløs og fattig vil med
taknemmelig Erindring ihukomme den Afdøde, som en
Fader og Velgjører.

Tiislund Skole, den 28. April 1875.

Boysen“.

Med Hans Madsen Gøtterup uddøde Gøtterupnavnet i Tislund Sogn.

Hjemmet i Gøttrup, hvor Hans Madsen og hans Søskende voksede op, har næppe været særlig velhavende, og efterhaanden som Børnene blev ældre og kunde begynde at gøre Gavn, har de af de flittige Forældre lært ikke blot at tage fat i det grove udvendige Arbejde ; men ogsaa inden Døre, særlig naar Vinter og Sne spærrede af for Omverdenen, lærte de, Drengene saavel som Piger, at gøre finere Arbejde. Da syslede Fingrene med de rappe Kniplepinde, og Alen efter Alen af dette efterspurgte Haandarbejde lagdes hen for senere at forhandles af omvandrende Kniplingshandlere. Da Drengene kom til Skels Aar og Alder, drog Christian og Andreas og til Dels Peter selv paa Langfart med Kniplingerne; ikke alene det Arbejde, der forfærdigedes i Hjemmet de lange Vinteraftener, men ogsaa opkøbte Varer fandt gennem dem Vej helt op i Kongeriget, særlig til Øerne.

Kniplekunsten er gammel ogsaa i Danmark. Det var almindeligt Haandarbejde for Kvinder. Fra først af var det mest den syede Knipling, der forarbejdedes, men senere kommer Kniplepindene i Brug. Allerede 1529 var der i Ring Kloster i Jylland en stærkt besøgt „Sømmeskole“, og naar først den unge Pige var bleven flink til den almindelige Syning, var Kniplen et af de næste Fag, hun lærte. I den Ligtale, der 1596 blev holdt over Fru Karine Gyldenstjerne, der var født 1542, hedder det: „Hun lærte at knytte, kniple og sprange (brodere) og andet saadant, som Ungdommen plejer at tilholdes“. Senere gik Knipleriet over til at blive en Husindustri, som særlig fandt Tilhold i Egnene omkring Tønder og ude i de magre sønderjydske Hedesogne paa samme Vis, som senere Uldvareindustrien samlede

sig i de nørrejydske Hedesogne i æ Bindstouw. Dette ses bl. a. deraf, at den unge Pige fra Gallehus, der 1639 snublede over det berømte Guldhorn, var paa Vej til Tønder for at sælge sine Kniplingsarbejder til en af Kniplingsstorhandlerne der. De ældste Tønder-Kniplinger var virkede med de ældgamle flanderske Mønstre for Øje, og da det fra 1732 af blev forbudt at indføre fremmede Kniplinger til Danmark, tog Knipleriet i Tønderegnen et saadant Opsving, at ved Aaret 1802 arbejdede ikke mindre end 12,000 Mennesker der i denne Industri. Den bekendte Biskop Peter Outzen Boisen, Stamfader til den Boisenske Slægt i Danmark, var født i en fattig Kniplerfamilie i Emmerlev. Ogsaa Folk fra Bevtøft og Tislundegnen havde allerede tidlig faaet Smag for den indbringende Kniplingshandel. Man ved saaledes, at Hans Andersen Krügers Bedstefader, Rasmus Kromand, i sine unge Aar drog paa Langfart med sit Kniplingsskrin, og at han en Gang ved et Marked i Lybæk blev bestjaalen for hele sit Oplag, der repræsenterede hele hans Eje og mere til. I et saadant Kniplingsskrin kunde rummes Varer til en Værdi af indtil 1000 Rigsdaler, hvilket den Gang, straks efter 1770, var en meget stor Sum.

Denne samme Rasmus Kromand var forøvrigt i 3 Aar efter sin Konfirmation, 1767—70, Lærer i Gøttrup. Det hændte jo ofte den Gang, at en Dreng med lidt Næmme og Omløb i Hovedet efter Konfirmationen blev sat til at undervise sine yngre Kammerater; en saadan Skoleholder var saa rart billig.

Lige som Rasmus Kromand og saa mange andre rejste Gøtterupbrødrene omkring med Kniplingsskrinet. Det var særlig Øerne Fyn, Ærø, Langeland, Lolland-Falster og det sydlige Sjælland med Stevns, som Chri-

stian og Andreas hjemsøgte, og paa disse Egne blev de snart velkendte Gæster. Det hændte, at de hist og her paa deres Vandringer traf paa Frænder, Forgreninger af Terkel Winters Slægt, og de blev saaledes paa en Maade Bindeled mellem de bortdragne Familieafdelinger og Slægtens Hjemsted. Samleren af disse Optegnelser mindes, at hans Bedstemoder, der sad som Gaardmandskone i Borgnæs paa Ærø, og som var Næstsøkendebarn til Kniplingshandlerne, ofte har fortalt om, hvilken Fest der blev, naar „Götterupperne“ kom med Kisten fuld af Kniplinger og Nyheder fra Slægtens Medlemmer i andre Egne. Et gammelt Kniplingstørklæde fra hendes Linnedskuffe, der havde været rig paa Kniplingssager, opbevares endnu og stammer antageligvis fra Götteruppernes Æventyrkiste.

Den næstældste af Mads og Mette Götterups Sønner var Peter Winter Götterup. Han fødtes den 2. September 1819. Han konfirmeredes vistnok sammen med den ældre Brøder 1833, og kom derefter i Tjeneste hos Hans Hørlück i Rurup, den bekendte Skolelærer, Sognefoged og Gaardejer, hvis Søn, den senere Landdagsmand Anders Dons Hørlück, fødtes et Par Maaneder før Peter Götterup drog af Tjeneste fra Gaarden i Rurup. Af et gammelt Jævnførselsregister i Bevtøft Præstearkiv ses det nemlig, at Peter Winther Götterup, Søn af Mads Götterup, den 6. November 1836 har meldt Tilgang til Tislund Sogn med Præsteattest fra Pastor Ørbech i Branderup, i hvilket Sogn Byen Rurup ligger. Efter at have tjent flere andre Steder blev han Kusk i Flensborg og senere omrejsende Kniplingshandler som de to yngre Brødre. I Flensborg giftede han sig 1856 med Marie Kristine Bek, og den 20. Marts 1858 fødtes der dem en Søn, som fik Navnet Peter. Omtrent samtidig hørte

Peter W. Götterup op med Kniplingshandelen, blev Arbejder hos en Garver og siden paa Papirmøllen. Tilsidst havde han stadigt Arbejde hos en Vinhandler, indtil han døde i Maj 1875, en Maaned efter den ældre Broder i Göttrup. Han blev 56 Aar gammel. Hans Hustru, der var født 1822, døde i April 1878, ligeledes 56 Aar gammel. — Hjemmet var vel næppe rigeligt udstyret med timelige Goder, og da Sønnen var bleven konfirmeret, tog Farbroderen, den senere omtalte Andreas Götterup paa Falster, ham til sig. Her i Farbroderens Gaard vedblev Peter Götterup at opholde sig, til han 1885, den 18. December, giftede sig med Pigen Sidsel Hansen i Eget i Horreby Sogn, hvis Hjemsted, en Husmandslod paa 3 Tdr. Land, han overtog. Sidsel Hansen er født den 25. Oktober 1852. I Ægteskabet er der født 3 Pigebørn: Anna, født den 7. Juni 1887; Hansine, født den 10. Marts 1890; Mathilde, født den 18. Februar 1893.

Den tredje af Brødrene fra Göttrupgaarden, Christen Madsen Götterup, var født den 20. Maj 1822. Paa sine Handelsrejser stiftede den unge, livlige Mand mange Bekendtskaber, og et af dem blev afgørende for hans Fremtid. Han forlovede sig med en ung Pige fra Branderslev ved Nakskov og giftede sig med hende i Aaret 1852. Hun hed Johanne Marie Henriksen og var født den 21. November 1824. Det unge Par slog sig ned i Nakskov og boede der, indtil de 1861 bosatte sig i Præstø. Christian Götterup drev stadig paa med Kniplingshandelen lige til Begyndelsen af Halvfjerdserne, da han oprettede en Galanteri- og Legetøjsforretning ved Siden af Hotel „Danmark“, og denne Forretning drev han til sin Død den 19. April 1897; han begravedes

paa Præstø Kirkegaard. Hans Hustru døde allerede den 4. Februar 1884.

Christian Gøtterup havde 3 Børn: John, Mathea og Arthur.

John Henry Madsen Gøtterup fødtes i Nakskov d. 13. Juli 1853; han konfirmeredes i Præstø Kirke 1867, hvorefter han læste Farmaci og blev cand. pharm. Nu er han Indehaver af Blaagaards kemiske Fabriker paa Nørrebro i København med Bolig Korsgade 54. Samme Aar, som Moderen døde, 1884, ægtede han den 14. November Anna Louise Horsmann, født i København d. 11. Maj 1864, død den 7. Maj 1901. I dette Ægteskab er født 3 Børn: Karna Maria Horsmann, født den 24. September 1885; Louis Henry Horsmann Gøtterup, født den 7. September 1887, død den 1. Marts 1888. Inger Mathea Horsmann Gøtterup, født den 26. Januar 1890.

Christian Gøtterups Datter Mathea Sophie Madsen Gøtterup fødtes i Nakskov den 11. December 1855. I Præstø Kirkebog er ved hendes Konfirmation 1869 noteret, at hun er bleven vakcineret i Præstø 1859 af Distriktslæge Reinhardt. Dette synes noget mærkeligt, eftersom Familien først nedsatte sig der i Byen to Aar efter. Mathea Gøtterup blev den 16. Marts 1875 gift med Købmand i Køge Herman Andreas Sejdelin Visby, født den 3. Juli 1849 i Velling Præstegaard; han var Søn af Provst Visby i Strøby. Mathea Visby døde imidlertid allerede den 30. Marts 1879, efterladende sig en Søn og 2 Smaapiger.

Sønnen Johannes Sejdelin Visby fødtes 1876 og døde i en ung Alder i Arendal i Norge. Den ældste Datter Ketty Sophie Sejdelin Visby blev født den 17. Januar 1878 og er gift med Forpagter Carl Frederik Bøgvad Ipsen paa „Aalstrup“. Den yngste Datter, Johanne Marie Sejdelin Visby fødtes den 14. Januar 1879

og er nu gift med Sadelmager i Nakskov Bernhardt Christian Petersen, f. i Nakskov d. 11. September 1874.

Den yngste af Christian Götterups Børn var Arthur Mario Madsen Götterup. Han blev født i Nakskov den 7. Februar 1860 og konfirmeredes i Præstø Kirke 1874. Det var, som om Faderens Vandrelust havde mange-doblet sig hos denne Søn, hvis Liv blev saa omskifteligt og rigt paa Æventyr. Han lærte først Handelsvæsen i Nykøbing paa Falster; men da han havde af-tjent sin Værnepligt, lod han sig hverve til de vest-indiske Tropper. Senere drog han til Amerika og derfra til Transvaal, hvor han skal have været ansat ved Banevæsenet. Da Boererkrigen udbrød, meldte han sig til det tapre skandinaviske Korps og faldt under Slaget ved Magersfontain den 11. December 1899 som Delingsfører ved Korpset.

Den fjerde af Sønnerne fra Gaarden i Göttrup var Andreas Madsen Götterup, der ligesom Broderen Christian drog omkring med Kniplingskisten. Han fødtes den 17. September 1824 og døde i Tunderup paa Falster den 9. September 1906, 82 Aar gammel. Paa sine Handelsvandringer havde han i Tunderup i Karleby Sogn stiftet Bekendtskab med en ung Pige, Johanne Hansen, Datter af Gaardmand Hans Tang og Hustru Ane. Med hende forlovede han sig, og Brylluppet stod omtrent samtidig med Broderen Christians, nemlig den 18. Juni 1852. Johanne Götterup, der lever endnu, er født den 16. April 1833. Andreas Götterup overtog Svigerfaderens 70 Tdr. Land store Gaard. Hans Ægteskab tegnede i lang Tid til at skulle blive barnløst, hvorfor han — som tidligere nævnt — tog Brodersønnen Peter til sig fra Flensborg. Da indtraf imidlertid det sjældne Tilfælde, at der efter 25 Aars barnløst Ægteskab den

26. Marts 1877 fødtes en Dreng, der blev baaren til Daaben paa Forældrenes Sølvbryllupsdag og fik Navnet Hans Gøtterup-Tang. Denne Søn forpagtede i Aaret 1900 Forældrenes Gaard og fik Aaret før Faderens Død Skøde paa den. Hans Gøtterup-Tang giftede sig den 25. Oktober 1901 med Christine Olsen fra Listrup i Ørslev Sogn; hun er født den 18. Juni 1879. I dette Ægteskab er der født en Søn den 30. November 1902; han hedder Arne Hjalmar Gøtterup-Tang.

Den yngste af Mads Gøtterup og Mette Jensdatters Børn hed Mathias Gøtterup; han var født 1826 og blev konfirmeret i Tislund Kirke 1840. Senere hen giftede han sig med en Pige ved Navn Ingeborg og fik en større Caard i Rurup i Branderup Sogn syd for Tislund. Denne Gaard, Skovlænge Gaard, solgte han om-sider og købte et Sted med 10 Tdr. Land, hvor han oprettede en Høkerforretning. Mathias og Ingeborg havde en Søn Martinus Gøtterup, der døde i en ung Alder. Da Mathias Gøtterup i 1889, blev saa ilde til-redt af en uvan Kvie, at han døde af Følgerne, solgte Enken Stedet og Høkerforretningen og byggede sig et Hus i Visby ude ved Vestkysten, og der henlever hun nu sin Alderdoms Dage.

Af Hans Madsen Gøtterup og Kirsten Winters Efterslægt er Familien i Tunderup paa Falster altsaa den eneste, der har Udsigt til at forplante Gøtterupnavnet videre paa Mandssiden.

Ungerne flyver fra Reden.

I fire Slægtled mindst — maaske i mange flere — havde Winterstammens Synskreds været randet af Heden og Moserne, der langt ude fortonede sig mod Himmelhvælvet, naar man stod paa Toppen af Tislund Bys lave Bakkeø. Men da Terkel Winter i 1794 har afhændet Stammens gamle Gaard, er det, som om alle Baandene løses, og den unge Slægt letter paa Vingerne for at lægge nye Himmelstrøg og ny Erfaringer ind under sit Bevidsthedsomraade. Derved spreder den sig og deles i flere Grupper, som dog i lange Tider ad forskellige Veje følte sig knyttet sammen til en Enhed, selv om man gensidig boede langt af Led.

Disse Grupper vil man maaske passende kunne benævne 1) Heisagergruppen, 2) Ærøgruppen, 3) Bevtøftgruppen og 4) Haarslevgruppen.

Heisagergruppen.

Terkel Winters ældste Søn var Peter Terkildsen Winter, der fødtes paa Tislundgaarden den 12. September 1775. Hvorledes det er gaaet til, at han blev

Sømand, er maaske nu vanskeligt at klare; men Sømand var han og fo'r paa Langfart til Middelhavslandene som Fører af et stort Fragtfartøj, der tilhørte et Rederi i Hamborg, og da han giftede sig, drog hans Hustru med ham paa hans Rejser, i hvert Fald til en Tid.

I Bevtøft Sogns Kirkebog staar under 29. Juni 1805 indført: „Copuleret Ungkarl Peter Terkilsen Winter i Gøtterup og Pigen Anne Christine Hansdatter i Wraa“. Der nævnes han altsaa ikke som Sømand; men da der den 17. September 1809 fødes ham en Søn, betegnes han udtrykkeligt som „Skibskaptajn“. Anne Christine Hansdatter var, som tidligere er nævnt, en Datter af Hans Madsen Gøtterup og Kirsten Pedersdatter Winter. Peter Winter og hans Hustru var altsaa Søskendebørn baade paa fædrene og mødrene Side. Anne Christine fødtes i Gøttrup den 13. September 1782, men kom snart efter med Forældrene til Vraa i Bevtøft Sogn. Efter at hun 23 Aar gammel var bleven gift med Fættteren, blev hun endnu nogen Tid boende i Vraa, medens Manden fo'r paa de lange Rejser. Hun var imidlertid en myndig og virksom Natur, sikkert en frodig og livskraftig Personlighed, der ikke kunde finde sig at sidde hjemme alene, hvorfor hun en Tid delte Sømandslivets Besværligheder med sin Mand. Hendes Myndighed gjorde senere sig gældende overfor Datteren Kjersten paa en Maade, som vi efter alt, hvad der foreligger, ikke helt kan billige, om end vi i det Stykke maa være varsomme i vor Dom. Men endnu paa sine gamle Dage formaaede hun at sætte sig i Respekt hos den yngste Ungdom i Hejsager, hvor hun efter Peter Winters Død giftede sig paany og kendtes under Navnet „Møtter Johannesses“.

Peter Winter blev nemlig ikke nogen gammel

Mand; maaske har Sømandslivet nedbrudt ham før Tiden ved de Strabadser, han bød sig selv. Der gaar det Sagn i Wintherslægten, at han var en dygtig, men forvoven Sømand, der trodsede Storm og Søl, naar andre lagde sig i Læ. Alligevel lagde han tidlig op, forlod Søen og købte sig en Gaard i Hejsager i den Del af Byen, der hører til Halk Sogn, ude paa Haderslev Næs, hvor han stadig havde Havet for Øje, og hvor den frugtbare Lermuld skaffede Beboérne gode Kaar, der igen avlede en vis Selvstændighed i deres Optræden saaledes, som den senere gav sig Udslag, da Halkmanden Nis Lorenzen paa Lilholt saa uforfærdet kæmpede i Stændersalen for sit Sprog og sin danske Sag.

Det blev dog kun nogle faa Aar, Peter Winter fik Lov til at nyde sin Ro. Allerede den 8. Oktober 1817 døde han, 42 Aar gammel, og blev begravet af Pastor Bruun paa Halk Kirkegaard under de ejendommelige ældgamle Egetræers smukke og skyggefulde Kroner. Tilbage sad Anne Christine med 5 Børn, af hvilke det ældste var 8 Aar, det yngste $1\frac{1}{2}$ Aar.

Ret længe sad hun dog ikke i Enkestand; godt og vel et Aar efter Peter Winters Død viedes hun den 5. December 1818 til en Nabogaardmand Johannes Petersen. Anne Christine var den Gang 36 Aar, hendes ny Ægtefælle var $39\frac{1}{4}$ Aar gammel, han var født i Juli 1779. I Samling drev de saa de to Gaarde, til Peter Winters Søn voksede op og kom til Skels Alder, saa at han kunde overtage Fædregaarden. Anne Christine naaede at blive Enke anden Gang og døde den 8. December 1867, over 85 Aar gammel.

I første Ægteskab med Peter Winter havde hun 5 Børn. Den ovenfor omtalte Søn Carl Petersen Winther blev født i Vraa i Bevtøft Sogn den 17. September

1809. Om han har fulgt med Forældrene om Bord, eller han er bleven hos Familien i Bevtøft, vides ikke, men da Gaarden i Hejsager blev købt, flyttede han i hvert Fald med Forældrene derhen, og efter Faderens Død blev han opdraget hos Stefaderen Johannes Petersen. Ved Paasketid 1824 blev han konfirmeret af Pastor Bruun og omtrent 1830 overtog han saa Faderens Gaard. Carl Winther forblev alle sine Dage ugift, og ret mange Aar vedblev han ikke at drive Landbruget. Midt i Fyrreerne solgte han Gaarden til en Peter Jensen, fra hvem den igen er kommen i Slægten Juhls Eje. Siden havde han vanskeligt ved at slaa sig til Ro, men drog omkring hos sine Søsken, en Tid lang opholdt han sig hos Svogeren Thomas From i Frørup, men da Søsteren der døde, er han antagelig flyttet til sit sidste Opholdssted hos Søsteren Kjersten i Lunding Kro i Starup Sogn, og der døde han den 21. Marts 1870, 60 $\frac{1}{2}$ Aar gammel.

Det næste Barn, der fødtes, skal efter Meddelelse fra den gamle tidligere Kommuneforstander H. J. Møller i Halk, nu i Haderslev, have været en Datter ved Navn Karen, der dog døde som ganske ung Pige i 14—15 Aars Alderen.

Peter Winters tredje Barn var Bodil Pedersdatter Winther, der fødtes i Carlshamn i Sverrig den 6. September 1813 under en af Faderens og Moderens Fællesrejser. 21 Aar gammel blev hun 1834 gift med Thomas From. De ejede en Gaard i Frørup, hvor hun døde den 23. April 1863 i en Alder af næppe nok 50 Aar. Thomas From var født den 7. April 1811 og døde i Frørup den 11. Oktober 1865.

Thomas From og Bodil Winther havde følgende Efterslægt:

1. Louise From, f. den 14. April 1835, død i Stepping, hvor hun var gift med Gaardmand Jeppe Svendsen, som ogsaa er død. De havde Børnene Thomas, Marie, Jens, Bodil, Christian, Christine og Asmus.

2. Cecilie From, f. den 14. April 1840, død i Maltbæk ved Vejen Station. Hun var gift med Gaardmand Nis Svendsen, der var født i Stepping. Ogsaa han er død. Deres Børn er Thomas, Jens, Carl, Christian, Peter og Ingvard.

3. Thomas From, f. den 21. Juli 1842, bor nu i Kolding; han er gift med Kjerstine Bang, født i Frørup. Deres Børn er: Thomas, Bodil, Henriette, Christine, Marie og Jes.

4. Peter From, født den 14. April 1844; han er gift med Marie Hansen fra Stepping. Børn: Peter, Thomas, Margrete, Bodil, Christian, Jes, Elisabeth og Thyra.

5. Asmus From, f. den 5. December 1846, bor nu paa Estrup Mark ved Vejen Station. Han er gift med Karen Jessen fra Frørup. Børn: Thomas, Asmus og Peter.

Den fjerde af Peter Winthers Børn var Kjersten Petersdatter Winther; hun blev født den 25. Marts 1815. Over hele hendes Ungdom falder der et vemodigt Skær af bristede Forhaabninger om en Menneskelykke, der ikke blev til Virkelighed.

I Ultang i Halk Sogn boede en Nis Fallesen, i daglig Tale kaldet Nis Bødker, og hans to Sønner Niels og Falle tjente for deres Brød i Hejsager, den ene hos Gaardmand Peter Jørgensen, den anden hos Gaardmand Ehlert. Kjersten Winther og den kønne livlige Niels Fallesen fattede Godhed for hinanden; men de maatte mødes i Smug; thi Kjerstens myndige Moder holdt ikke af denne Tjenestekarls Bejlen til hendes Datter. Det hjalp ikke, at Kjerstens Farbroder fra Ærø, der sammen med sin ældste Datter aflagde Familjen i Hejsager et Besøg i Midten af Trediveerne, lagde et godt Ord ind.

for de unge. Vilde disse mødes, maatte det ske i det skjulte. Den 26. Marts 1838 fødte Kjersten en lille Pige, der fik Navnet Anna.

Tiden gik, og da Krigen kom i 1848, blev Niels Fallesen indkaldt tillige med det ældre Mandskab og maatte gøre Krigen med. Da han ligger begravet paa Horsens Kirkegaard, maa han vistnok have staaet ved Ryes Brigade, eftersom vore andre Tropper stadig stod længere syd paa. I saa Fald har han altsaa deltaget i Ryes Kampe ved Haderslev, Kolding, Gudsø og Vejle indtil Horsens. Her kom han paa Lazarettet, og med Døden for Øje sendte han Bud til Kjersten Winter. Den ovennævnte gamle Kommuneforstander Møller har fortalt det kønne Træk om hende, at hun straks drog til Horsens midt igennem det af Fjender besatte Land, udenom Fredericia, som General Bonin omsluttede, for endnu en Gang at se den Mand, som hendes Hjærte havde hængt ved fra Ungdommen. Til Horsens kom hun; General Prittwitz's Tropper var draget mod Aarhus efter Rye og hindrede hende ikke. Hun traf endnu Niels Fallesen i Live og var om ham, indtil han døde og laa begravet paa Kirkegaarden blandt andre Kammerater. Saa drog hun tilbage til Hjemmet igen og regnede sig fra den Tid som Niels Fallesens Enke. Hjemturen har vistnok været mere fremkommelig for hende end Udturen, thi nu var antagelig Fredericiaslaget slaaet.

Kjersten Winter og hendes Datter boede den Gang i den saakaldte Peter Hoffbechs gamle Gaard i Hejsager, øst for det daværende gamle Krohus. Senere giftede hun sig med Skipper Christian Beyerholm, der var lidt yngre end hun, han var født den 19. Maj 1820. Han sejlede særlig paa København med Frugt og Stykgods; men midt i 60'erne holdt han op med at sejle og købte

Lunding Kro, hvor, som foran bemærket, Svogeren Carl Winther slog sig ned hos dem og døde. Kroen solgte Beyerholm senere og tilsidst havde han og Kjersten Winther en Udsalgsforretning i Haderslev, hvor de forhandlede Mel og Gryn fra Østergaards Mølle i Hoptrup Sogn. Kjersten Beyerholm døde i Januar 1892, omtrent 77 Aar gammel. Beyerholm døde den 1. Marts 1903; han blev 83 Aar gammel, i deres Ægteskab havde de ingen Børn.

Kjersten Winthers og Niels Fallesens Datter Anna Winther var 11 Aar, da Faderen døde. Alle de, der kan mindes hende fra den Tid, siger, at hun var tidlig udviklet og forud for sin Alder i aandelig Sans og Forstaaelse. Den flere Gange nævnte Kommuneformstander Møller mindes, at da han den 19. November 1850 havde Bryllup, var Anna og hendes Moder med blandt Gæsterne. Niels Fallesens Død var jo i frisk Minde, og det var den almindelige Mening, at Anna i paafaldende Grad lignede sin kønne Fader.

I Halk var den Gang Hans Peter Ebeling Præst. Denne Mand, der var en Organistsøn fra Aarhus, var vistnok en svag Mand og en lidet udpræget Karakter; han evnede ikke at bringe Liv i den Undervisning, som den gamle Lærer i Skolen spredte Søvn og Død over. Straks efter Krigen, da det gjaldt om at faa dygtige Embedsmænd til Sønderjylland, fik Ebeling sin Afsked i Sommeren 1851, skønt han ikke var nogen gammel Mand, han var født i Aaret 1800. Hans Afløser blev den senere saa bekendte Professor Harald Valdemar Rasmussen, der kom til Halk i Efteraaret netop, som Anna Winther skulde begynde paa Konfirmationsforberedelsen; hun hørte altsaa til Rasmussens første Konfirmandhold. Den unge Præst, der allerede i København havde aflagt Vidnesbyrd om sine ypperlige Evner som Lærer, indsaa straks, at med den gamle Skolemester kom man ingen Vej, og han indbød derfor alle de Børn, der vilde, til at samles om ham i Præstegaar-

den, og det blev en Undervisning, som adskillige af dem, der den Gang var Børn i Halk Sogn, endnu ikke har glemt. En af Anna Winthers lidt yngre Skolekammerater har fortalt, at disse Timer i Præstegaarden staar som noget af det mest friske blandt hans Barndomsmin-der. Den samme Mand har fortalt flere Smaatræk, der vidner om den Indflydelse, som Rasmussens Undervisning havde særlig paa Anna Winther, der i sin Udvikling havde flere Betingelser end de andre Børn for at kunde nyde godt af den.

Da Anna Winther var bleven konfirmeret i 1852, kom hun snart ud i Verden for at finde sig et Arbejde, og det blev da til, at hun uddannedes som Mejerske paa en af de større Gaarde i Sommersted. Efter endt Læretid kom hun som Mejerske til Lengsholm Hovedgaard i Lendum Sogn i Vendsyssel hos Proprietær J. F. Kähler, og her paa Lengsholm blev hun forlovet med Forvalteren Niels Peter Petersen. Denne var en Søn af Proprietær Niels Mathias Petersen til Rysensten i Bøvling Sogn ved Lemvig, hvor N. P. Petersen fødtes den 21. April 1839. Anna Winther og hendes forlovede var forholdsvis unge Folk, da de i 1861 drog med Skipper Beyerholm paa Bryllupsrejse til København og blev viet i Garnisons Kirke. Efter Brylluppet drog de tilbage til Lengsholm igen; men Krigen i 1864 maatte N. P. Petersen gøre med. Allerede i 1859 havde Anna Winthers Svigerfader solgt Rysensten, og Aarene under og efter Krigen var sikkert ikke helt lyse for det unge Ægtepar. I 1867 drog de til København og aabnede en Høkerforretning, som de imidlertid opgav 1869, da de fik Ansættelse i Busck jun. & Co.'s Smørpreserveringsanstalt. Anna Winther døde allerede den 1. Juli 1886, kun 48 Aar gammel. Hendes Mand vedblev imidlertid at arbejde i Smørforretningen ogsaa efter, at den blev omdannet til et kapitalstærkt Aktieforetagende, og først da han i 1910 maatte lade begge Fødder bortfjerne paa Grund af Koldbrand, nødtes han til at opgive Stillingen; men hans næstældste Søn var da forlængst bleven Forretningsfører for den omfattende Forretning.

Anna Winther og N. P. Petersen har i deres Ægteskab haft 7 Børn.

1. Den ældste er Skibsfører Niels Mathias Petersen af København, der fødtes den 26. December 1862; han er gift med Helga Andersen, f. den 29. April 1859. De har 3 Sønner: Niels Christian, f. den 29. Marts 1895, Aage, født den 27. April 1897 og Kaj, f. den 19. Oktober 1898.

2. Den næstældste Søn Johan Vilhelm Petersen fødtes den 26. Juni 1865 og er nu Forretningsfører for det Aktieselskab, i hvis Tjeneste hans Forældre saa mange Aar arbejdede. Under et Ophold i England, hvor han skulde sætte sig ind i Smørafsætningsforholdene, blev han gift med Frances Williams, f. den 27. Juli 1864. De har ingen Børn.

3. Den tredje Søn Christian Gerhardt Petersen fødtes den 23. November 1868. Han uddannedes til Lærer paa Jonstrup Seminarium og er nu ansat ved de københavnske Kommuneskoler. Han er ugift.

4. Kristine Amalie Petersen fødtes den 7. Juni 1871. Hun er gift med Georg William Jørgensen, der fødtes i København den 28. December 1869. Han uddannede sig i Maskinfaget og var først Maskinmester; nu er han ansat ved British Lloyd som Surveyor med Station i Gøteborg. De har 3 Børn: Bredo, f. den 19. Februar 1895, Karen, f. 1898 og Poul, f. 1900.

5. Carl Peter Winther Petersen fødtes den 20. Januar 1873. Han er Maalerkontrollør under Københavns Belysningsvæsen. Hans Ægteskab med Marie er ophævet; det var barnløst.

6. Gunni Petersen, f. den 16. December 1876, Bogholder. Ugift.

7. Knud Marius Niels Petersen, f. den 22. Oktober 1880. Værkmester hos Firmaet „Elektrisk Svejsning“ i Kristiania. Han er gift med Mariane Jeppesen, f. i København den 25. December 1883. En Datter Gudrun Else fødtes 1910.

Den yngste af Peter Terkildsen Winters Børn var Anna Cecilie Winther, der fødtes den 12. Marts 1816.

Hun blev den 13. April 1843 viet i Halk Kirke til daværende Møllersvend paa Haderslev Slotsmølle Hans Jensen. Han var født den 19. Avgust 1811; senere hen forpagtede han en Vindmølle ved Kolding og drev ved Siden af Mølleriet nogen Hestehandel. Hans Jensen døde i Kolding den 8. December 1896. Cecilie Winther døde samme Sted den 26. April 1887. Deres Børn var følgende:

1. Anna Kristine Jensen, f. den 8. Maj 1844, gift den 12. December 1868 med Lærer Søren Martin Due i Kolding, med hvem hun havde to Børn, der døde som smaa. Anna Kristine døde den 14. Juli 1906.

2. Petrine Nikoline Jensen fødtes den 4. November 1845; hun blev gift den 6. Januar 1867 med Gaardmand Christen Lauritsen Kehlet i Ørby i Vonsbæk Sogn ved Haderslev. Kehlet døde i Marts 1897; men Petrine Nikoline lever endnu. De havde tre Børn, af hvilke Ellen Marie er gift med Gaardmand Rasmus Buch. Laurits Christensen Kehlet opholder sig i Amerika, og den tredje, Hans Jensen Kehlet ejer Fædregaarden; han er gift, men har ingen Børn.

3. Peter Winther Jensen fødtes den 7. Avgust 1847 og giftede sig den 5. Oktober 1892 med Enke Sidsel Kathrine, f. Buch, der fødtes den 23. Februar 1856. (Hun havde i første Ægteskab to Sønner: Carl og Ditlev). Ægteskabet er barnløst; de bor i Kolding.

4. Cicilie Christine Jensen, f. den 24. Juli 1849; ugift. Bor i Kolding.

5. Karoline Amalie Jensen, f. den 19. Avgust 1851, død den 22. Februar 1853.

6. Karoline Amalie Jensen, f. den 22. Januar 1854; hun blev den 6. Máj 1881 gift med Skibskaptejn Niels Christian Klaaborg, f. i Højrup i Steppinge Sogn. De har 6 Børn: a) Anna Cecilie Klaaborg, f. den 12. Februar 1882, gift den 19. December 1908 med Knud Christensen Knudsen, f. i Trustrup i Dølby Sogn ved Skive den 15. Marts 1883. Prokurist i Hamborg; b) Niels Georg Valdemar Klaaborg, f. den 31. December

1886. Bogholder i Hamborg; c) Peter Winther Klaaborg, f. den 9. Avgust 1888, Konditor i Stuttgart; d) Hans Jensen Klaaborg, f. den 9. Maj 1889, Gartner i London; e) Anna Marie Klaaborg, f. den 3. Maj 1891; f) Carl Christian Klaaborg, f. den 15. April 1898.

— — —

Efter Peter Terkildsen Winters Død giftede Anna Christine Hansdatter sig paa ny, som tidligere nævnt, med Gaardmand Johannes Petersen i Hejsager, hvorfor den Slægt i Hejsager, der har kendt hende i hendes gamle Alder, kun mindes hende som „Møtter Johanneses“. I Ægteskabet med Johannes Petersen fik hun 3 Døtre, der maaske rettest burde have været anførte under *Gøtterupperne*, da Anna Christine jo var en født Gøtterupper. Det vil dog falde naturligt at omtale dem her sammen med deres nærmeste Slægt.

Den ældste Datter hed Katrine Marie; hun blev født den 12. September 1819 og døde den 6. September 1878. Hun var gift med Poul Thede og ejede sammen med ham Fædregaarden i Hejsager. Poul Thede var født i Stenderup i Grarup Sogn den 4. Avgust 1815 og døde i Hejsager den 9. Juni 1894. De havde 3 Børn.

1. Marie Thede, gift med Lave Ravn til Lavesgaard i Vilstrup. De har haft 2 Børn: a) Poul, der døde som ung, og b) Marie, der er gift med sit Næstsøskendebarn Asmus Dideriksen fra Bodskovgaard; de har nu hendes Fødegård og en Søn, der kan tage den i Arv efter dem igen.

2. Kjerstine Thede var gift med en Hundevad; de boede en Tid i Grejsdalen ved Vejle, men efter Mandens Død flyttede hun tilbage til Haderslevvegnen tillige med en Søn.

3. Johannes Thede overtog Fædregaarden i Hejsager, som han imidlertid senere har solgt, og nu driver han nogen Handel. I sit Ægteskab har han haft en Søn, der opholder sig i Amerika, en Datter er paa en Sindsygeanstalt.

Johannes Petersens næstældste Datter hed Anna

Kjerstine efter Moderen. Hun blev gift med Købmand Hans Christoffer Soehl i Haderslev, f. 1819, d. 1900. I dette Ægteskab fødtes 6 Børn:

1. Hans Soehl, f. den 31. Avgust 1846, cand. polyt., Ingeniør ved Frederiksberg Forbrændingsanstalt; gift med Michelle Ottilie Behncke, f. i København den 7. Maj 1850. De har 3 Sønner, en lille Pige er død: a) Else, f. den 13. Juli 1883, død 1889; b) Erik Soehl, Landinspektør, f. den 18. September 1884; c) Poul Soehl, f. den 23. Februar 1888; d) Viggo Soehl, f. den 11. Juli 1890.

2. Marie Soehl, f. 1849, gift med Oberzolleinnehmer Jessen i Danzig. De har tre Børn: a) Kristine Jessen, gift med en Toldembedsmand Kellmann i Posen; b) Marga Jessen, der ogsaa er gift; c) Hans Jessen, gift med Ottilie

3. Anna Soehl, død 1889; hun var gift med Fritz Dideriksen (død 1908) til Bodskov, en gammel adelig Gaard i Vilstrup Sogn, paa hvis Grund man har fundet Spor af en gammel Borgplads. De havde 4 Børn: a) Asmus Dideriksen, gift med sit Næstsøskendebarn Marie Ravn paa Lavesgaard. 1 Søn; b) Hans Dideriksen, døde som Soldat; c) Marie Dideriksen er gift med Nis Langkjær i Hejsager; d) Christian Dideriksen er hjemme paa Bodskov.

4. Johannes Soehl var Gæstgiver i Haderslev og gift med Elise De havde 3 Sønner: a) Hans Soehl, Gartner i Haderslev; b) Carl Soehl, Sadelmager og Tapetserer; c) Emil Soehl, Maler.

5. Christoff Soehl, Købmand paa Naffet i Haderslev, gift med Marie Dideriksen, et Søkendebarn til Fritz Dideriksen paa Bodskov. Der er to Børn: a) Hans og b) Frida.

6. Carl Soehl, Købmand i Haderslev udenfor Sønderbroen; han er gift med Marie Boyesen, en Søsterdatter af den foran omtalte Skipper Beyerholms første Kone. De har 5 Børn: a) Christoff; b) Anna Kristine; c) Elisabeth; d) Albert; e) Walther.

Den yngste af Johannes Petersen og Anna Kir-

stine Hansdatters Døtre var Annechen Petersen. Hun blev gift med Jens Ravn til Bramsensgaard i Keldstrup By, Vilstrup Sogn. De havde to Børn:

1. Peter; han har optaget Navnet Bramsensgaard i Stedet for Ravn. Han er gift og har 1 Søn og 2 Døtre.

2. Marie Ravn, gift med Rasmus Rasmussen, der ejede den gamle adelige Frigaard Vandlinggaard i Starup Sogn. Marie Rasmussen lever nu som Enke paa Gaarden sammen med sine Børn.

Ærogruppen.

Medens den ældste Søn fra Tislundgaarden drog paa Langfart, blev de to andre Brødre Lærere i den danske Almueskole.

Nogen egentlig attraaværdig Stilling var dette ingenlunde. Hele Skoleordningen hvilede den Gang endnu paa Forordningen af 23. Januar 1739 med dens Instrukser for Degne og Skoleholdere. Selvfølgelig var det enhver stræbsom Skoleholders Maal en Gang at blive Degn, men det var ikke enhver givet at opnaa det, saa den Mulighed, at hele Livet gled hen i Skolestuens Fængsel under sørgelige Levevilkaar, nok kunde virke afsvælgende paa Ynglinge med Lyst og Evner til Lærergæringen.

Hvad der fordredes af en Skoleholder sammenfattes i Instruksens beskedne Krav om, at han skal „forstaa sin Katekismus og Saligheds Orden rettelig, kunne regne og skrive ortographice dansk, have et godt testimonium vitæ, samt villigt, naar Præsten fordrer det, holde Omgangsskole“. Manglede Ansøgeren nogle af disse Egenskaber, kunde han ikke ansættes — med mindre der ingen bedre var at faa. Lønnen for en Skoleholder var sat til 12 Rigsdaler, 5 Tdr. Rug og 7 Tdr.

Byg foruden Foder, Græsning og Brændsel; desuden fritoges Skoleholderen for adskillige Skatter, for Hoveri og Udskrivning. Men med Hensyn til Lønner gjorde allerede Forordningen af 29. April 1740 en væsentlig Indskrænkning mulig, idet dens § 5 overlod det til „Lodsejerne selv efter Stedernes og Indbyggernes Lejlighed at fastsætte og imellem sig indbyrdes at ligne, hvad Skoleholderne til deres nødtørftige Ophold i Løn og Indkomster skal nyde, da Kongen formoder, at de behandler Skoleholderne saaledes, at disse ikke skal gøre deres Arbejde sukkende“.

Denne Forordning bevirkede, at mangen en hæderlig Skoleholders Liv er henrunden under en eneste sukkende Bekymring for det tørre Brød til ham og hans. Og den Indberetning, som Provst Jacobsen i Darum senere indsendte til „den store Skolekommission“ viser, hvor fortvivlet langt ned en Skoleholders Indtægter kunde komme; han skriver: „Saaledes som Skoleholderne nu er aflagte, er det ikke at vente, at Embedet af dem forrettes med den tilbørlige Iver og Flid; thi 2 à 4 og i det højeste 6 Rdl. aarlig er langt fra tilstrækkeligt til det nødvendigste“. Dette stemmer godt overens med den Udtalelse, som den samlede Præstestand i Ribe Stift — hvortil Bevtøft og Tislund hørte — fremkom med overfor den samme store Skolekommission, og hvori det hedder: „Det, Lærerne nu har at leve af, er ej andet end Hunger og Elendighed, hvorfor ejheller nogen atraar at blive Skoleholder, men man nødes til at tage nogle usle Stympere, som er gebræklige, har slet Indsigt i deres Kristendom og ikke kan katekisere“.

Noget heldigere stillet var Skoleholderen, hvis han kunde opnaa at faa et Degneembede; men Adgangen hertil var ved adskillige Bestemmelser bleven besværlig-

gjort for mangel Skoleholder. Forordningen af 1739 siger nemlig, at ingen maa ansættes som Degn, uden at han har været Collega ved en latinsk eller Lærer ved en dansk Skole. Dygtige Studenter skal foretrækkes, og naar de i tre Aar har været Skoleholdere, skal de gaa forud for alle andre til Degneembeder.

Tidligere var Degnens Virksomhed i Skolens Tjeneste indskrænket til, at han om Søndagen før Guds-tjeneste katekiserede med Børnene og Ungdommen i Kirkens Kor eller i Vaabenhuset og en Aften om Ugen underviste dem i deres Børnelærdom; hvor der var Skole foruden, blev disse Aftentimer nærmest en Slags Efter-skole for Ungdommen.

Synderlig mere fik Degnen heller ikke Tid til; thi foruden det at „sige Amen“ i Kirken og lede Kirkesangen havde han mange Slags private, halvt offentlige og helt offentlige Hverv. Han skulde ombære Præstens Embedsbreve og Provstetaskerne, og det var den Gang et ret vanskeligt Arbejde; han maatte gaa omkring og opkræve de Præsten tilkommende Æg eller anden Rente; han maatte som Sogne- og Retsbud løbe med Stævninger og deslige; han var visse Steder Tingskriver, ja, endog Herredsfoged, men det forekommer dog sjældnere.

Fra 1739 skulde Degnene dog i Stedet for den saakaldte Degnelæsning holde ordentlig Skole; det blev anordnet, at hvor der ingen Degnebolig var, skulde en saadan bygges, og de gamle skulde om fornødent udvides. Degnelønnen skulde ansættes til 6 Rdl. af Skolekassen, den øvrige Indtægt skulde de have i Korn saaledes, at de fik, hvad der svarede til en Trediedel af det, som Præsten fik.

Hvad Undervisningsstoffet angik, var Religionsundervisningen det vigtigste; desuden skulde Børnene lære

at læse, vilde man yderligere lære at regne og skrive, maatte man betale Skrivematerialierne. Undervisningens Omfang var altsaa ikke stort.

Da denne Kristian den sjettes Skoleordning ved Slutningen af Aarhundredet stod for Afløsning, fik den intet godt Skudsmaal. Der klages over Religionsundervisningen med dens Udenadlæren og dens „elendige Katekismus“ og over Lærerne, der var „Udskudet af alle Stænder“. Den senere Seminarieforstander i Skaarup P. A. Wedel beskriver den Tids Skoler som smaa, lave, mørke Bondeværelser, hvor 2—3 sønderslagene Ruder aabner Vej for Sne og Vind, med et optraadt Gulv af Ler, en saa kaldet Kakkelovn fra forrige Aarhundrede, sønderbrudte, raadne Borde og Bænke, der er næsten klinede op til de revnede Vægge. Og hvad Skoleholderne angaar, da siger han, at deres Tal er Legio, som ikke selv kan læse rigtig i en Bog, ikke skrive et ordentligt Bogstav eller regne et simpelt Husholdningsstykke eller sammensætte en forstaaelig Sætningsforbindelse; det er Tjenestekarle, Underofficerer, Skræddere, Bierfidlere, i Naade pensionerede Tjenere fra Herregaardene, der sættes til at være Skoleholdere. Hele dette triste Syn paa Skoleforholdene bekræftes af selve Sjællands Stiftsøvrighed, der i en Betænkning af 4. September 1788 siger, at Skolerne hidtil var bleven overladt til aftakkede Underofficerer og Matroser, forarmede Haandværksfolk, slette Husmænd eller forvildede Studenter.

Hvorledes Undervisningen saa gik for sig i en saadan Skole og med en saadan Lærer, har Sognepræsten i Assens Peter Steenwinkel givet os en Beskrivelse af; den stammer fra 1782:

„Her sidder i en Skole omtrent 20 Børn. Nogle skal lære at kende Bogstaver, nogle at stave, nogle skal

læse højt, andre sagte. Der er en skrækkelig Larm. Naar den stilner af, raaber Skolemesteren: Læs Børn! og paa en Gang raaber alle i Munden paa hverandre saa højt som muligt. ABC og Katekismus, Evangeliebog og Forklaring synges mellem hverandre i en saa snadrende og ubehagelig Koncert, at man ikke kunde undre sig, om Skolemesteren blev gal. Midt under denne voldsomme Larm kommer den ene efter den anden op med sin Lektie. Nu skriger man ham igen Ørene fulde. Medens han hører den ene, leger de andre. Stille! raaber Skolemesteren og spørger den, han overhører, hvad det var, han sagde. Imidlertid skriger her en, en anden griner, en tredie fløjter. Endelig er Timen forbi. Læg Bøgerne sammen! raaber den plagede Mand. Træskoene klaprer til Afsked, Døren lukkes, og Dagen er gaaet, Gud ved, til hvor megen Nytte!“

Under saa usle Kaar og paa saa sølle en Maade dreves Undervisningen rundt omkring i vort Fædreland i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede. Og i Bevtøft og Tislund Skoler har det næppe været anderledes. Vi har jo foran set, at fra 1767 til 1770 var den senere Bevtøft Kromand Rasmus Lauritsen som 15—18-aarig Dreng ansat som Lærer i Gøttrup.

Men netop, da Aarhundredet gik paa Hæld, foretog Oplysningsideerne deres Sejrstog gennem Landene og naaede ogsaa herop. Man sværmede for Rousseaus Opdragelsestanker og søgte paa forskellig Vis at føre dem ud i Livet. Det var Filantropinernes Blomstringstid, og Tyskeren Basedow, der var Lærer ved Akademiet i Sorø og i Kiel, var den, der tidligst satte de ny Tanker i Omløb hos os. I de sidste Tiaar af Aarhundredet vældede disse Opdragelsesideer og Skoletanker frem med en Pludselighed og Voldsomhed, der vel førte meget

uklart og urent med sig, men som dog ogsaa bragte saa megen Friskhed og Grøde, at den gamle udpinte Skoleager har høstet Gavn deraf i hele det siden da forsvundne Hundrede Aar. Selv en saa konservativ Mand som gamle Biskop Balle nærede Tanker, der for os lyder helt moderne, fordi de i sig bærer Ideen til vore Dages Enhedsskole. Han skriver saaledes i en Betænkning over Omordningen af Skolevæsenet i Rudkøbing: „At fattige Børn afsondres i særskilte Skoler fra de fornuende Børn er mig en ufordragelig Indretning. De fattige Børn bør i deres ringe Klæder dog holdes til Høviskhed. Mon *da* den rige Mands Børn smitter deres finere Dragt?“ — Og dog var Balle blandt de besindige, blandt dem, der holdt igen overfor Tidens „rassende Reformsyge“. Hovedmanglen, mente han, maatte søges i Lærernes Fattigdom og ringe Dygtighed.

Af alt dette gærende Røre opstod først en Række ny Skoler og forbedrede Lærervilkaar rundt om paa en Del store Godser, dernæst den store Skolekommission, hvis Værk blev Skoleloven af 1814 og endelig en Del Uddannelsesanstalter for vordende Lærere.

— Inden det alt sammen klaredes, og Resultatet havde bundfældet sig, havde de to yngre Brødre fra Tislundgaarden allerede i adskillige Aar virket som Lærere ved den danske Landsbyskole.

Hvorledes Tanken om at blive Lærere er opstaaet hos dem trods de bedrøvelige Forhold, der endnu blev budt Skolens Arbejdere, er nu næppe muligt at opspore. Der er dog al Sandsynlighed for, at det er sket under Paavirkning af deres Sognepræst Jørgen Mechlenburg, der 1789 kom til Bevtøft og Tislund. Adskilligt tyder paa, at Børnene fra Tislundgaarden, baade Brødrene og Søsteren Merret har haft et livligt og modtageligt Sind,

og Præsten, der var ivrigt optaget af Tidens Ideer, og sværmede for Tanken om Lærerembedets og Lærervirksomhedens store Fremtid. har da villet yde sit Bidrag til Virkeliggørelsen af det gyldne Fremtidsmaal ved at opdrage de to Bondedrenge derude fra den jydsk Heideegn til duelige Arbejdere i Fremtidsskolens Tjeneste.

Jørgen Mechlenburg var en Præstesøn fra Amrum; han havde i sin Ungdom studeret i Pietisternes gamle Hjemsted Halle, og fra sit Ophold der har han tænkeligt staaet i Forbindelse med de Kredse i Tyskland, der sluttede sig om den Rochowske Skole i Rekahn, hvorfra den danske Folkeskoles Fornyelse udgik. Fra Skolen i Rekahn forplantedes Læreruddannelsens Metode og Skoleundervisningens Form gennem Seminariet i Kiel til de Reventlowske Skoler ved Brahetrolleborg paa Fyn og Seminariet der. Pastor Mechlenburg var, før han kom til Bevtøft, Præst i Højrup i Hviding Herred og tog baade der og i Bevtøft ivrig Del i Skolesagens Drøftelse; saaledes skrev han 1788, endnu medens han var i Højrup, nogle „Uforgribelige Tanker til nærmere Eftertanke om Midler til Landalmuens bedre Oplysning især formodelst Skolevæsenets Forbedring“. Han forlanger gode Skolelokaler og Undervisningsmidler, mildere Tugt, bedre Metoder og en udvidet Undervisning. Lærernes større Duelighed skulde tilvejebringes paa smaa Herredsseminarier, hvor Bønderkarle, der tjente hos Gaardmændene, skulde undervises af Præsten om Aftenen i Vintertiden, „fornemmelig i dem, der har Maaneskin“. — Det kan maaske fortjene at bemærkes, at Mechlenburg med Varme taler for, at Piger skal have samme Undervisning som Drenge, en Anskuelse, der den Gang næppe var helt almindelig, i hvert Fald havde en gammeldags Skolemand nogle Aar tidligere erklæret som sin uforgribelige

Mening, at „bei den virginibus ist das Schreiben nur ein vehiculum zur Lüderlichkeit“.

Pastor Mechlenburg har upaatvivlelig søgt at virkeliggøre sine Tanker indenfor hans egen lille Virkekreds. Man maa da tænke sig, at der i de maanelyse Vinteraftener har været jævnlig Færdsel ad de haardfrosne Veje i Bevtøft og Tislund, naar unge Bønderkarle stævne nede mod Præstegaarden med deres Bog under Armen. Blandt dem har de to Brødre fra Gøttrupgaarden været; men de var ikke de eneste Bondedrenge ude fra det sønderjydske Hedesogn, som den nidkære Præst har søgt at opdrage til duelige Arbejdere i Skolens Tjeneste; man træffer i Seminarieprotokollerne adskillige Navne fra Mechlenburgs Pastorat i den første Tid efter Aarhundredskiftet indtil hans Død i Sommeren 1808.

Det er tidligere her i disse Samlinger berørt, at baade Mads og Hans Winther havde gennemgaaet Brahetrolleborg Seminarium. Saaledes har det ogsaa hidtil været en fast Overlevering indenfor Slægten, en Overlevering, som ogsaa blev stærkt hævdet af Mads Winthers yngste Søn, der i en meget høj Alder døde i København for et Par Aar siden; han vilde bestemt mindes, at Faderen havde omtalt baade sig selv og den yngre Broder som Elever af Professor Oest. For Hans Winthers Vedkommende er Overleveringen imidlertid bevislig urigtig, og for Mads Winthers Vedkommende er dens Rigtighed tvivlsom, da hans Navn intet Steds forekommer i Elev- eller Demittendfortegnelserne fra Brahetrolleborg Seminarium. Hvis der imidlertid ligger noget til Grund for Overleveringen, forholder det sig tænkeligt saaledes, at Pastor Mechlenburg gennem sin Undervisning har bragt Mads Winther saa vidt frem, at han efter et kortere Kursus eller maaske blot en Overhøring af Brahe-

trolleborg Seminariums fortræffelige Forstander, Professor Oest, er bleven erklæret for moden til at overtage en Skolegerning. Noget saadant var ikke ukendt, hvilket fremgaar af de forskellige Seminariers „Plan“, hvori det hedder, at den, der gennemgaar Seminariets Undervisning fra først til sidst og derefter faar Duelighedsbevis, har fortrinlig Ret til Befordring frem for alle andre, der ikke er underviste ved noget Seminarium, eller som blot har underkastet sig en Prøve ved et Seminarium og derved faaet Bevis for Duelighed.

Et saadant Ophold ved Brahetrolleborg giver en rimelig Forklaring paa den Kendsgerning, at den ungevordende Lærer blev forlovet med en Borgerdatter fra Faaborg, og dette blev antagelig igen Anledning til, at han snart fik Ansættelse, ikke blot som Skolelærer, men oven i Købet som Degn.

Mads Terkelsen Winther blev som tidligere nævnt født i Juni 1777 og konfirmeredes 1792. De efterfølgende Aar er derefter gaaet dels med Arbejde paa Faderens Gaarde dels med Forberedelserne hos Pastor Mechlenburg. Den 8. August 1801 blev han i en Alder af godt 24 Aar kaldet til Degn og Skolelærer i Veflinge Sogn midtvejs mellem Odense og Børgense.

Hvorledes det gik til, at han saa hurtigt kom ind i et Degneembede, er ikke nu til at udrede med Sikkerhed, men man har Lov til at anstille visse Sandsynlighedsbetragtninger.

Kirkepatron i Veflinge var Geheimeraad Baron A. C. Hoisten til Holstenshus, der ligger i Diernisse Sogn tæt udenfor Faaborg By, og af ham er Mads Winther altsaa kaldet til Degneembedet. Den gamle Gehejmeraad var en virksom og dygtig Godsherre, der endogsaa som Reformator paa Landbrugets Omraade var adskilligt for-

ud for sin Standsfælle Reventlow paa Brahetrolleborg; men medens denne virkede ivrigt for sine Tankers Udbredelse, arbejdede Holsten i Stilhed, og mindst 15 Aar, før Reventlow begyndte paa sine Omordninger, havde Holsten paabegyndt Forbedringer af lignende Art paa sine Godser. Hans Omsorg for Bønderne strakte sig ogsaa til Omsorgen for Skolerne, og da nu Degnen i Veflinge afgik ved Døden i 1801, udsaa han den unge, kruslokkede, blonde Bondekarl fra Sønderjylland til den afdødes Efterfølger. Dette er dog næppe gaaet for sig uden Mellemmænd; thi Mads Winther har ganske sikkert ikke kendt den fine Gehejmeraad personligt før dette Tidspunkt. Men han var forlovet med en ung Pige fra Faaborg, Dorteia Lange, Datter af Hans Henrik Lange, der var en af Byens tre Hattemagere. Slægten har nu i $\frac{3}{4}$ Aarhundrede haft Sæde i Svendborg, hvor den har delt sig mellem Hattene og Jærnstøberiet. Hattemager Lange havde to Brødre, der var Malere, og som begge kunde lidt mere end smøre Plankeværker over. Den ene fuskede efter fattig Lejlighed i Landskabsmaleriet og afskildrede Omegnens Herregaarde. Den anden Maler Lange blev ved et Tilfælde Danmarks første Døvstummelærer. I Faaborg boede nemlig en Bager Bjørnøe, som havde en døvstum Søn ved Navn Morten, der voksede op og drev omkring for Lud og koldt Vand, uden at nogen tænkte paa at tage sig af ham; thi i den lille By var der næppe mange, der kendte Navnet Pfingsten fra Lübeck eller anede, at Bæreren af dette Navn gav sig af med at oplære døvstumme. I Aaret 1798 tog Lange sig for at skabe et nyttigt Menneske af Morten Bjørnøe; han tog ham til sig i sit Hjem, og ved en selvopfundne Metode lærte han den døvstumme at læse og skrive og tegne og bragte ham i Løbet af nogle

Aar saa vidt, at den residerende Kapellan i Byen, Ulrik Boesen, kunde forsvare at tage ham med ved Konfirmationen; gennem skriftlige Spørgsmaal og Svar viste Morten sig i Besiddelse af en Kristendomskundskab, der kunde stilles paa Højde med de andre Konfirmanders; siden hen blev der en flink Maler af ham, og han rejste med Lange ud paa Herregaardene, hvor han af sin Mester fik bibragt en vis Sans for Tegning og Arkitekturmaling. Alt dette bevirkede to Ting: først at den gamle Gehejmeraad paa Holstenshus, der satte Pris paa al Slags Dygtighed, hvor han saa end fandt den, og paa hvilken Maade den end ytrede sig, kom til at fatte Interesse for den Lange'ske Familie; dernæst det, at den samme Familie kom i et særligt Forhold til Pastor Boesen, hvis Broder var Sognepræst og Provst i Vigerslev og Veflinge.

Medens vi er ved Maler Lange, skal det bemærkes, at han fik en Opfordring fra Kancelliet til at indsende en Beretning om den Metode, han havde anvendt ved Morten Bjørnøes Uddannelse. Hvor vidt denne Indberetning har vakt Interesse for Døvtummesagen, kan her ikke oplyses noget om, ej heller tør det paastaas, at det var den, der gav Stødet til, at Staten sendte Dr. Castberg til Udlandet paa Studierejse 1803, hvorefter fulgte Oprettelsen af det kongelige Døvtummeinstitut i København 1807.

Der er da nogen Sandsynlighed for, at det er gennem Dorthea Langes Slægtninge, Mads Winther er kommen i Forbindelse med de afgørende Personer ved Besættelsen af Degneembedet i Veflinge, Baronens paa Holstenshus og Provst Boesen i Vigerslev. Kaldsbrevet til den nye Degn er ganske sikkert det sidste af den Art, som Baron Holsten underskrev; thi en Maaned efter, den 6.

September, døde han. Til Gengæld har en af Mads Winthers første Embedshandlinger været det at gøre Degnetjeneste, da hans Patrons Lig blev bisat i Familiebegravelsen i Veflinge Kirke.

Foruden Degnetjenesten havde Mads Winther et meget udstrakt Skoledistrikt, idet hele Veflinge Sogn hørte ind under ham; først 1822 byggedes Skolen i Stillebæk. Tidligere havde Degnene boet paa Annekspræstegaarden i Veflinge, men da der 1743 oprettedes et residerende Sognekapellani for Vigerslev og Veflinge Sogne, fik Kapellanen Bolig i Anneksgaarden, og der indrettedes en anden Degnebolig sydvest for Kirken. Denne Degnebolig bestod af 3 Fløje, hvoraf den midterste var indrettet til Beboelse; i den østre Fløj var der Stald og Lade, og i den vestre Fløj laa Skolestuen, der var 80 Kvadratfod stor. Den var, da Winter kom dertil, en ældre og maadelig Bindingsværksbygning. Til Skolen hørte en Jordlod paa elleve Tønder Land, der dog laa langt fra Skolen ude paa Veflinge Hede og var af ret tarvelig Beskaffenhed.

Veflinge var den Gang Anneks til Vigerslev, og Sognepræsten var den dygtige og fromme Provst Jens Frederik Boesen, hvis Virksomhed satte sig dybe Spor i en vid Omkreds. Hos gamle Folk der paa Egnen kan man endnu, $\frac{3}{4}$ Aarhundrede efter hans Død, høre hans vidtberømte Katekisation nævne som noget, deres Forældre omtalte med trofast Ærbødighed for hans Minde. Det kan ikke være tvivlsomt, at de fire Aar, Mads Winther var Lærer og Degn i Veflinge, for ham var en god Indøvelsestid i den praktiske Skolegerning under Provst Boesens Overledelse og en dybtgaaende Befæstelse i den enfoldige Kristentro, han bragte med sig fra Hjemmet, og som var et Særkende for ham til hans Dages Ende.

Den anden af hans foresatte Præster var den residerende Kapellan Rasmus Andreas Eibe, der boede paa Kapellangaarden i Veflinge, hvorfor Winther i det daglige Embedsforhold vel nærmest har haft med ham at gøre.

Den Egn, hvor Mads Winther tilbragte sine første Aar som Lærer, havde som de fleste Egne sine Originaler. Den paa sin Vis mest udprægede blandt disse var vistnok den gamle Pastor Aabye i Nabosognet Særslev. Han døde 1804. Der haves om ham en Uendelighed af morsomme „Præstehistorier“, som Mads Winther senere med meget Lune kunde gengive.

Tør det antages, at den Veflinge Degn har høstet Udbytte af sit Forhold til Provst Boesen, saa mindedes denne til Gengæld Winther som en af de „duelige Lærere“, der arbejdede i Skolens Tjeneste, før Reglementet af 10. Oktober 1806 udkom; dette Reglement indførte jo i Virkeligheden paa Øerne den Ordning, der fastsloges for hele Landet ved den endelige Skolelov af 1814. I den udførlige Beretning om Vigerslev og Veflinge Sogne, som Provst Boesen nedskrev i 1831, fortæller han saaledes ogsaa om Tilstanden i Veflinge Skole i Winthers Tid, og han skriver derom følgende: „Børnene var inddelte i Klasser, og flere af de nyere og vigtigere Undervisnings Grundsætninger var bragt i Udøvelse og det unægtelig med god og kendelig Virkning, skønt Tvangsmiddel til at opretholde den indførte Orden aldeles savnedes“.

Aaret efter, at Winther var bleven ansat som Degn i Veflinge, hjemførte han sin trolovede Brud, Dorthea Lange. Hun var født den 18. April 1778. De viedes den 7. April 1802 i Faaborg Kirke af Kapellan Boesen, og Mads Winther har i sin Familiebibel noteret den Tekst, hvorover Præsten talte. Det var Ordene i Romerbrevets 8. Kapitels 32. Vers: „Gud, som ikke sparede sin egen

Søn, men gav ham hen for os alle, skulde han ikke ogsaa med ham skænke os alle Ting? “*)

I Veflinge boede nu Mads Winther og hans unge Hustru til 1805. I den Tid fødtes deres to ældste Sønner. Den 17. Februar 1803, Kl. 2 om Natten, fødtes Torkild Peter Winther, og næste Aar, den 16. November 1804, Kl. 3 om Eftermiddagen, fødtes Hans Henrich Winther.

Saa blev Winther den 22. Avgust 1805 kaldet til Degn og Skolelærer paa Lyø, den lille Ø udenfor Indløbet til Faaborg, hvor der med føjelige Vindforhold kunde være daglig Forbindelse med Svigerforældrene og den øvrige Slægt i Faaborg. Det ligger nær at antage, at denne Omstændighed har været afgørende for Mads Winther, da han søgte Embedet der paa Øen, og den Velvilje, han havde mødt hos den gamle Gehejmeraad paa Holstenshus, mødte han ogsaa nu hos Efterfølgeren. Baron Ditlev Holsten, der udstedte Kaldsbrevet til ham. Hans Formand paa Lyø hed Niels Jacobsen; han var død efter 34 Aars Tjeneste paa den lille Ø.

Det er ogsaa rimeligt, at Winthers Kaldelse har fundet Støtte hos Øens Sognepræst, Ditlev Aabye, der tidligere i en Snes Aar havde været Sognekapellan i Vigerslev og Veflinge, og som var gift med en Datter fra Pølsgaard i Veflinge Sogn. Den unge Lærer er vel kommen i Berøring med de Lyø Præstefolk, naar disse har aflagt Besøg hos Slægten paa Pølsgaard, og da de nu paa Lyø kom i nærmere Samarbejde, har Tilknytningspunkterne i den tidligere fælles Virkekreds kunnet virke forfriskende og oplivende paa de to Familier i Præstegaarden og Degneboligen. Pastor Aabye, der var en

*) Den brave Degn har i sin Optegnelse gengivet Ordene rigtigt, men henført dem til Joh. 3,16.

Præstesøn fra Svanninge ved Faaborg, var for øvrigt en Brodersøn af den foran omtalte morsomme Præst i Særslev og var vistnok selv et Stykke af en Original; den kendte Vedel Simonsen har i sin Bog om Elvedgaard skoset ham ubarmhjærtigt for hans alt gennemtrængende Nyfigenhed.

Har Forflyttelsen til Lyø bevirket visse Behageligheder for Mads Winther og hans Hustru i Forholdet til Familien og de paarørende i Faaborg, har den maaske ogsaa for Winther som Lærer betegnet en mindre anstregende Virksomhed. Paa den anden Side har det almindelige Kulturstandpunkt hos Øens Beboere vistnok været noget tilbage i Forhold til, hvad der var Tilfældet paa den større Moderø, hvorfra Winther kom. Et lille Træk, der vidner om Beboernes Overtro, eller hvad man nu vil kalde det, er opbevaret netop fra de nærmeste Aar efter Winthers Tilflytning. Der fandtes paa Øen en usædvanlig stor Mængde Rotter, der ødelagde Afgrøde, Huse og Gaarde, idet de ligefrem underminerede Bygningerne, saa disse sank sammen. I Aaret 1807 tog Lyøboerne sig for at føre en formelig Proces mod disse utaalelige Skadedyr. Over hele Øen blev alle Rotterne i fuldt Alvor stævnet til Sognemøde for at paahøre Klage og lide Dom. De indstævnede udeblev imidlertid, i hvert Fald optraadte ingen Repræsentanter for dem aabenlyst paa Bystævnet. Klagerne imod dem var da ogsaa i den Grad overvældende, at det skulde have været en snedig, gammel Rotte, der havde turdet paatage sig Forsvaret. Bystævnets Dom var enstemmig og lød paa — Landsforvisning. Hvor vidt de strænge Dommere formaaede at bringe Dommen til Udførelse, forlyder der intet om.

Paa Lyø opholdt Winther sig nu i 9 Aar, og i den Tid fødtes de fire næste af Børneflokken. Den 8. Marts

1807, Kl. 11 om Aftenen, blev Jens Frederik født, — han blev kaldt saaledes i taknemlig Erindring om Provst Boesen, — og den 19. Juni 1809, Kl. 1 om Natten, saa Johannes Christian Lyset. I de følgende Aar kom saa to Smaapiger til: Birthe Kirstine, der fødtes den 2. November 1811, Kl. 7 Aften, og Bodel Catharine, der fødtes den 21. April 1814.

Kort efter denne sidste Datters Fødsel forlod Winther imidlertid Lyø, idet han den 6. September 1814 blev kaldet til Degneembedet i Tranderup paa Ærø. En Efteraarsdag fragtede da en Lyøskipper Mads Winther og hans Familie samt hans Ejendele over til Søby, hvor et Par Vogne fra hans tilkommende Hjem sogn ventede paa ham og befordrede ham og hans til Degneboligen i Ornum. Hans Eftermand paa Lyø hed Jørgen Duus og holdt længere ud; han var Lærer der i over 58 Aar til sin Død i 1873.

Vi ved ikke, hvad der bevægede Winther til at søge bort fra Lyø til Degneembedet i Tranderup. Misfornøjelse med den nye Skoleordning af 1814 kan i al Almindelighed ikke tænkes at have bevirket det, da den i Virkeligheden havde været raadende paa Lyø siden Udstedelsen af Reglementet af 1806. Skal man søge Grunden i Skoleloven af 1814, kan den kun findes i den Omstændighed, at medens Degneembederne ellers alle Steder, hvor der var baade Degn og Skoleholder, skulde inddrages til Fordel for Skoleholderembederne, gjaldt dette Forhold ikke paa Als og Ærø, hvor Bestemmelsen først traadte i Kraft 1819. Og nu var der i Tranderup netop baade et Degneembede og et Skolelærerembede, saa at Winther i de første Aar af sin Tilværelse paa Ærø kun var Degn, medens den egentlige Skoleundervisning besørgedes af Læreren „gamle Bauditz“.

Degneboligen, „Jøjnehuset“, laa i Ornum tæt syd-vest for Kirken ved Siden af den Grund, hvor nu den ny, moderne Skolebygning er opført; det gamle Skolehus laa tæt nordvest for Kirken, der hvor nu Vindeballe Kro har sine Restavratings- og Købmandslokaler, med den gamle Præstegaard paa den anden Side af Landevejen, der i Ærefrygt krummede sig i en stor Bue uden om Præstegaardshaven med dens gamle Valdnødde- og Morbærtræer. En senere Tid med mindre Ærbødighed og større Hastværk har med et rask Snit skilt Præstegaarden fra de dødes Have og lagt Landevejen lige ud.

Da endelig den ny Skoleordning indførtes ogsaa paa Ærø, overtog Mads Winther tillige Stillingen som Lærer og flyttede fra „Jøjnehuset“ op til Skolen. Den gamle Degnebolig blev derefter i Aaret 1826 omdannet til Fattighus med Bolig for 4 à 5 Familier hver med en lille Stump Have. Dette var det første Fattighjem, der oprettedes paa Ærø, maaske med Undtagelse af Kommunehuset i Marstal, der indrettedes enten kort før eller kort efter. Hædersbetegnelsen „Jøjnehuset“ bevarede Fattighuset dog, lige til det i Slutningen af Aarhundredet blev revet ned. Medens Degnen flyttede til Skolen, drog til Gengæld den tidligere Lærer Bauditz' Efterslægt som Fattiglemmer til det gamle Degnehus. Bauditz' Børn, Sara og Georg Bauditz, opholdt sig der i mange Aar, og ældre Folk mindes endnu den snurrige „Jaare“ med den visne Haand; hans højtidelige Tirader og hans Kunstfærdighed med Hensyn til at koge Blæk af Galdebær til Brug for Sandemanden var vel til sidst det eneste, der mindede om, at han var Søn af en Lærer.

Da Mads Winther i 1814 kom til Tranderup, var den dygtige Nicolai Schaarup Sognepræst der; han var særlig en ypperlig Kateket i Lighed med Provst Boesen

i Vigerslev, og den ny Degn har gennem Erfaringerne fra Veflinge antagelig formaaet at tilfredsstille sin ny foresatte. Da Pastor Schaarup i 1820 forflyttedes til Marstal, efterfulgtes han af Kromandssønnen fra Kettinge paa Als, Jørgen Knudsen, som 1835 kom til Hagenbjærg paa sin Fødeø. Derefter blev Peter Laurentius Husum Sognepræst, den sidste, som Mads Winther opnaaede at gøre Tjeneste under.

I Tranderup Skole fødtes Mads Winthers og Dorthea Langes to yngste Børn, det var to Drengene. Mads Winther fødtes den 1. Marts 1820, Kl. 7 om Eftermiddagen, og den 8. Marts — den ældre Broder Jens Frederiks Fødselsdag — 1822, Kl. 3 om Natten blev den sidste i Flokken født; han blev i Daaben nævnt efter Sognepræsten og fik Navnet Jørgen Knudsen Winther, et Vidnesbyrd om det gode Forhold, der bestod mellem det barnløse Ægtepar i Præstegaarden og den talrige Familie i Lærerboligen paa den anden Side af Vejen.

Lærer Winther og hans Hustru saa efterhaanden Børnene vokse op og komme i Vej, særlig i Rudkøbing slog en stor Del af deres Eflerslægt sig ned og fandt blivende Hjemsted der. Ikke mindre end tre af hans Sønner blev næringsdrivende Borgere i Rudkøbing, en fjerde Søn blev Lærer i Nabosognet Bregninge, og da Alderen begyndte at gøre sig gældende hos Mads Winther, vendte den næst yngste Søn hjem fra Seminariet og blev hans Hjælpelærer. Døtrene blev gift, den ene med en dygtig Gaardmand, og den anden med en Lærer i et andet af Øens Sogne. I Skolen saa han sine Børnebørn Side om Side med de andre skolesøgende Børn. Men Manddommens Kraft var borte; den ranke Skikkelse bøjedes, og det tætte, rødblonde Haar og Skæg blev graat. Medens den største Del af Skolearbejdet

besørgedes af yngre Hjælpere, fordybede han sig i sine Erindringer og gennemlæste og ordnede de mange Breve fra Slægten vidt omkring, udfyldte med Optegnelser i Dagbøger og gamle Almanaker. Et righoldigt Familiearkiv havde han samlet sig; det vilde nu have været af stor, familiehistorisk Interesse, om vi kunde have haft det som Kilde til Efterretning om Slægten; men desværre gik det altsammen til Grunde ved hans Død, da Hjemmet opløstes, og hans alderdomssvækkede Hustru ikke evnede at tage Vare paa det.

Den 29. Juni 1849 døde Mads Terkelsen Winther, 72 Aar gammel; han begravedes den 5. Juli. Ved hans Grav takkede Pastor Husum ham for hans trofaste Arbejde i Skolens Tjeneste gennem omtrent et halvt Hundrede Aar og priste ham for den enfoldige Kristentro, han havde lagt for Dagen i al sin Færd.

Hans Hustru, der var saa svækket, at hun ikke kunde væрге sig selv, flyttede straks hen til Sønnen i Bregninge Skole, og der døde hun den 27. Juli 1852 i en Alder af 74 Aar; fire Dage efter begravedes hun ved Siden af sin Mand paa Tranderup Kirkegaard tæt nordøst for Korvæggen. Et massivt Jærnkors med Indskrift paa gav Oplysning om, hvem det var, som der gemtes under Mulde. Nu er Jærnkorset forsvundet, og Graven er sløjfet for at give Plads for yngre Slægters Støv.

Af det Børnekuld, der voksede op i Tranderup Lærerbolig, var Torkild Peter Winther den ældste; han fødtes i Veflinge den 17. Februar 1803 og nedsatte sig i en forholdsvis ung Alder som Købmand i Rudkøbing, hvor han den 17. November 1827 blev gift med Hanne Krøjer, Datter af Garvermester Krøjer; hun var født i

Rudkøbing den 23. Februar 1805 og døde allerede den 13. Maj 1839. Peter Winther selv blev heller ingen gammel Mand, han døde den 14. December 1849, kun 47 Aar gammel.

Den 4. August 1830 fødtes deres eneste Barn, en Datter, der fik Navnet Hansine Henriette Winther. Hun blev i November 1860 gift med sin Fætter Mads Christensen, født i Borgnæs paa Ærø 1838, død i Sørup ved Svendborg 1900. Han var kort før Brylluppet bleven Lærer ved Rudkøbing Borgerskole. Hansine Winther lever endnu og opholder sig i Sørup ved Svendborg hos en Plejedatter, der er gift med Karetmager Fløytrup. Ægteskabet med Mads Christensen var barnløst.

— Den næstældste Søn fra Tranderup Skole var Hans Henrich Winther, der fødtes i Veflinge den 16. November 1804. Han blev oplært i Hattemagerfaget som Bedstefaderen, efter hvem han havde Navn, og nedsatte sig i Rudkøbing, hvor han døde den 8. September 1877. Han viedes den 9. Marts 1833 til Signe Margrethe Mathiesen, Datter af Feldbereder M. L. Mathiesen i Rudkøbing; hun var født 1799 og døde den 18. Juni 1879. I dette Ægteskab fødtes der to Børn:

1. Dorteia Hansine Winther, født den 9. November 1833, død i Tullebølle den 29. Oktober 1908. Hun var gift første Gang 1856 med Hans Christian Rohde Andreasen, født den 10. September 1829, død den 4. August 1859; anden Gang med Mads Nielsen, født i Illebølle den 17. April 1825, død i Rudkøbing den 18. November 1883. I første Ægteskab var der to Børn:

- a. Jens Madsen Andreasen, født den 17. Juni 1857.
- b. Marie Hansine Henriette Andreasen, født den 6. Januar 1859.

2. Hans Henrik Winther fødtes den 6. Marts 1835 og døde ugift i Rudkøbing den 15. Avgust 1908.

— Den tredje af Mads Winthers og Dorthea Langes Sønner var Jens Frederik Winther, der fødtes paa Lyø den 8. Marts 1807. Efter Konfirmationen blev han forberedt til Optagelse paa et Seminarium og optoges 1825 paa Skaarup, hvor Seminariets Stifter, Provst Dr. Wedel, endnu virkede myndigt og med kraftig Haand; han kaldtes sædvanligvis „Paven i Skaarup“, fordi han var fuldt saa skrap som en anden myndig Præst i Sydfyn, Colding i Gislev, der af Folk i Almindelighed kaldtes „Kongen i Gislev“. I Aaret 1828 demitteredes Jens Winther fra Seminariet med Karakteren „Meget duelig med Udmærkelse“; sammen med ham demitteredes 17 andre unge Mennesker, hvoraf 2 fik samme Karakter som han; en særlig Karakter, „Udmærket duelig“, fik den senere Folketingsmand og mangeaarige Lærer ved Seminariet, Sønderjyden Iver Nielsen Meier, der til sidst var Sognepræst i Verninge og døde 93 Aar gammel i 1899.

I Aaret 1830, fra 1. Juli at regne, blev saa Jens Winther kaldet til Lærer og Kirkesanger i Bregninge paa Ærø, og der virkede han i 51 Aar til 1. Juli 1881, da han tog sin Afsked og for sin lange Tjeneste modtog Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Han døde i Rudkøbing hos sin ældste Søn den 26. Januar 1894 og begravedes paa Bregninge Kirkegaard. — En af hans Elever har gjort sit Navn særlig bekendt, det er den mærkelige dansk-amerikanske Præst, Claus Lauritsen Clausen, der gik i Bregninge Skole de fire første Aar, Winther var Lærer der.

Den 23. Januar 1836 blev Jens Winther gift med Caroline Laurentine Catharine Clausen, hun var Datter

af Skipper Peder Pedersen Clausen i Vesterbregninge og Hustru Anna Catharine Rønne. Caroline Winther blev født i Horsens den 29. Januar eller 1. Februar 1809 og døde efter 44 Aars Ægteskab pludselig den 5. Februar 1880. Det triste Dødsfald medførte antageligt, at hendes ellers saa livskraftige og virkelystne Mand søgte og fik sin Afsked.

I Ægteskabet fødtes følgende Børn:

A. Mads Christian Anton Winther, født den 26. Oktober 1836; Købmand i Rudkøbing fra 6. April 1862 til 1. Juli 1892; gift den 24. September 1862 med Marie Madsen, Datter af Møller J. Madsen, Dunkær Mølle paa Ærø, og født i Ærøskøbing den 12. Oktober 1844. Børn:

I. Jens Jørgen Winther, født den 16. December 1863; ugift; Købmand i Rudkøbing siden 1. Juli 1892. Nationalmusæets Repræsentant paa Langeland.

II. Anna Cathrine Caroline Winther, født den 22. Marts 1866; gift den 30. Maj 1888 med Hans Carl Sager Sølling, Søn af Distriktslæge Sølling i Lemvig og født den 7. Juni 1859, død den 30. Januar 1909. Børn:

a. Aage Emil Winther Sølling, født i Rudkøbing den 24. September 1889. Tandlægeeksamen 1909.

b. Anna Marie Winther Sølling, født den 13. Marts 1891.

c. Carl Winther Sølling, født den 22. Februar 1893.

d. Henriette Anthonie Winther Sølling, født den 7. Maj 1894.

e. Ellen Margrethe Winther Sølling, født den 6. Marts 1899.

III. Marie Winther, født den 5. Juli 1869; gift den 6. Maj 1904 med Rudolph Carl Cornelius Dons, født i Ringe den 11. Marts 1878, Søn af Distriktslæge

Cornelius Dons i Nyborg. R. C. C. Dons er cand. pharm. og Assistent i Sundhedskommissionens Laboratorium i København. Børn:

- a. Ellen Dons, født i København den 14. Oktober 1905.
- b. Erik Dons, født i Hellerup den 26. Marts 1909.

IV. Hans Christian Winther, født den 4. Juli 1873; Student fra Aarhus Katedralskole 1891. Magisterkonferens i Kemi den 3. December 1897. Dr. phil. den 13. September 1907. Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium. Gift den 25. Maj 1900 med Ellen Christine Vognsen, Datter af Bankdirektør P. Vognsen i Rudkøbing og født der den 8. Juni 1875. Børn:

- a. Annie Winther, født i København den 1. December 1901.
- b. Grete Winther, født i Hellerup den 29. Marts 1908.

B. Peter Clausen Winther, født den 3. November 1838, død den 19. Marts 1848.

C. Jens Frederik Winther, født den 11. Oktober 1840; Købmand i Svendborg i 40 Aar; død den 3. November 1909. Gift den 25. April 1866 med Oline Madsen, Datter af Møller J. Madsen, Dunkær Mølle paa Ærø (hun er altsaa en Søster til den foran nævnte Marie Madsen, der er gift med hendes Mand's Broder). Oline Winther fødtes den 10. April 1847 og døde den 12. Marts 1907. Børn:

I. Caroline Chatrine Winther, født den 15. Juni 1867; gift 1888 med Købmand i Holbæk, Viggo Rasmus Christoffer Elster, født i Næstved den 24. Februar 1854, død den 1. December 1901. Børn:

- a. Anna Alexandra Elster, født den 21. Januar 1890.

b. Jens Elster, født den 22. December 1891.

c. Jørgen Elster, født den 19. Marts 1897.

d. Ole *Johan* Elster, født den 8. Maj 1901.

II. *Anna* Katrine Winther, født 1869, død 1883.

III. *Jens* Frederik Winther, født 1871, død 1879.

IV. *Elise* Hansine Vilhelmine Winther, født den 3. April 1877.

V. *Jens Jørgen* Winther, født den 8. April 1880.
Sømand.

VI. *Anna* Winther, født den 26. April 1887.

D. Christian Winther, født den 28. Marts 1843,
død den 28. Februar 1859.

E. Theodor Winther, født den 28. Oktober 1845;
Købmand i Faaborg; ugift.

F. Ane *Chaterine* Winther, født den 19. Juni 1848, død i Grenaa den 21. November 1886; gift den 25. Juli 1871 med Skolebestyrer i Troense, senere i Grenaa, Bertelsen, født i Aastrup i Sønderjylland den 4. Maj 1846. Datter:

Marie Bertelsen, født i Rudkøbing den 10. December 1874; gift med en Købmand i Esbjerg.

G. Peter Tærkild Winther, født den 14. Oktober 1850, død den 29. Juni 1851.

— Den fjerde af Sønnerne fra Skolen i Tranderup var *Johannes* Christian Winther, der fødtes paa Lyø den 19. Juni 1809. Han slog sig paa Landvæsenet og købte 1841 en Gaard i Anderstrup i Hunseby Sogn ved Maribo; der levede han til sin Død 1886. Han var Lægdsmand og i en Aarrække Medlem af Sogneraadet. Da han satte Bo paa Gaarden i Anderstrup, giftede han sig med Ane Dorthea Rasmussen Sommer fra Østofte; hun var født den 18. December 1812 og døde den 13. November 1871. I deres Ægteskab fødtes der 10 Børn:

A. Mads *Rasmus* Winther, født den 28. Februar 1843; Gaardejer i Vaabensted; død 1905; barnløs.

B. *Thorkild* Frederik Winther, født den 5. Februar 1845; Gaardejer i Karleby paa Falster; gift den 13. September 1876 med Sofie Rasmussen, født den 13. September 1851. Ingen Børn.

C. Dorteia Winther, født den 21. September 1847, gift den 1. December 1871 med Lærer i Døllefjelde paa Lolland, Frederik Ludvig Lippert, Dannebrogsmænd, født den 29. Oktober 1847 i Lysemose ved Maribo, hvor Faderen var Gartner. Børn:

I. Agnes Lippert, født den 28. November 1872, gift med Postekspedient Christian Ferdinand Sophus Wolf-Jürgensen i Roskilde. Børn:

- a. Aly, født den 12. Juni 1903.
- b. Christian, født den 29. Januar 1905.
- c. Henrik, født den 10. Februar 1909.

II. Christian Ludvig Lippert, født den 9. Marts 1875; Lærer i Musse, viet den 12. Juli 1905 i Hillested til Rasmine Christine Jørgensen, født den 16. Oktober 1882 i Haaret i Hillested Sogn. Børn:

- a. Estrid, født den 10. Juni 1906.
- b. Frederik Ludvig, født den 11. September 1907; død.
- c. Elisabet, født den 11. Februar 1909.

III. Louise Dorteia Margrete Lippert, født den 26. December 1876, gift 1899 med Købmand og Brygger i Maribo Frederik Georg Nielsen. Børn:

- a. Frederik Gunnar, født den 22. Avgust 1900.
- b. Karen, født den 13. Juli 1902.
- c. Ernst, født den 17. November 1903.

D. Karen Winther, født den 9. Marts 1849, gift med Gaardejer Carl Kaare i Anderstrup. Ingen Børn.

E. Petrea Winther, født den 9. Marts 1849, død 1867.

F. Hans Henrik Winther, født den 19. August

1853; Gaardejer i Karleby paa Falster; gift 1. Gang den 20. December 1878 med Johanne Nielsen, der døde den 20. December 1890; gift 2. Gang den 15. Maj 1894 med Margrete Dorthea Rasmussen, født den 15. December 1861. Børn:

I. Johannes Christian, født den 29. November 1879.

II. Morten Rasmus, født den 16. Maj 1884.

III. Carl Frederik, født den 17. Maj 1888.

IV. Karen Petrea, født den 3. August 1895.

V. Johanne Dorthea, født den 27. April 1896.

VI. Ingeborg Margrete, født den 16. November 1898.

VII. Jenny Kristine, født den 12. Juli 1900.

VIII. Tora Boline, født den 12. Juli 1900.

G. Bodil Winther, født den 7. Februar 1855; ugift.

H. Birtha Kirstina Winther, født den 7. Februar 1855; gift 1885 med Bagermester Vilhelm Hoff i Maribo, født den 24. December 1851. Børn:

I. Vilhelm, født den 24. December 1886.

II. Hans Christian, født den 28. Februar 1889.

III. Anna Marie, født den 31. December 1890.

IV. Aksel Theodor, født den 31. December 1892.

V. Emil, født den 3. Marts 1894.

I. Jørgen Christian Winther, født den 18. April 1858; Købmand i Maribo; gift den 24. Juli 1885 i Rudkøbing med Charlotte Kampen, født i Nørre Nebel den 2. Maj 1863. Børn:

I. Johanne Marie, født den 18. Maj 1886.

II. Jørgen, født den 6. Juni 1888.

III. Holger Carl, født den 11. Februar 1890.

IV. Edith Charlotte, født den 27. Maj 1893.

V. Anna Margrete, født den 14. Maj 1895.

VI. Frede Christian Georg, født den 28. Juni 1905.

J. Hansine Henrikke Winther, født den 24. April 1860; gift den 14. Oktober 1883 med Smedemester Carl Andersen i Nakskov, født i Tunderup paa Falster den 6. April 1859. Hansine Henrikke opholdt sig en Tid hos sin Faders Næstsøskendebarn Andreas Gøtterup i Tunderup. — Børn:

I. Christine Andersen, født den 30. August 1884; gift den 3. Juni 1906 med Købmand Knud Suhr i Maribo, født i Raagelunde ved Nysted den 5. September 1879. Børn:

a. Kaj, født den 1. April 1907.

b. Karin, født den 6. September 1909.

II. Anna, født den 28. Februar 1887.

III. Vilhelm, født den 4. Juni 1889.

IV. Sofie, født den 1. Februar 1893.

— Mads Winthers og Dorthea Langes ældste Datter, Birthe Kirstine Winther, fødtes paa Lyø den 2. November 1811. Efter Konfirmationen i 1826 opholdt hun sig i nogen Tid hos sin ældste Broder i Rudkøbing og hjalp til i hans unge Husholdning. Derfra vendte hun hjem til Skolen og blev den 13. Marts 1834 viet i Tranderup Kirke til Ungkarl Laurits Hansen Christensen fra Borgnæs i Tranderup Sogn. Han var født den 17. Marts 1803 og var Søn af Gaardmand Albert Christensen, der ejede den Gaard, paa hvis Grund den gamle Borg „Stylteborg“ skal have ligget; det er den Borg, der har givet Byen Navn, og om dens Tilværelse minder endnu en formentlig Rest af Borggraven, der stadig kaldes „Borgkæret“. Det kan bemærkes at Albert Christensen og hans Nabo Laurits Petersen var de første Landbrugere paa Ærø, der ved at mergle deres Jorder

fik de udpiskede og udmagrede Agre til at give mangedobbelt Grøde; derved blev de Øens Foregangsmænd i et for Landbruget i det svundne Aarhundrede meget væsentligt Forhold.

Det unge Ægtepar tog efter ærøisk Skik Ophold hos Mandens Forældre, indtil Gaarden en Gang kunde tilfalde dem, og derfor betegnes Laurits Hansen i Kirkebogen ved de første Børns Daab altid som Insidder. Da han overtog Gaarden, drev han den med Dygtighed. Han døde den 16. Marts 1868. Birthe Kirstine sad derefter i mange Aar som Aftægtskone ogsaa efter, at Gaarden var gaaet over i fremmedes Hænder. Hun døde først den 20. Maj 1895 passet til det sidste af en trofast, gammel Pige, Kirsten, der tjente hende i et halvt Aarhundrede. I deres Ægteskab fødtes 6 Børn:

A. Ane Marie Christensen, født den 26. Avgust 1836, gift den 19. September 1856 med Gaardmand i Vindeballe i Tranderup Sogn Peder Andreasen Hansen (Vesten), født den 12. Marts 1833, død den 22. Marts 1894. Ane Marie bor nu hos sin Datter i Dunkær. I hendes Ægteskab fødtes 7 Børn:

I. Katrine Marie Hansen. født den 18. Juni 1858, gift den 4. April 1878 med Gaardmand i Dunkær i Rise Sogn, Hans Larsen, født den 1. Oktober 1852. Børn:

a. Ellen Marie Larsen, født i Vindeballe den 10. September 1879, gift den 19. April 1900 med Bygmester Laurits Jensen Caspersen i Rise, født i Vindeballe den 28. Juni 1877. Børn:

1. Rasmus Marius Caspersen, født den 30. Juli 1901.

2. Hans Larsen Caspersen, født den 20. Juni 1903.

3. Cecilie Marie Caspersen, født den 27. Oktober 1906.

4. Laurits Jensen Caspersen, født den 24. Februar 1909.
- b. Lars Larsen, født i Vindeballe den 26. December 1880. Købmand i Eureka i Kalifornien, gift den 14. Oktober 1907 med Carie Lilian Nelson. Børn:
1. Helene, født 1908.
 2. Katrine, født 1910.
- c. Ane Marie Larsen, født den 10. Februar 1883; gift den 11. December 1902 med Parcellist i Tranderup, Laurits Hansen Nielsen. Børn:
1. Niels Christian Nielsen, født den 17. November 1906.
 2. Hans Larsen Nielsen, født den 10. August 1910.
- d. Hansine Katrine Larsen, født den 14. Oktober 1884; gift den 6. Juli 1905 med Parcellist Hans Petersen, født den 13. December 1884. De bor paa Møllevejen ved Marstal. Børn:
1. Hans, født den 28. September 1905.
 2. Hans Laurits, født den 3. September 1907.
 3. Magdalene Juliane, født den 3. August 1908.
 4. Katrine Marie, født den 19. April 1910.
- e. Peter Andreas Larsen, født den 5. April 1887, gift den 6. Februar 1908 med Magdalene Juliane Petersen, født den 29. Maj 1889, Søster til hans ovenfor nævnte Svoger, Parcellist Hans Petersen. De har et Husmandssted i Kraghæs. Børn:
1. Katrine Marie, født den 9. Juli 1908.
 2. Hans, født den 18. November 1909.
- f. Hans Larsen, født den 4. Marts 1891.
- g. Dorthea Marie Larsen, født den 5. Juni 1894.
- h. Christen Hansen Larsen, født den 9. December 1897.

II. Knud Hansen, født den 2. Marts 1862, død den 9. Februar 1863.

III. Laurits Hansen, født den 7. Marts 1864, død den 19. Marts 1865.

IV. Knud Peter Hansen, født den 7. Marts 1864, Farmer i Ferndale i Kalifornien; omkom ved Drukning den 16. Juni 1905. Gift 1. Gang 1884 med Bodil Marie Olsen, født i Stokkeby paa Ærø 1866, død i San Francisco 1893. Gift 2. Gang 1896 med Carrie Jørgensen, født 1875 i Kalifornien; hendes Forældre Rasmus Jørgensen og Ane Margrete udvandrede i sin Tid til Amerika fra Dunkær paa Ærø. Efter Mandens Død har Carrie giftet sig igen med Laurits J. Lindemann fra Sønderjylland.

Knud P. Hansen havde i sine to Ægteskaber følgende Børn:

- a. Peter Andreas, født i Vindeballe den 21. Oktober 1888; Bogholder i Kalifornien.
- b. Albert, født den 19. Juli 1897.
- c. Louis Knut, født den 20. Avgust 1898.
- d. Anna Margretha, født den 19. Februar 1900.
- e. Maria Daughtersosa, født den 10. Januar 1903.

V. Laurits Hansen, født i Juni 1865, død s. A.

VI. Laurits Hansen, født i August 1867, død s. A.

VII. Laurits Albert Hansen Vesten (dette sidste Navn ved kgl. Bevilling af 1894), født den 25. Marts 1869; Student fra Odense Skole 1888; cand. phil. 1889; Redaktør af „Hjørring Amtstidende“ 1897, af „Næstved Avis“ 1904 og 1911 af „Svendborg Amts Dagblad“; gift den 30. September 1898 med LauraKatrine Marie Møller, født den 26. Marts 1870 i Nivaa i Karlebo Sogn, Datter af hans Faster Ane Marie Hansen og Teglværksejer i Karrebækstorp Rasmus Møller.

Børn:

- a. En Datter, født den 25. December 1899, død 3 Dage gammel.
- b. Anna Vesta Marie, født den 24. Juni 1901, død den 26. November s. A.
- c. Anna Lavra Marie, født den 8. Septbr. 1903.

- d. Per Hanefeldt Winther Vesten, født den 17. Januar 1907.
- e. Agnete Katrine, født den 20. Oktbr. 1908.
- f. Inge Merete, født den 8. Oktober 1910, død den 24. December s. A.

B. Albert Christensen, født den 21. Oktbr. 1837. Han blev den 26. Marts 1861 gift med Ane Margrete Hansen, en Søster til hans ovenfor nævnte Svoger P. A. Hansen (Vesten); hun var født 1837. Albert Christensen deltog som Dragon i Krigen 1864 og overtog efter Faderens Død Gaarden i Borgnæs. Da hans Kone i Aaret 1873 døde, solgte han Gaarden og drog til Jylland, hvor han først ejede Ravngaard i Hadsten Sogn og senere en Gaard med Mølle i Esby paa Helgenæs. I Aaret 1877 giftede han sig anden Gang med Ane Margrete Petersen fra Skød, født 1850. Albert Christensen døde i Esby 1887. Enken er gift anden Gang: Børn:

I. Laurits Hansen Christensen, født den 30. September 1861; Seminarist fra Jellinge 1884 med 1. Karakter; Lærer ved Særslev Højskole, derefter Lærer i Saltøby i Vallensved Sogn, Lærer og Kirkesanger i Vesteregede og sidst i sit Fødesogn Tranderup paa Ærø, hvor han beklæder sin Oldefaders gamle Embede. Han blev gift i Vallensved den 23. April 1890 med Kristine Jensen, født den 11. September 1863, Datter af Gaardejer Jens Jensen i Saltøby.

En Datter: Gerda, født den 7. September 1894.

II. Knud Christensen, født den 11. September 1865, død i Hovlbjærg 1891, gift med Katrine Holst fra Esby paa Helgenæs. Børn:

- a. Albert Christensen.
- b. Ane Margrethe.

III. Albert Christensen, født den 9. Januar 1868; Handelsmand i Kalifornien; ugift.

IV. Katrine Marie Christensen, født den 26. December 1868, gift i Jowa i Amerika med Christian Hansen fra Sønderborg. 4 Børn.

V. Birthe Kirstine Christensen, født den 11. April 1870; gift i Jowa. 3 Børn.

VI. Ane Marie Christensen, født den 3. December 1873; død i Amerika.

VII. Albert Christensen, født 1878.

C. Mads Christensen, født den 24. Septbr. 1838. Efter Konfirmationen blev han forberedt til Optagelse paa Seminariet og dimitteredes fra Skaarup 1860 med Karakteren „Meget duelig“. Samme Aar blev han ansat som Tredjelærer ved Borgerskolen i Rudkøbing; paa Grund af et Halsonde tog han sin Afsked 1879 og købte Ejendommen „Aldersro“ i Sørup Sogn ved Svendborg; denne Ejendom solgte han senere igen og byggede en Villa „Søro“ ved Sørup Sø, og der døde han den 5. Juni 1900. Han blev i November 1860 gift med sit Søskendebarn Hansine Henriette Winther, Datter af Købmand Peter Winther i Rudkøbing; hun er født den 4. Avgust 1830. Ægteskabet var barnløst.

D. Dorthea Christensen, født den 19. Januar 1841; hun blev den 17. Juni 1859 gift med Skrædermester Claus Lauritsen i Vindeballe, født den 13. April 1829. Dorthea Lauritsen døde den 8. December 1908. Børn:

I. Ane Katrine Lauritsen, født den 15. April 1860; død ugift den 22. Februar 1888.

II. Knud Knudsen Lauritsen, født den 20. September 1861; dimitteret fra Jellinge 1885 med første Karakter; aftjente sin Værnepligt som Løjtnant ved Fodfolket. Lærer ved Svendborg Borgerskole. Gift den 21. September 1893 med Thora Gomine Emilie Bondo, født den 31. December 1869; Datter af Skibskaptejn Bondo. Børn:

a. Dorthea Emilie Bondo-Lauritsen, født den 26. Avgust 1894.

b. Margrethe - Bondo-Lauritsen, født den 7. December 1895.

c. Oluf Bondo-Lauritsen, født den 12. Januar 1899.

III. Laurits Hansen Lauritsen, født den 28. Januar 1863; Parcellist i Vindeballe; gift 1902 med Ane

Margrethe Petersen, født den 18. September 1874, Datter af Skræder P. A. Petersen. Børn:

- a. Dortha Lauritsen, født den 11. April 1903.
- b. Peter Albertsen Lauritsen, født i Marts 1905.
- c. Ellen Katrine Lauritsen, født den 30. April 1909.

IV. Albert Christensen Lauritsen, født den 16. Juni 1865. Gift 1893 i San Fransisco med Sofie Møller, Datter af Bager Møller i Dunkær.

En Søn: Albert Lauritsen, født 1900.

V. Mads Peter Lauritsen, født den 27. Marts 1867. Skræder i London; gift 1893 med Britha Lembke, født i København.

En Datter: Eleonora Lauritsen, født den 13. September 1893.

VI. Birthe Kirstine Lauritsen, født den 20. Maj 1868; gift 1901 med Tøffelfabrikant i Ærøskøbing Niels Jensen Petersen, født i Tranderup 1873. Børn:

- a. Peter Petersen, født den 6. April 1903.
- b. Karl Petersen, født den 8. December 1905.

VII. Dortha Lauritsen, født den 27. Maj 1870; gift 1. Gang i San Francisco med Sømand Laurits Christensen, født i Olde paa Ærø, død 1908. Gift anden Gang 1910 i San Francisco med Drejer Niels Christoffersen, født 1871 i Slagelse.

En Søn: Louis Theodor Christensen, født den 5. Juni 1895.

VIII. Ane Margrethe Lauritsen, født den 22. Juni 1873; ugift.

IX. Claus Christian Lauritsen, født den 20. Juni 1876; gift i San Francisco 1901 med Cecilie
Børn:

- a. Claud Lauritsen.
- b. Melvin Lauritsen.

X. Ane Marie Lauritsen, født den 17. Marts 1878, ugift.

XI. Christen Peter Lauritsen, født den 4. Februar 1882. Købmand i Svendborg; gift den 21. September

1907 med Meta Kirstine Jensen, født den 20. December 1884; Datter af Købmand Jensen i Svendborg.

E. Laurits Hansen Christensen, født i Borgnæs den 18. Februar 1843. Karetmager i Borgnæs til 1873; Landmand i Skaane; senere havde han en Møbelforretning i Bjuf, og driver nu samme Sted et Afholdshotel. Han blev gift den 17. Maj 1866 med Anne Katrine Hansen, født i Dunkær den 26. Marts 1842, Datter af Peder Lassen Hansen. Børn:

I. Gertrud Marie, født i Borgnæs den 6. August 1866; gift den 18. December 1885 med Boreformand i Billesholms Kulgrube Niels Andersson, født den 28. Maj 1852. Ingen Børn.

II. Birte Kirstine, født i Borgnæs den 15. Maj 1869, gift med Skomager og Kommissionær i Helsingborg Nils Johansson Stadler, født den 31. Juli 1865. Børn:

a. Anna Fredrika Bernhardine, født den 30. December 1894.

b. Lauritz Ruben, født den 24. Maj 1907.

F. Christen Peder Christensen, født i Borgnæs den 16. Juni 1849. Han kom som Dreng i Huset hos Broderen Mads og afsluttede sin Skolegang i Rudkøbing, hvor han konfirmeredes af Pastor Steen 1864. I Aaret 1869 blev han privat dimitteret til Universitetet som Student, og i Sommeren 1877 tog han teologisk Embedseksamen samtidig med sit Næstsøskendebarn Torkild Winther. Efter en kort Øvelsestid som uordineret Medhjælper hos Pastor Wiedemann i Fredensborg blev han personel Kapellan hos Pastor Leth i Visby i Thy. 1882 blev han Sognepræst i Oddense i Salling, 1887 i Beder ved Aarhus og endelig 1902 i Vær ved Horsens. Gift den 16. September 1882 med Sophie Agnes Jansigne Lützhøft, født den 11. Marts 1858 paa Hovedgaarden Tanderup i Bedsted Sogn i Thy, Datter af Proprietær J. E. C. Lützhøft. Børn:

I. Christian Laurits Aage Lützhøft Christensen, født i Oddense den 7. August 1883, død i Aarhus den 11. Februar 1890.

- II. Anna Avgusta L.-C., født i Oddense den 25. April 1885, død i Aarhus den 11. Februar 1890.
- III. Holger L.-C., født i Oddense den 8. September 1886, Student fra Horsens Skole 1905; stud. med. & chir., Underlæge paa „Peder Skram“ i Sommeren 1911.
- IV. Jes Eske Christian L.-C., født i Beder den 18. Juni 1888; studerer Polyteknik ved Teknikum i Mittweida i Kongeriget Sachsen.
- V. Agnete L.-C., født i Beder den 29. Januar 1890, død den 18. Februar 1894.
- VI. Aage August Børge L.-C., født i Beder den 30. November 1891. Uddanner sig som Landmand paa Nordskov ved Ringe hos Jægermester Sporon-Fiedler.
- VII. Agnes Augusta Elisabeth L.-C., født i Beder den 22. August 1893; uddanner sig i Tegning og Maling.
- VIII. Petra Agnes L.-C., født i Beder den 3. Marts 1895.
- IX. Arne Holten L.-C., født i Beder den 20. April 1897.
- X. Anna Ingeborg L.-C., født i Beder den 20. Juni 1899.

— Den anden Datter fra Skolen i Tranderup var Bodel Chatrina Winther, der fødtes paa Lyø den 21. April 1814. Hun blev 1840 gift med Lærer og Kirkesanger i Søby paa Ærø Ole Clausen Olsen. Olsens Forældre ejede „Stedet“ ved Graasten i Rise Sogn; han fødtes den 29. Maj 1814 og dimitteredes fra Skaarup Seminarium 1838 med Karakteren „Meget duelig. Aaret efter blev han ansat som Lærer i Søby og virkede der til sin Død den 18. Oktober 1873. Bodel Chatrina Winther døde den 17. April 1856. Børn:

A. Claus Andersen Olsen, født den 12. August 1841, død den 6. April 1894; gift 1863 med Christine

Margrethe Harding, født i Ærøskøbing den 3. Juni 1836, død i Ribe den 30. April 1903. Børn:

I. Bodil Chaterine Elise, født den 3. Juni 1864, gift den 21. Avgust 1891 med Knud Anton Knudsen, født i Orte paa Fyn den 21. Avgust 1864; Søn af Gaardejer H. P. Knudsen, Student fra Odense 1883, cand. theol. den 15. Juni 1889, Gymnastikeksamen i Stockholm 1891. Lærer ved Ryslinge Højskole 1891—95, Leder af et Institut for Sygegymnastik samt Lærer ved N. Zahles Skole og N. H. Rasmussens Gymnastikinstitut 1895—98. Leder af Statens 1-aarige Lærerkursus i Gymnastik 1898—1904. Gymnastikinspektør 1904. R. af D. den 15. Marts 1905. — Redigerede „Ungdom og Idræt“ 1897—1901. Har udgivet „Om Sport“, „Grundsætninger for Gymnastikundervisning“ og „Øvelseslære“. Børn:

- a. Karen Margrethe, født den 13. Maj 1892.
- b. Hans Peter, født den 18. Januar 1894.
- c. Ingrid Augusta, født den 2. Januar 1896.
- d. Knud Torkild, født den 2. Marts 1900.
- e. Kirsten Mildrid, født den 8. Marts 1903.
- f. Eva Magdalene Elise, født den 20. Avgust 1906.

II. Else Chatrine Augusta, født den 29. December 1865, gift den 16. November 1895 med Gaardejer Valdemar Hansen i Haslev, født i Langevraa den 4. Juni 1865. Børn:

- a. Svend Johan, født den 3. November 1896.
- b. Sigrid Margrethe, født den 16. Novbr. 1898.
- c. Else Christine, født den 14. Juli 1906.

III. Ole Clausen Olsen, født den 17. December 1867; opholder sig i Amerika; gift 1895 med Karen Andersen, født den 26. November 1863. Børn:

- a. Marie Christine, født den 10. Marts 1896.
- b. Claus Arild Olsen, født den 2. Febr. 1898.
- c. Vagn Herluf Olsen, født den 2. Avgust 1899.
- d. Erik Arrebo Olsen, født den 27. Maj 1901.

IV. Christine Cecilie Olsen, født den 16. Oktober 1869. Ansat paa Gymnastikinspektørens Kontor.

B. Mads Theodor Olsen, født den 10. Avgust 1843; dimitteredes fra Skaarup Seminarium 1864 med Karakteren „Duelig“; han tog derefter Studentereksamen, men rejste saa til Amerika; han var i en Aarrække dansk Konsul i Omaha. Gift med Lina Biltz, født i Springfield i Massachusets. Ingen Børn.

C. Caroline Olsen, født den 16. Maj 1846; gift den 8. Avgust 1872 med Knud Christian Knudsen, født i Olde paa Ærø den 23. Juli 1843, Søn af Bødker Erik Knudsen. Dimitteret fra Blaagaard Seminarium 1866. Huslærer i Knardrup, Friskolelærer i Gandløse, Forstander paa Emdrupborg Højskole og endelig 1879 Forstander for Karise Højskole til 1910. R. af D. den 1. Oktober 1909. Bor nu i Hellerup. Ingen Børn.

— Den næst yngste af Børnene, som voksede op i Tranderup Skole var Mads Winther, der fødtes den 1. Marts 1820. I en Alder af 21 Aar dimitteredes han fra Skaarup Seminarium med Karakteren „Duelig“; i samme Hold var ogsaa den senere saa bekendte Folketingsmand Kaptejn Jagd. Mads Winther var i nogen Tid Hjælpe-lærer hos Faderen, men 1845 kom han som Lærer til Kraarup i Vaabensted Sogn paa Lolland, hvor han altsaa var i Nærheden af sin ældre Broder Johannes i Anderstrup. Den 13. Oktober 1847 blev han gift med Maren Hansen, Datter af Hans Pedersen, der ejede Vandmøllen i Borgnæs. I Aaret 1850 flyttede Mads Winther atter hjem til sin Fødeø, idet han blev Lærer ved Dunkær Skole, hvor han virkede i 43 Aar, til han tog sin Afsked i 1893, ved hvilken Lejlighed han fik Dannebrogskorset. Han flyttede saa til Tranderup, hvor han døde den 15. Marts 1900, 80 Aar gammel. Hans Hustru døde den 10. April 1909. I deres Ægteskab fødtes i Kraarup en Datter:

Marie Winther, født den 30. Oktober 1849, gift den 29. Avgust 1876 med Skibskaptejn Rasmus K. Erichsen fra Ærøskøbing, født den 5. Avgust 1850. Han købte 1883 Olde Mølle, som han siden har drevet sammen med Møllegaarden. Han er Formand for Ærø Landboforening. Døtre.

I. Anne Marie, født den 11. Avgust 1877, gift den 6. April 1899 med Landmand R. N. Jørgensen i Rise. Datter:

Anna Marie, født den 30. Juni 1900.

II. Margrethe Frederikke, født den 20. September 1879, gift den 9. Maj 1907 med Møller i Dunkær Anders Hansen. Børn:

a. Ellen Marie, født den 10. Februar 1908.

b. Axel Frederik, født den 15. Juni 1909.

III. Petrine Pouline, født den 2. Marts 1882.

IV. Dagmar Johanne, født den 26. Decbr. 1890.

V. Birtha Frederikke, født den 4. Juni 1892.

— Den yngste Gren af Ærøgruppen stammer fra Jørgen Knudsen Winther, der fødtes den 8. Marts 1822. Efter Konfirmationen kom han til Rudkøbing i Handelslære, og der etablerede han sig 1847 som selvstændig Købmand. Den 9. Avgust 1850 giftede han sig med Marie Pouline Ploug, født i Rudkøbing den 25. Avgust 1820, Datter af Skomagermester Johan Peter Ploug. Hun døde den 24. Maj 1898, og Winther afstod da sin Forretning og flyttede til København, hvor han døde den 29. Januar 1910, omtrent 88 Aar gammel. Børn:

A. Johan Therkild Winther, født den 18. Juli 1853; ugift.

B. Theodor Peter Christian Winther, født den 12. Juni 1866, gift 1895 med Henriette Thomine Cathinca Svanekiær, født i København den 25. Februar 1864, Datter af Toldforvalter i Vejle Edvard Emilius Theodor Svanekiær. Børn:

I. Jørgen Edvard Winther, født den 2. Maj 1896.

II. Poul Henrik Winther, født den 15. Marts 1898.

Bevtoftgruppen.

Medens alle Sønnerne fra Tislundgaarden forlod Hjemegnen og drog langvejs bort, forblev begge Døtrene knyttede til den Plet, hvor de var født, den ene til sin Dødsdag, den anden, til hun blev en gammel Kone, der havde endt sin Livsgærning.

Den ældste af de to Søstre var Tvillingen Anne Kirstine, der fødtes den 4. Avgust 1780. Hendes Tvillingbroder Johannes døde 20 Dage gammel. Begge Børnene blev hjemmedøbt af Pastor Gutfeld; men da de aldrig siden blev fremstillede i Kirken til Daabens Bekræftelse, findes deres Navne ikke indført i Kirkebogens Fortegnelse over dem, der er født i Aaret 1780. Dette havde til Følge, at Anne Kirstine senere hen aldrig havde rigtig Rede paa sin Alder, men blev regnet for at være to Aar yngre, end hun i Virkeligheden var; at det netop er to Aar, der regnes forkert, lader formode, at hun ved en eller anden Lejlighed, hvor Kirkebogen er bleven adspurgt, er bleven forvekslet med sit Søskendebarn og Svigerinde, Skibskaptejn Peter Winthers Hustru, der er den eneste Anne Kirstine, der findes indført blandt de fødte i Aarene omkring 1780; hun var som tidligere nævnt født 1782. Vi har altsaa ikke Lov

til at tilskrive den meget omtalte kvindelige Aldersforfængelighed den lille Formindskelse af Aarenes Tal.

Anne Kirstine var ganske sikkert alt andet end forfængelig. Beskeden og stille og maaske mindre stærk af Helbred færdedes hun omkring Faderen, medens alle hendes Søskende drog bort hver ad sine Veje. Da Terkel Petersen i Aaret 1808 afstod Gaarden i Gøttrup til Søstersønnen Mads Hansen og drog til Vraa i Bevtøft Sogn til Datteren Merret, tog Anne Kirstine fat paa Kniplepindene for paa den Maade at tjene det lidet, hun behøvede til sin beskedne Livsførelse, og hjalp forøvrigt til rundt om i Gaardene, naar der indtraf travle Tider i Vaar og Høst, eller naar der skulde være stor Tilstelning ved Bryllup eller Barnedaab og deslige Festligheder.

Efter Faderens Død 1812 vedblev hun at være knyttet til Bevtøft; her boede jo hendes nærmeste paa-rørende der paa Egnen. I Kirkebogens Fadderlister nævnes hun af og til, saaledes da Peder Madsen paa den store Gøttrupgaard havde Sønnen Peder Westergaard til Daabs, og 1814, da Hans Nissens Søn i Vraa blev døbt med Navnet Peter Winther Casse. Navnet kunde tyde paa en eller anden Slægtsforbindelse med Wintherfamilien.

Den 5. Juli 1817 blev saa Anna Kirstine Winther viet til Indsidder Hans Eschildsen i Bevtøft, der var født i Aaret 1774; han var altsaa 43 Aar og Anne Kirstine 37; i Kirkebogen opgives hun i Overensstemmelse med, hvad der foran er bemærket, til 35 Aar.

I dette Ægteskab fødtes den 7. December 1819 en Søn, der i Daaben fik Navnet Eschild Hansen Winther; han konfirmeredes i Bevtøft Kirke 1837; men derefter forsvinder Faderens og Sønnens Navne af Kirkebogen, antagelig er de flyttet andet Steds hen, og det er ikke lykkedes at opspore dem. Om Anne Kirstine

oplyser Kirkebogen derimod, at hun døde den 3. Januar 1821, 39 Aar gammel, hvilket vil sige 40¹/₂ Aar.

— -- —

Om Søsteren Merret Winther og hendes Efterslægt vides der adskilligt mere. I et halvt Aarhundrede var hun og hendes Livsgæring knyttet til det højtideligste og intimeste af Befolkningens Liv i Bevtoft og Omegn, idet hun i denne lange Tid virkede som Jordemoder der. Naar man nævner Navnet Merret „Fostermoder“ for en aldrende Bevtoftmand eller Bevtoftkvinde, klarer Ansigtet uvilkaarligt op, og Tankerne fordyber sig i Minder, muntre saavel som alvorlige. Hun var den første, der bød deres Forældre velkommen her til denne Verden, og hun tog imod dem selv, da de blev født. Merret Fostermoder var paa sin Vis en stærk Kvinde, der — navnlig i sine yngre Aar — med godt Humør og ægte jydsk Lune tog mod Verdens Tilskikkelser. Hun var Levendegørelsen af Wintherslægtens rent fysiske Livskraft og Livsmod. I den første Tid boede hun og hendes Mand i Vraa, senere flyttede de til Bevtoft og boede i et lille Hus lige overfor Præstegaardshaven paa den anden Side af Landevejen — i Huset bor nu en Skomager.

Merret Terkelsdatter Winther fødtes den 21. November 1781 i Tislundgaarden, og da Faderen flyttede til Gøttrupgaarden, fulgte hun med sammen med de andre Søsken. I de første Aar efter Aarhundredskiftet, da alle Brødrene var draget hjemme fra, saa Faderen maatte tage fremmed Hjælp til Gaardens Drift, kom der i Tjeneste hos ham en Karl fra Brendstrup i Rødding Sogn ved Navn Christian Pedersen, og mellem ham og Merret Winther udviklede der sig et Kærlighedsforhold. En Frugt af dette Forhold blev en lille Pige, der kom

til Verden den 10. Avgust 1803 og blev døbt den 14. Avgust med Navnet Bodil efter Merrets Moder; men først den 30. September samme Aar blev Merret og Christian Pedersen viet i Tislund Kirke. Der er ingen Tvivl om, at den alvorlige Terkel Winter med Græmmelse har bemærket, at Pastor Mechlenburg, der saa bravt havde taget sig af hans to Sønner, i Kirkebogen gav Datteren Vedtegnelsen „S. T.“, hvilket skal sige „sine titulo“, „uden nogen nærmere Betegnelse“, da han ikke har kunnet give hende Hædersnavnet „Pige“. Hele dette kedelige Forhold frembragte i nogle Aar en vis Kølighed mellem Fader og Datter, ogsaa af den Grund, at Faderen mente, hendes Valg kunde have truffet en Mand med en støttere Karakter.

Christian Pedersen og Merret Winther drog efter Brylluppet til Vraa i Bevtøft Sogn, hvor Christian Winther, som Manden al Tid senere blev kaldt, ernærede sig og sin Familie som Arbejder. Den driftige Merret fik imidlertid gjort Udvej til, at hun kunde blive uddannet som Jordemoder, og efterhaanden blev det hende, der tog Styret i det lille Hjem. Da Tiden havde lagt et forsonende Skær over det, der tidligere skilte hende fra Faderen, tog denne i 1808 Ophold hos hende, og der døde han, som tidligere nævnt, 1812.

I Vraa er de fleste af Merret Fostermoders Børn fødte. Bodil, der fødtes i Gøttrup, er omtalt. Den 6. September 1806 fødtes Sønnen Peter; den 19. Februar 1809 Datteren Anne Cathrine; den 29. Marts 1811 Anne Christine; den 2. November 1813 fødtes Sønnen Terkel Peter, og den 16. Avgust 1816 blev Hans født.

Jordemoderboligen i Bevtøft var derefter i mange Aar Merret Fostermoders Hjem, og i Præstegaarden paa den anden Side af Vejen fandt hun hos Pastor Juul en

god Støtte, hos hvem hendes Børn den ene efter den anden fik gode Pladser, da den Tid kom, hvor de skulde sørge for sig selv.

Merret Fostermoder og hendes Mand naaede at holde Guldbryllup den 30. September 1853. Halvandet Aar derefter døde Christian Pedersen den 23. April 1855. Merret var den Gang 74 Aar, og det kan ikke undre, at hun nu følte Trang til Hvile efter en lang og vistnok ofte slidsom Arbejdsdag. Hun flyttede derfor fra Bevtøft til sin yngste Søn Hans, der boede i Øster Højsted nordøst for Tønder. Hos ham levede hun endnu i mange Aar og døde først den 16. Januar 1872 i en Alder af $90\frac{1}{4}$ Aar. Hun begravedes paa Højsted Kirkegaard den 23. Januar.

Om Merret Fostermoders Sønner ved man nogende udtømmende Besked, hvorimod det er grumme lidt, der vides om Døtrene.

— Den ældste af Børneflokken var Bodil, der fødtes i Gøttrup den 10. Avgust 1803; hun levede endnu, da Moderen døde 1872, og boede da i Frørup tæt oppe ved Grænsen, hvor hun var gift med en Mand ved Navn Ellegaard. De havde en Datter, der var gift og boede i Skovlund, men som er død. Dette er foreløbig alt, hvad der vides om den Gren af Familien.

— Sønnen Peter Winther, der fødtes i Vraa den 6. September 1806, kom efter nogle Aars Tjenestetid i Præstegaarden til Haderslev Næs, hvor hans Mørbroders Slægt havde slaaet sig ned, og i Vilstrup Kirke viedes han den 8. Septbr. 1838 til Sille Marie Lauesen, Datter af Indsiddet Jens Jørgensen Aller og Marie Pedersdatter. Sille Marie var født den 20. September 1806 i Sønder Vilstrup.

Peter Winther erhvervede sig senere et Landbolssted i Sønder Vilstrup, og der fødtes hans eneste Barn, Sønnen Jens Peter Winther, den 19. Januar 1840, døbt den 26. Januar. Den 13. November 1878 døde Sille Marie og blev begravet den 17. Aaret efter døde Peter

Winther, den 12. September, og blev begravet 4 Dage efter. De sidste Aar var han Aftægtsmand.

Sønnen Jens Peter Winther blev konfirmeret i Vilstrup Kirke 1856 og slog sig derefter paa Murerhaandværket. Den 8. November 1867 blev han gift med Mette Catharina Pallesen, hun var Datter af Husmand Kristen Pallesen og Mette Marie Hansdatter fra Grøndal-lund i Læborg Sogn, tæt nord for Grænsen. Baade Jens Peter Winther og Mette Catharine lever endnu og har et lille Hus i Hovst i Vilstrup Sogn. I deres Ægteskab er der kun en Søn, Peter Winther, født den 9. December 1868, konfirmeret 1885. Han er ugift.

— Merret Fostermoders næste Barn var Datteren Anne Cathrine, der fødtes den 19. Februar 1809. Hun tjente først i Præstegaarden, senere blev hun gift med Smeden i Ø. Lindet, med hvem hun havde i det mindste en Datter. En Datterdatter af Anne Cathrine bor nu paa Galsted Mark ved Bevtøft, som Enke efter Kaadner Nis Riis. Hun er Moder til 5 Børn, af hvilke Navnene kendes paa følgende fire: Margrete, Pouline, Leonhard og Nis; endvidere er der en Datter. Anne Cathrine døde vistnok før Moderen.

— Datteren Anne Christine fødtes i Vraa den 29. Marts 1811 og tjente ligeledes i Bevtøft Præstegaard i en Aarrække. Da saa en Søn af Pastor Juul nedsatte sig som Købmand i Haderslev, overgav Præsten Sønnens Husstyrelse i hendes Hænder, og der i Købmandsgaarden var hun indtil hun blev gift med Gaardskarlen Lars. Det har ikke været muligt at faa Oplysning om, hvorvidt der findes nogen Efterslægt af disse to. Anne Christine maa ogsaa være død før Moderen, da hun ikke nævnes blandt dennes efterlevende Børn.

— Den næstyngste af Børnene fra Jordemoderhuset i Bevtøft var Terkel Peter Winther, der fødtes i Vraa den 2. November 1813. Efter i nogle Aar at have tjent i Præstegaarden, kom han til Hygumegnen tæt oppe ved Kongeaaen. Det var lige efter Afslutningen af den Periode, som dér i Grænseegnene sædvanlig kaldes den store Smuglertid; men selvfølgelig smugledes der bravt ogsaa efter den Tid, og Terkel Winther tog livlig Del

i disse natlige Ture, hvor det gjaldt om at skaffe de toldpligtige Varer over Grænsen og en Mil ind i Heden uden at blive nappet af Toldbetjentene. Det morede ham i hans Alderdom at fortælle om de mange Snedigheder, som Smuglerne og Toldkarlene søgte at overbyde hinanden med.

Hvorledes denne ejendommelige Toldgrænse, der skar sig tværs igennem dansk Land med mange kongelige danske Undersaatter syd for Grænsen, er opstaaet af de fra Oldtiden stammende gamle Toldforhold, kunde det være interessant at udvikle i Enkeltheder, men det ligger ikke for her, hvor vi vil nøjes med at optrække Hovedlinjerne. Oldtiden havde sin Bytold, Markedstold og Vejtold, men lige saa længe der har været Told, har der ogsaa været Smuglere. Tolden var forskellig paa de forskellige Steder, og da man efter Reformations-tidens Kampe begyndte at arbejde paa Landets Styrkelse og Enhed, forstod man snart, at der i disse Afgifter og deres vekslende Størrelse laa en Anledning til Splittelse. Lidt efter lidt maatte derfor disse lokale Toldafgifter forsvinde, og de erstattedes af en betydelig forhøjet Grænsetold. Men da denne Overgang havde fuldbyrdet sig, havde vore Forhold i Sønderjylland desværre udviklet sig gennem Udstykninger og Forleninger, hvis Omraader var lagt imellem hverandre, paa en saadan Maade, at hele dette Land maatte blive udenfor Toldenheden, og det blev dets Nordgrænse og ikke dets Sydgrænse, som kom til at danne Skellet.

Naar man talte om Told, mente man fra først af hovedsagelig kun Kvægtold. Den aldeles overvejende Del af de Dyr, der dreves fra Nørrejylland over Toldgrænsen, kom ad tre Veje, der alle løb sammen i Foldingbro. Disse Veje betegnedes ved Bedestederne saaledes: 1) Borris—Sønderomme—Grindsted—Heinsvig—

Hovborg—Foldingbro; 2) Nørresnede—Jelling—Randbøl—Bække—Foldingbro; 3) Vårde—Endrup—Holsted—Foldingbro. Her i Foldingbro maatte alt Kvæget passere Kongeaaen for derefter at føres til Ribe eller Haderslev. Da nu Kvægtolden 1542 forhøjedes til 20 Sk. pr. Hoved, blev det i Løbet af Aarhundredet nødvendigt at sætte Vagt ved Aaens Vadesteder; Kongeaaen var paa den Maade ganske af sig selv bleven Toldgrænse, og fra den Tid førtes uafsladelig Krigen mellem Smuglerne og Toldkarlene. Dette at smugle gik aldrig ind i den almindelige Bevidsthed som noget, der var ulovligt og uhæderligt i samme Forstand, som andre ulovlige Haandteringer var det; det var Bedrifter, man pralede med, og det kunde hænde, at selv Præsterne blev antrufne i mislig Omgang med Toldbestemmelserne. Saaledes blev i Aaret 1729 de to Præster Jørgen Ravn i Farup og Christopher Barchmann i Vilslev, der begge drev stor Opdræt af Kvæg, idømt meget klækkelige Bøder; det var galt fat med nogle Opdrætsattester, og Jørgen Ravns Søn havde nok ogsaa smuglet en Drift Stude, ialt 50, over Grænsen.

Det var dog ikke al Tid, der var Krig mellem Smuglere og Toldere; i hvert Fald har man der ved den gamle Toldgrænse den Dag i Dag et Mundheld, som stammer fra Smuglertiden, og det lyder saaledes: „Nær en for en Pund Tobak o den jen Yv aa en Dukat o den an'en, hudden sku en saa ku sie?“ Dette tyder paa, at der ogsaa kunde udvikle sig et vist fortroligt Forhold mellem Lovens Haandhævere og Gavtyvene. — Men gjorde Toldkarlene deres Pligt, kunde det nok hænde, at de fik at føle, hvad der var Smuglertradition; mere end en Gang fandt man dem bagbundne paa Marken, en enkelt Gang paa den originale Maade, at et

Riveskaft var stukket ind gennem Frakkens ene Ærme, bag om Ryggen og ud af det andet Ærme, hvorefter den værgeløse Mand var lagt paa Ryggen, saa hans eneste Forsvar bestod i at sprælle med Benene i Luften og brøle om Hjælp.

Det var dog ikke blot Kvæg, der var Genstand for Smugling, men ogsaa Kramvarer, ja, efter Kvægtol- dens Ophævelse 1827 blev der kun smuglet Manufak- turvarer, Sukker, Spillekort og Porcellæn, Kaffe, Tobak og Brændevin, de saakaldte stempelpligtige Varer. Men netop denne Tid er det, der er bleven kaldt „den store Smuglertid“, fordi en Flok snilde Æventyrere blandt Beboerne ved Grænsen, de saakaldte Axelsønner, havde sat Smugleriet fuldstændigt i System under Samarbejde med Købmændene i Flensborg og de forvovne „Nissum- kræmmere“ oppe fra Ringkøbingegnen. Denne vel sam- menøvede Smuglerbande, hvis øverste Hoved vel nok var den ældste af Brødrene, J. Axelsen fra Mejlby i Lintrup Sogn, udførte mange æventyrlige Smuglertogter, hvorom der endnu gaar Sagn ved Kongeaaen; men efter et Par Katastrofer i 1827 og 1831, under hvilke der gik Menneskeliv i Løbet, hvorfor der blev idømt Tugt- og Forbedringshusstraf, blev man alligevel mere varsom med Smugleriet.

Det var ved denne Tid, at Merret Fostermoders næst yngste Søn Terkel Winther tog Ophold netop her i Midtpunktet for Smugleriet, og selv tog han Del deri. I Aaret 1837 købte han sig en Gaard i Holleskov i Føv- ling Sogn og giftede sig med en Pige fra Hygum. Denne Gaard drev han til 1850, da han købte en anden Gaard i Holsted. I Aaret 1870 overdrog han Gaarden til sin ældste Søn mod en aarlig Aftægt, og som Af- tægtsmand levede han endnu i 29 Aar; han døde den 18. Avgust 1899. Hans Hustru døde den 15. Januar 1890, 80 Aar gammel, hun var født 1810. De havde fire Børn, to Sønner og to Døtre.

A. Hans Winther blev født den 12. Juli 1841 og døde den 28. April 1898, altsaa et Aars Tid før Faderen. 1870 havde han overtaget Gaarden i Holsted. Han var gift og havde ialt 11 Børn:

- I. Therkild Winther, født 1872, Træskomand i Brørup, er gift og har 2 Børn, 11 og 9 Aar gammel.
- II. Mathias Winther, f. 1873, Gaardmand i Fitting i Vorbasse Sogn, er gift og har et Barn paa 5 Aar.
- III. Dorthea Winther, født 1875, gift med en Husmand i Ørting ved Odder; ingen Børn.
- IV. Marius Winther, født 1876, er Købmand ved Stakkroge i Sønderomme Sogn; han er gift og har 2 Børn, 12 og 9 Aar gamle.
- V. Hans Winther, født 1878, opholder sig i Holsted, ugift.
- VI. Jens Winther, født 1879, Forpagter i Vorbasse, gift.
- VII. Jesper Winther, født 1880, ejer Fødegaarden i Holsted; gift.
- VIII. Axel Winther, født 1881, Drejer i Holsted; ugift.
- IX. Peder Winther, født 1882, opholder sig i Foldingbro; ugift.
- X. Ludvig Winther, døde 1 $\frac{1}{2}$ Aar gammel.
- XI. Maren Winther, døde 1 Aar gammel.

B. Kristian Winther. Han var en stille og indsluttet Natur, der mest opholdt sig hos sine Forældre. 1892 giftede han sig med Bodil Bothilde Grøndal fra Gram; da hun døde 1906, blev han endnu mere indsluttet og døde Aaret efter. Ægteskabet var barnløst.

C. Marie Winther var gift med en Gæstgiver Fallesen i Kolding, efter hvis Død hun fortsætter Forretningen sammen med sine 3 Børn.

D. Kristine Winther var gift med Smed Nielsen paa Knoldkærsgaard i Vejrup Sogn; Manden er død, og Gaarden er overtaget af den ældste Søn. I Ægteskabet er født 4 Børn: a) Ane; b) Niels; c) Therkild; d) Line.

— Merret Fostermoders yngste Søn Hans Winther

fødtes den 16. Avgust 1816. Efter Konfirmationen var han først nogle Aar i Præstegaarden og kom derefter til Møller Jacobsen paa Hellevad Mølle som Avlskarl. Først i en Alder af 39 Aar giftede han sig med Ingeborg Lausten i Øster Højsted ved Tønder og fik med hende en lille Bondegård i hendes Hjemsgn. Ingeborg Winther døde imidlertid af Tuberkulose uden at efterlade sig Børn. og Hans Winther giftede sig derpaa anden Gang med en Gaardmandsdatter fra Soldrup i Hostrup Sogn mellem Tønder og Højsted; hun hed Cathrine Marie Petersen. I Sommeren 1870 blev Hans Winther angrebet af Ansigtsrosen og døde den 6. Juni; hans Hustru overlevede ham og sad Enke til sin Død den 18. Avgust 1891. I sidste Ægteskab havde Hans Winther 5 Døtre:

A. Ingeborg Marie Winther, født den 9. Marts 1859 i Øster Højsted, gift den 27. Marts 1884 med Gaardmand Jens Andersen Rhode i Østerhøjsted; de har 8 Døtre:

- I. Cathrine Marie, født den 30. November 1884, gift med Gaardmand Peter H. Haubroch i Bøgvad i Højsted Sogn.
- II. Anna, født den 23. Juli 1886.
- III. Oline Hansine, født den 23. Avgust 1888.
- IV. Emilie, født den 1. Juni 1890.
- V. Christine Louise, født den 26. Juni 1892.
- VI. Sophie, født den 7. Februar 1895.
- VII. Louise Auguste, født den 20. September 1897.
- VIII. Ingeborg Marie, født den 16. Septbr. 1899.

B. Merret Christine Winther, født den 5. Marts 1862; hun var gift med Købmand Andreas Jensen i Borrig i Brede Sogn. I Aaret 1890 døde hun af Tyfus efterladende sig 3 Børn, som alle er født i Bredebro.

- I. Cathrine Jensen, født 1885.
- II. Hans Winther Jensen, f. 1887.
- III. Claus Jensen, f. 1889, uddannet som Maskinist.

C. Ingeline Winther, født den 5. Marts 1862. Hun var gift med Gaardmand Hans Christian Nissen Ni-

elsen i Lundsgaard i Højsted Sogn; hendes Mand døde den 3. Juli 1894 og efterlod sig 3 Børn:

- I. Niels Nicolai Nielsen, født den 13. Juli 1885.
- II. Christine, født den 2. Marts 1887.
- III. Hans Winther Nielsen, født den 24. Marts 1890.

D. Christine Winther, født den 26. September 1865. Hun blev gift den 9. December 1886 med Købmand Carl Erich Christensen i Højer. I Aaret 1890 udvandrede de til Amerika og bosatte sig i Brooklyn ved New York. Efter en svær Fødsel med paafølgende vanskelig Operation døde hun paa et Hospital i Brooklyn den 28. Marts 1901, efterladende sig 5 Børn, hvoraf det mindste blev døbt ved Moderens Baare og fik hendes Navn. De to ældste af Børnene er født i Højer, de andre i Brooklyn.

- I. Christian, f. 1887.
- II. Marie, f. 1889.
- III. Christopher, f. 1892.
- IV. Anna, f. 1894.
- V. Carl, f. 1898 og død den 21. September 1900.
- VI. Christine, f. d. 18. Februar 1901.

E. Thomamine Winther, født den 26. Maj 1869. Hun er gift med forhenværende Gaardmand Peter B. Petersen; de bor nu i Vester Bov i Burkal Sogn. I Ægteskabet er født 2 Døtre, der begge døde som smaa.

Haarslevgruppen.

Den yngste af Terkel Winther og Bodel Madsdatters Børn var Hans Terkelsen Winther, der fødtes den 12. April 1784; hans Fødsel havde som tidligere omtalt Moderens Død til Følge.

Da Hans Terkelsen var en halv Snes Aar gammel, flyttede Familien til Gaarden i Gøttrup, og efter Konfirmationen begyndte han antagelig nogenlunde straks sin Efterskolegang hos Pastor Mechlenburg. I hvert Fald stillede han i Sommeren 1803, da Skaarup Seminarium aabnedes, til Optagelse der, og i Oktober begyndte han sammen med 10 andre Bondesønner og 1 Degnesøn paa det første Kursus, der blev afholdt i det af Sognepræsten Dr. Wedel oprettede Seminarium. Forstanderen selv ledede alene hele Undervisningen, indtil han 1807 fik en Andenlærer til Hjælp. Man kan ikke andet end faa Respekt for den Arbejdskraft, Dr. Wedel i de Aar lagde for Dagen, da han ved Siden af sin Præstegærning — som han ganske vist lig andre af Datidens Præster nærmest opfattede som en Bisag — som Regel havde 5 Timers daglig Undervisning.

Optagelsesprøven over de vordende Lærere var ikke meget lovende; adskillige af dem kunde hverken

regne eller skrive. Blandt dem har Hans Winther dog ikke været; vi ser ham nemlig $1\frac{1}{2}$ Aar efter blive dimitteret fra Seminariet med Karakteren „Meget godt“. Den almindelige Undervisningstid var ellers 3 Aar; men allerede i Sommeren 1805 var der 2 af Eleverne, som Forstanderen ansaa for modne nok til at blive dimitteret, og den ene af dem var Hans Winther, der altsaa aabnede Rækken af de mange Lærere, som Skaarup Seminarium har sendt ud over vort Land i de siden da svundne 100 Aar. Den anden, der sammen med ham forlod Seminariet, var den 25-aarige Jens Peter Jerndorf Storm, der havde opholdt sig i København og deltaget i Skærtorsdagsslaget 1801 paa Københavns Red om Bord i et af Orlogsskibene. Han var siden Degn og Skolelærer i Gudme til sin Død 1847.

Den ældre Broder Mads Winther forlod, som det tidligere er nævnt, i Høsten 1805 sin Stilling i Veflinge; men kort efter knyttedes den yngre Broder til Bogenseegnen, hvor han med en kort Afbrydelse forblev til sin Død. Den 2. November 1805 blev han nemlig kaldet til Lærer ved Borgerskolen i Bogense; her var han, til han i 1808 blev Lærer ved Lahns Stiftelse i Odense, hvor han deltog i Barneundervisningen. Fire Aar senere, i Aaret 1812, kom han til Hindevad som Lærer og Degn ved Haarslev Kirke. Hindevad Skole ligger $\frac{3}{4}$ Mil sydvest for Veflinge, hvor Broderen tidligere havde virket, en Del af Hindevad By hører endog til Veflinge Sogn. Hindevad Skole ligger ved en Vejknude, hvorfra der fører Landeveje til alle Byerne paa Fyn: Mod Øst gaar den lige Vej til Odense, den fortsætter sig mod Vest til Middelfart; mod Nord gaar Landevejen til Bogense, og mod Syd fører den til Assens og Faaborg.

Det kunde ligge nær at sætte Hans Winthers Kal-

delse til Hindevad i Forbindelse med Broderens Ophold i Veflinge. Provst Boesen i Vigerslev, Mads Winthers Sognepræst, var jo Provst i Skovby Herred, hvortil hans Nabosogn Haarslev hører, og han var knyttet i nært Venskab til Pastor Rasmus Balslev i Haarslev Præstegaard, sammen med hvem han var Midtpunktet for den Kreds af vestfynske Præster — Boesens Broder i Faaborg, Knudsen i Nørrenæraa, Clausen i Sønderby og senere Leth i Svanninge — der i Aaret 1800 havde sluttet sig sammen for efter bedste Evne at bekæmpe det svundne Aarhundredes Rationalisme; det var fra denne Kreds, at „det fynske Selskab til Evangeliets Udbredelse“ fremgik. Uden at kunne sige noget bestemt derom, har man Lov til som en Gætning at antage, at Provst Boesen i paaskønnende Erindring om Mads Winthers Arbejde i Veflinge Skole har været virksom for at faa den yngre Broder Hans Winther ansat i en af Provstiets andre Skoler.

Det varede ikke længe, før Winther ved andre Baand end de rent embedsmæssige knyttedes til denne Præstekreds og særlig til Præstegaardsfolkene i Haarslev. Aaret efter sin Ansættelse hentede han nemlig sin Hustru fra selve Præstegaarden, idet han den 30. Juli 1813 blev viet til Præstekonens Søster Caroline Christine Lautrup, der opholdt sig i Svogerens Hus.

Caroline Lautrup var Datter af Sognepræsten i Tyrstrup og Hjerndrup i Sønderjylland Johan Christian Lautrup, der døde den 6. December 1803 i en Alder af 66½ Aar. Hendes Moder, Salome Sass, var en Præstedatter fra Haderslev, hvor hendes Slægt kan føres tilbage til Reformationstiden. En Broder til Caroline Lautrup var Andenpræsten i Haderslev Erasmus Lautrup, der har gjort sit Navn kendt ved den „Chronik und

Monographie der Stadt Hadersleben“, som han udgav, og ved det tyske Ugeblad „Lyna“, som han redigerede, og hvori han førte en hvas Kamp mod Peder Christian Koch, da denne begyndte Udgivelsen af „Dannevirke“. En tredje Datter fra Tyrstrup Præstegaard Maria Elisabeth var gift med Sognepræsten i Kværndrup Rasmus Lassen.

Hans Winthers Hustru var født i Tyrstrup Præstegaard den 13. Marts 1786 og blev konfirmeret Palmesøndag 1800, hun var altsaa 2 Aar yngre end hendes Mand; han var 29 Aar, hun 27, da de blev gift.

I en gammel Huspostil, som nu tillige med andet Arvegods fra Winthers Tid opbevares hos en Dattersøn i Norup paa Fyen, findes der en Del Familieoptegnelser, som her skal gengives, de lyder saaledes:

„Den 20. Maj 1814 om Middagen Kl. 12 blev vor lille Datter Anna Salome Elisabeth født i Hindevad Skole.

Den 9. Marts 1816 om Eftermiddagen 3 Kvarter paa 4 blev vor Datter Kristiane Wilhelmine født her i Hindevad Skole. Den 1. Februar 1817 om Eftermiddagen Kl. 3 døde hun og blev begravet den 5. s. M.

1817 den 30. Avgust fødtes Johanne Kristiane om Eftermiddagen Kl. 2 og døde den følgende Nat Kl. 1. Blev begravet den 4. September.

1819 den 23. November fødtes Kristiane Boline Rasmine om Aftenen Kl. 11, døde den 2. December s. A. og begravedes den 5. December.

Den 18. Maj 1822 Kl. 6 $\frac{1}{2}$ om Morgen blev vor lille Søn Johan Christian Lautrup Winther født.

Den 25. April 1823 endte min kære Kone Karoline Kristine sin jordiske Rejse og blev begravet paa Haarslev Kirkegaard den 3. Maj“.

Hans Winthers Ægteskab med Caroline Lautrup varede altsaa i 10 Aar, og da hun døde, efterlod hun sin Mand en Datter og en Søn, af hvilke den sidste var 1 Aar gammel. Det er rimeligvis Hensynet til disse Børns Opdragelse, der har bevirket, at Lærer Winther saa hurtigt indgik i nyt Ægteskab, idet han allerede et halvt Aar efter Konens Død den 31. Oktober 1823 i Vejlbys Kirke viedes til Francisca Hieronyma Cronberg. Hun var Datter af Læreren i Vejlbys, et forfaldent Geni, der var faldet til Ro i det store Degneembede, som efter hans Død deltes i tre Lærerembeder. Cronberg, der vistnok var fra Holsten, skal have været teologisk Kandidat, og maatte derfor jævnlig overtage Prædiketjenesten i Vejlbys Kirke, naar Provst Thomsen var optaget af at passe sin Kvægbesætning. En Broder til Franciska Cronberg var den som Organist og Koncertgiver kendte Lærer i Røjle i Vejlbys Sogn Johan Henrik Cronberg, der senere købte Gaarden „Virkelyst“ ved Strib. En Datter af denne Henrik Cronberg, Rasmine, blev gift med den kække og dygtige Kaptejn Baland, der som ung Premierløjtnant udmærkede sig i Treaarskrigen og fik Ridderkorset efter Slaget ved Frederits; han faldt den 18. April 1864 ved Dybbøl som Chef for 1. Bataillon, endnu ikke fyldt 42 Aar.

Franciska Hieronyma Cronberg var født i Vejlbys Degnebolig den 29. Oktober 1794, og Lærer Winther oplyser i den ovenfor nævnte Huspostil, at hun blev konfirmeret Søndag efter Paaske 1809.

Den sidste Optegnelse fra Winthers Hsands siger, at den 19. September 1824 fødtes Datteren Karoline Kristine.

Endnu i 20 Aar forblev Lærer Winther i sit Embede som Kirkesanger i Haarslev og Lærer i Hindevad.

Hver Søndag Formiddag satte han sig til Hest og red de tre Fjerdingsvej til Kirken i Hovedbyen. Denne Hest, der, efter som Tiden skred, begyndte at føle Aarenes Tryk og ikke længer var saa tandstærk som i dens unge Dage, har givet Anledning til et Ordspil, der længe mindedes i Egnen, og som benyttedes, hvor det gjaldt om at krydre et Maaltid, der faldt lidt i det tørre. Naar det gamle Dyr ikke kunde faa Bugt med den tørre Rughalm, der blev stoppet i Foderhækken for det, opmuntrede Winther Hesten med et venligt: „Spis op, min Ven, saa skal du faa mere“. Det blev gentaget saa ofte, at det, som sagt, blev et af Egnens bevingede Ord, og endnu benyttes det vel stundom af en eller anden gammel Mand eller Kvinde.

Den 14. Marts 1844 døde Hans Terkelsen Winther og blev begravet den 22. Marts. Hans Hustru Francisca Hieronyma levede endnu 17 Aar efter den Tid og boede hos Datteren, der senere blev gift med Læreren i Tørresø; denne Datter har i den gamle Postil skrevet: „Den 26. September 1861 sov min kære Moder ind i Evigheden og blev begravet den 3. Oktober paa Krogsbølle Kirkegaard“.

Lærer Winther efterlod sig altsaa ved sin Død 3 Børn:

Anna Salome Elisabeth Winther, født den 20. Maj 1814. Hun blev viet i Brænderup Præstegaard den 7. September 1844 til Bager i Middelfart, senere Vognmand og Avlsbruger i Bogense, Søren Hansen Langkilde Thomsen, født den 9. Juni 1815, Søn af Avlsbruger i Bogense Johannes Thomsen og Sidsel Langkilde. 1846 overtog de Vognmandsforretningen i Bogense. Søren Thomsen døde den 2. Juli 1861; Salome Winther døde den 13. December 1876. Deres Børn:

A. Cecilie Christiane Thomsen, født den 16. April 1846, gift den 3. Juni 1868 med Maler og Fotograf Niels Peter Willemsen, født i København den 18. Oktober 1836, død i Bogense den 6. Februar 1903. Børn:

I. Søren Frederik Willemsen, født den 7. Marts 1869. Student fra Odense Katedralskole med Udmærkelse 1887, cand. mag. Adjunkt ved Horsens Statsskole; gift den 15. Juli 1898 med Enkefru Laura Mary Jane Löwe, f. Møller, født den 23. August 1856, Datter af Prokurator i Helsingør Carl August Møller og Augusta Frederikke Rehling. En Datter:

Edith Willemsen, født den 11. Oktbr. 1902..

II. Niels Christian Willemsen, født den 29. August 1870, Isenkræmmer i Aarhus, gift den 20. Oktober 1898 med Dorothea Augusta Marie Rendtorff, født den 25. December 1871, Datter af Økonom paa Viborg Sygehus Hermann Rendtorff og Elise Frederikke Kühl. Børn:

a. Verner Rendtorff Willemsen, født den 19. September 1899.

b. Knud Rendtorff Willemsen, født den 24. Marts 1902, død den 27. Juni 1902.

c. Poul Rendtorff Willemsen, født den 4. September 1906.

III. Thorkild Leonhard Willemsen, født den 1. Juli 1872; Trykkeribestyrer og Redaktionssekretær ved „Bogense Avis“, gift den 27. September 1901 med Flora Charlotte Brinck, Datter af Sadelmager Heinrich Christian Brinck og Caroline Jørgensen. En Datter:

Valborg Johanne Brinck-Willemsen, født den 29. September 1904.

IV. Carl Ludvig Willemsen, født den 19. September 1874, død den 29. August 1878.

V. Anna Salome Elisabeth Willemsen, født den 12. Juni 1876, gift den 10. Maj 1906 med Bogholder i Odense Antoni Marius Petersen, født den 13. Juli 1879, Søn af Fyrbøder paa Odense

Kalkværk Lars Petersen og Maren Frederiksen.

Børn:

a. Lars Peter, født den 10. Marts 1907.

b. Hans Christian, født den 26. Avgust 1910.

VI. Johannes Willemsen, født den 1. April 1878, Maskinist i Kalifornien; gift den 21. December 1910 med Jenny Hermansen fra Randlev ved Odder.

VII. Helene Emilie Willemsen, født den 31. Juli 1880; Lærerinde i Tved ved Svendborg.

VIII. Ludvig Willemsen, født den 2. Maj 1882, Isenkræmmerkommis i Lemvig.

IX. Doris Caroline Louise Willemsen, født den 28. Marts 1890, død den 15. Juni 1892.

B. Caroline Christine Thomsen, født den 30. Januar 1848; gift den 26. Oktober 1868 med Murermeister Mathias Christian Mathiesen, Frederiksberg, født i Odense den 13. April 1836. Børn:

I. Anna Dorthea Elisabeth, født den 13. Januar 1870, død den 19. Oktober 1878.

II. Søren Christian Mathiesen, født den 26. Marts 1872, Vinhandler i Helsingør; gift i Odense den 23. November 1902 med sit Søskendebarn Ingeborg Michélsen, født den 25. November 1882. Børn:

a. Poul, født den 28. Juni 1904, død den 26. Maj 1905.

b. Inge Johanne, født den 11. Avgust 1905.

c. Udøbt Dreng, født og død i Oktbr. 1907.

III. Steffen Steffensen Mathiesen, født den 6. Maj 1874, Urtekræmmer i København; gift i Odense den 10. Maj 1905 med Maren Hansen, født den 13. September 1881. Børn:

a. Erik, født den 20. December, død 1 Dag gammel.

b. Finn, født den 29. Avgust 1910.

IV. Theodor Dorin Mathiesen, født den 16. Marts 1880.

C. Hans Winther Thomsen, født den 28. December 1849, død den 27. Marts 1856.

D. Johanne Emilie Thomsen, født den 22. Maj 1851, gift den 4. December 1877 med Hans Peter Hansen, født den 1. April 1846, demitteret fra Skaarup 1867; Hjælpelærer i Haarslev, Lærer i Haarmark paa Samsø, Magleby ved Skelskør og sidst i Rejstrup ved Nyborg. Børn:

- I. Elisabeth, født den 26. November 1878, Lærerinde ved Kommuneskolen i Frederits.
- II. Ingeborg, født den 20. September 1881, Lærerinde ved Kommuneskolen i Aarhus.
- III. Ellen.

E. Marie Elisabeth Thomsen, født den 4. Juli 1853, gift den 26. November 1874 med Købmand i Odense Dorin Peter Recke Michélsen, født i Bogense den 20. Maj 1846. Børn:

- I. En Dreng, født og død den 17. Decbr. 1875.
- II. Anton Emil, født den 17. December 1875, død den 10. Januar 1876.
- III. Holger, født den 14. Februar 1877, Bogholder paa Saltværket i Lyneborg, gift den 10. Juli 1904 med Johanne Schmidt, født den 4. Juni 1883. Børn:
 - a. Else, født den 25. Oktober 1905.
 - b. Bodil, født den 29. Oktober 1910.
- IV. Anna Elisabeth, født den 6. Februar 1878, død den 6. November 1886.
- V. Viggo, født den 28. September 1879, Urmager og Dentist i Odense, gift den 30. April 1911 med Ella Willadsen, født i Odense den 9. November 1882.
- VI. Thorkild, født den 16. Maj 1881, Kommis i Faderens Forretning.
- VII. Ingeborg, født den 25. November 1882, gift den 23. November 1902 med sit Søskendebarn Søren Christian Mathiesen, Vinhandler i Helsingør, født den 26. Marts 1872. Børn:
 - a. Poul, født den 28. Juni 1904, død den 26. Maj 1905.
 - b. Inge Johanne, født den 11. Avgust 1905.
 - c. En Dreng, født og død i Oktober 1907.

VIII. Theobald, født den 15. April 1885, Kommis i Faderens Forretning.

IX. Elisabeth, født den 13. Avgust 1888, død den 14. April 1889.

X. Emilie, født den 30. Avgust 1890. † ~~14~~ 20.

F. Johannes Thomsen, født den 11. Juli 1856, Landmand i Nebraska, gift med Anna Klausen fra Sønderjylland. Børn:

I. Elisabeth, gift med Hans Andersen fra Ejlskov ved Bogense, Forpagter paa hendes Faders Farm.

II. Sophie.

III. Hermann.

IV. Anna.

V. Emilie.

G. Hans Christian Winther Thomsen, født den 1. December 1858, Kommis i Svogerens Forretning i Odense; ugift.

Lærer Winthers Søn Johan Christian Løutrup Winther fødtes i Hindevad Skole den 18. Maj 1822; han blev sat i Odense Katedralskole, og 22 Aar gammel blev han Student. I Aaret 1850 tog han teologisk Embedseksamen, og samme Aar blev han Kapellan hos den gamle Præst i Særslev paa Fyn Benjamin Sidenius; i Aaret 1854, kort før Sidenius døde, blev han Kapellan hos Sognepræsten i Tøstrup ved Holbæk Konsistorialraad J. C. Teilmann, med hvis Datter han var forlovet. I Aaret 1858 blev han Kateket og Førstelærer i Holbæk, og derfra forflyttedes han 1867 til Gimlinge som Sognepræst; fra 1870 til 1886 var han Provst for Flakkebjærg Herrederne. I Begyndelsen af 1887 tog han sin Afsked og døde den 28. Oktober samme Aar. I Aaret 1883 var han bleven Ridder af Dannebrog.

Den 31. Marts 1854 var han i Tøstrup Kirke bleven viet til Cathrine Margrethe Samsøe Teilmann; hun var født i Tøstrup Præstegaard den 27. Juli 1826. Provstinde Winther døde den 15. December 1896.

Ved dette Ægteskab blev Winther besvogret med Personallhistorikeren Andreas Teilmann, Præst i Bredsten, og med Præsteslægten Engberg.

I Ægteskabet fødtes der 6 Børn:

A. Torkild Christian Winther, født i Tostrup den 10. Januar 1855; han blev Student fra Sorø 1872 og teologisk Kandidat i Sommeren 1877. Endnu før han havde naaet den kanoniske Alder, blev han i Efteraaret 1879 præsteviet som Kapellan hos Sognepræsten i Nørre Søby paa Fyn Briand de Crèvecoeur. I Aaret 1882 blev han Sognepræst paa Turø ved Svendborg, 1888 i Nykøbing paa Mors, og 1897 kom han som Sognepræst til Korsør. Han har skrevet flere Afhandlinger og har jævnlig gennem Bladartikler taget Del i Forhandlinger om Tidens Spørgsmaal i det kirkelige og borgerlige Liv.

Den 18. Oktober 1882 blev han i Sorø viet til Dagmar Vedel, født i Flensborg den 15. Februar 1857, Datter af Amtmand, Kammerherre Emil Vedel og Hustru Emilie Nygaard. Børn:

- I. Ingrid Torkildsdatter Winther, født den 23. December 1884.
- II. Elna Torkildsdatter Winther, født den 19. Januar 1886.
- III. Bodil Torkildsdatter Winther, født den 10. Oktober 1889.
- IV. Herdis Torkildsdatter Winther, født den 19. April 1883.
- V. Bjarne Torkildssøn Winther, født den 4. Juli 1895.

B. Alvilde Caroline Winther, født i Tostrup den 11. Januar 1858. Hun viedes den 2. November i Gimlinge Kirke til Grosserer i København Laurits Meden, født i København den 12. Februar 1854, død den 14.

December 1906. Medens Bedstefader var en meget kendt Præst Andreas Peter Meden, der ivrede stærkt for Forbedringer i Skole- og Fattigvæsenet, og tog levende Del i alt „til Borgerheld sigtende“ Arbejde; han døde som Sognepræst i Kippinge paa Falster. Denne Pastor Meden var gift med en Datter af den veltalende juridiske Professor og Forfatter i Sorø Laurits Laurberg Kongslev, af hvis to andre Døtre en var gift med Stiftsprovst Tryde, den anden blev Moder til en i sin Tid ret stærkt omtalt Præst, Kongslev Simonsen, der døde 1865 som Sognepræst i Torslev i Hanherred. Til Minde om Oldefaderen lod Grosserer Meden en Del af sine Børn faa Navnet Kongslev knyttet til deres eget Stammenavn, der forøvrigt skal være af hollandsk Oprindelse.

- I. Max Meden, født den 15. September 1882; cand. jur. Assistent i Københavns Magistrat; gift 1909 med Rosa Berg, født den 18. Februar 1881, Datter af Arkitekt Berg.
- II. Harriet Kongslev Meden, født den 29. December 1887.
- III. Gerda Kongslev Meden, født den 13. September 1890.
- IV. Elinor Kongslev Meden, født den 16. April 1900.

C. Marie Elisabeth Winther, født i Holbæk den 18. November 1860; hun blev i Oktober 1890 viet i Småland til Torpare Fabian Berg i Tutaryd, født den 3. Maj 1861. Deres Børn:

- I. Alvilda Berg, født den 8. Marts 1892.
- II. Ejnar Berg, født den 8. Februar 1894.
- III. Judith Thorborg Berg, født den 15. Februar 1896.

D. Hans Winther, født i Holbæk den 20. Avgust 1862. Han uddannede sig som Officer og blev Premierløjtnant i Rytteriet, men døde allerede den 26. Juni

1888 under et Kursus paa Generalstabsskolen i København. Nedtrykthed over en hævet Forlovelse fremskyn- dede den dygtige og afholdte unge Officers tidlige Død.

E. Henrik Nikolaj Winther, født i Holbæk den 8. Avgust 1863; efter at have taget Præliminæreksamen i Sorø kom han ind i Postvæsenets Tjeneste og er nu Postmester i Hornbæk. Han blev den 1. Juli 1894 viet i Maribo til Hedvig Benthe Johanne Rasmussen, født den 4. November 1872, Datter af Urmager Rasmussen. Af deres 6 Børn er det første født i Nyborg, de andre i Korsør:

- I. Karen Marie Cathrine Margrethe, født den 30. Juli 1895.
- II. Ellen, født den 29. Juli 1896.
- III. Arne, født den 10. Oktober 1897.
- IV. Else, født den 12. November 1899.
- V. Poul, født den 28. December 1900.
- VI. Aase, født den 14. Maj 1905, død den 12. Marts 1906.

F. Esther Winther, født i Gimlinge den 28. Juni 1868. I Daaben fik hun Navnene Anna Sofie; men ved kongelig Resolution har hun faaet Tilladelse til at ombytte dem med Navnet Esther. Ugift.

Lærer Winthers Datter af andet Ægteskab Karoline Kristine Winther fødtes i Hindevad den 19. September 1824; hun var eneste Barn i Ægteskabet med Francisca Hieronyma Cronberg. I Aaret 1851 blev hun gift med Lærer i Tørresø i Krogsbølle Sogn Lars Christensen, og Moderen, der hidtil havde henlevet sin Enkestand i Hindevad, flyttede ud til Lærerboligen i Tørresø, hvor hun døde. — Lærer Christensen døde allerede den 28. Oktober 1864. Karoline Kristine Winther sad derefter Enke i mange Aar og døde først den

2. December 1896 i Norup, hvor hun boede sammen med sin eneste Søn Johannes Thorkild Hieronymus Christensen, der er født den 6. Maj 1853. Denne Søn blev 6 Aar gammel blind i en Skarlagensfeber. Aandslivlig, som han er, har han uddannet sig til at være en dygtig Musiker, og med Fingerfærdighed snitter han i Træ, hvorved han har skaffet sig et rigeligt Udkomme for den fordringsløse Tilværelse, han fører.

Rettelser og Tilføjelser.

- Side 7, L. 16 f. o., Jærsdal udgaar; det hed oprindelig „Jægerstald“, det var en af de hertugelige Stalde, der byggedes til Brug, naar Hertugen holdt Jagt der paa Egnen.
- Side 10, L. 8 f. n.: Navnet Bennich forekommer i Tislund Kirkebøger helt ned til Slutningen af 1700'erne.
- Side 12, Noten: Den første af Præsterne Wulff var Sognepræst i Tislund alene; men i Begyndelsen af Aaret 1542 afstod den gamle og svagelige Provst Erik i Bevtøft sit Kald til ham, „jodoch dat Hr. Erick und syne Husfruwe ock ore leuent langk vnderholding hebben“, som det hedder i Stadfæstelsesbrevet af 5. Februar 1542. Fra den Tid af har de to Sogne hørt sammen.
- Side 24, L. 7 f. o., tii, læs til.
- Side 28, L. 9 f. n.: Tislund i Kirke, læs: Tislund Kirke.
- Side 38, L. 4: Gutfeldt fungerede ikke i Bevtøft og Tislund før efter Svigerfaderens Død.
- Side 45, L. 11 f. o.: Juli, læs Juni.
- Side 45, L. 17 f. o.: Gutfeldt var ikke Provst.
- Side 57, L. 19—20 f. o.: Christen, læs Christian.
- Side 67, L. 20 f. o.: Cang, læs Gang.
- Side 83, L. 14 f. o.: Dorthea Lange havde Navn efter sin Bedstemoder Dorthea Jochumsdatter Schurmann, der var gift med den ældste Hattemager Hans Henrich Lange. Dorthea Jochumsdatter hørte til den kendte Slægt Schurmann fra Langsted i Verninge Sogn, hvis fineste Kronskud var Forstanderen for Skaarup Seminarium, Professor, Dr. theol. Schurmann.
- Side 83, L. 16 f. o.: Slægten Lange er stadig repræsenteret i Faaborg ved en Hattemager.
- Side 90, L. 10—11: Præstegaarden, læs Præstegaardshaven.
- Side 93, L. 13 f. o., og Side 105, L. 18 f. o.: Hansine Wintthers Ægteskab var ikke barnløst; der fødtes en Dreng, som dog døde ganske spæd.
- Side 105, L. 15 f. o.: Mads Christensen døde den 31. Maj og blev begravet den 5. Juni paa Rudkøbing Kirkegaard.
- Side 105, L. 19: 19. Januar, læs 18. Januar.
- Side 128, L. 5 f. n.: Hsand, læs Haand.

Efterskrift.

Da jeg for et Par Aar siden begyndte at nedskrive og ordne de Samlinger til Slægtens ældste Historie, som jeg allerede den Gang havde liggende, ventede jeg, at Arbejdet skulde være naaet hurtigere til Ende, end sket er. En Del af Skylden for, at Tiden er trukket saa længe ud, er den, at det har været ret omstændeligt at samle Efterretninger om de forsprængte Grene af Slægten, der lever hinsides Verdenshavet. Alle dem, der har været mig behjælpelig med at skaffe disse Oplysninger, saavel som alle de mange, der har samlet de enkelte Familiers Data sammen og stillet dem til min Raadighed, bringer jeg herved min egen og hele Slægtens Tak. Den største Skyld for Forsinkelsen maa dog tilskrives min egen Optagethed af forskellige andre Gøremaal, først og fremmest min daglige Hovedvirksomhed.

Nu er Arbejdet imidlertid gjort saa godt eller mindre godt, som det er lykkedes mig at udføre det. Det er fra første Færd udsprunget af noget af det, som man kalder Slægtsfølelse, en Trang til at lære Slægtens Kaar at kende gennem de skiftende Tider, at se dens Kamp for Tilværelsen, dens Glæder og Sorger, medens dens enkelte Lag forskyder sig og paa vidt adskilte Steder og paa mange Maader arbejder for sin egen Dygtiggø-

relse og dermed for Udviklingen af det Samfund, hvori Slægten har skudt sine aarhundredgamle Rødder.

Tryk fremkalder Mødtryk. — Vor Tid siges at være en Splittelsens Tid, hvori alt opløser sig i Enkeltheder; mange gammeldags Baand brister, der før bandt sammen: Er du et Menneskebarn, da hjælp dig selv! Nu vil enhver Tid vel nok have en rent umiddelbar Følelse af, at gamle tilvante og kære Baand brister, efter som ny Samfundsformer vokser op af de gamle Forholds Skød. Men naar Sansen for Personalhistorie — nærmere betegnet som Slægtshistorie — i vore Dage er bleven saa frodig, som Tilfældet er, da turde det være et ydre Udslag af en rent uvilkaarlig Stræben efter at holde igen overfor en særlig stærkt voksende Tilbøjelighed til at opløse Samfundet og Familien i lutter Enheder, der har nok i sig selv.

Lad da ogsaa denne lille fordringsløse Skildring af vor Slægts Levnedsløb være som en gensidig samlende Frændehilsen, som et Møde omkring Arneilden med de mangfoldige „Kan du huske!“ Gennem et saadant Møde skulde der vokse Ærbødighed for det svundne og Hjemfølelse overfor den Jord, af hvis Muld Slægten fra længst henfarne Tider og indtil nu har draget sin Næring, det Land, hvis Slud og Sne og Sol og Sommer har præget Slægtens Bevidsthedsindholds dybeste og mest uopløselige Lag.

Der berettes ikke i disse Slægtssamlinger om Stordaad, der har løftet det enkelte Slægtsmedlem og med ham hele Slægten op i Historiens Lys, saa den ses af alle efterfølgende Slægter. Dens Gærning er gjort i det skjulte, men hver har haft sit lille Omraade at værne om, og saa kan vi vel om dem anvende Kaalunds Ord i lidt omskreven Form:

„Blev der blot ydet ét uset Frø
til den kommende evige Sommer,
da lad kun de Navne forglemmes og dø.
Koraldyret lig i den dybe Sø
de bygged' dog med paa den voksende Ø
og beredte den Verden, som kommer!“

Alene for dette usete Frøs Skyld bør vi Frænder
kunne samles med Tak omkring Mindet om vore Fædre
og indenfor vor Kreds søge at bevare ogsaa deres *Navne*
fra Glemsel.

Svendborg, i August 1911.

L. Vesten.

Indholdsfortegnelse.

<i>Indledning</i>	Side 3
<i>Slægtens første Tid</i>	— 11
<i>Carsten Hansen</i>	— 11
<i>Peder Christensen Winter</i>	— 14
<i>Jens Carstensen Winter</i>	— 15
<i>Hans Carstensen Winter og hans Efterslægt</i> . .	— 18
<i>Aabølslægten</i>	— 31
<i>Tislundslægten</i>	— 36
Gøtterupperne	— 47
Hejsagergruppen (Familierne From, Petersen, Jensen fra Kolding Vandmølle, Thede, Soehl og Bramsensgaard)	— 61
Ærøgruppen (Familierne fra Rudkøbing, Lol- land, Borgnæs, Søby, Svendborg og Olde) .	— 74
Bevtoftgruppen (Familierne i Vilstrup, Holsted og Højsted)	— 112
Haarslevgruppen (Familierne i Bogense, Gim- linge og Tørresø)	— 124
<i>Rettelser og Tilføjelser</i>	— 138
<i>Efterskrift</i>	— 139

